

1518

NINA Rapport

Sammenstilling av eksisterende kunnskap om befolkningens holdninger til verneområder i Norge

Sofie K. Selvaag
Øystein Aas

NINAs publikasjoner

NINA Rapport

Dette er NINAs ordinære rapportering til oppdragsgiver etter gjennomført forsknings-, overvåkings- eller utredningsarbeid. I tillegg vil serien favne mye av instituttets øvrige rapportering, for eksempel fra seminarer og konferanser, resultater av eget forsknings- og utredningsarbeid og litteraturstudier. NINA Rapport kan også utgis på annet språk når det er hensiktsmessig..

NINA Temahefte

Som navnet angir behandler temaheftene spesielle emner. Heftene utarbeides etter behov og serien favner svært vidt; fra systematiske bestemmelsesnøkler til informasjon om viktige problemstillinger i samfunnet. NINA Temahefte gis vanligvis en populærvitenskapelig form med mer vekt på illustrasjoner enn NINA Rapport.

NINA Fakta

Faktaarkene har som mål å gjøre NINAs forskningsresultater raskt og enkelt tilgjengelig for et større publikum. Faktaarkene gir en kort framstilling av noen av våre viktigste forskningstema.

Annen publisering

I tillegg til rapporteringen i NINAs egne serier publiserer instituttets ansatte en stor del av sine vitenskapelige resultater i internasjonale journaler, populærfaglige bøker og tidsskrifter.

Sammenstilling av eksisterende kunnskap om befolkningens holdninger til verneområder i Norge

Sofie K. Selvaag
Øystein Aas

Selvaag, S.K & Aas, Ø. 2018. Sammenstilling av eksisterende kunnskap om befolkningens holdninger til verneområder i Norge. NINA Rapport 1518. Norsk institutt for naturforskning.

Lillehammer, mai 2018

ISSN: 1504-3312

ISBN: 978-82-426-3255-5

RETTIGHETSHAVER

© Norsk institutt for naturforskning

Publikasjonen kan siteres fritt med kildeangivelse

TILGJENGELIGHET

Åpen

PUBLISERINGSTYPE

Digitalt dokument (pdf)

KVALITETSSIKRET AV

Line C. Wold

ANSVARLIG SIGNATUR

Forskningssjef Jon Museth (sign.)

OPPDRAKSGIVER(E)/BIDRAGSYTER(E)

Miljødirektoratet

OPPDRAKSGIVERS REFERANSE

M-1059|2018

KONTAKTPERSON(ER) HOS OPPDRAGSGIVER/BIDRAGSYTER

Vibeke Husby

FORSIDEBILDE

Stabbursdalen nasjonalpark © Øystein Aas

NØKKEWORD

- Norge
- Verneområder
- Holdninger
- Kunnskap
- Spørreundersøkelser
- Nasjonalpark
- Landskapsvernområde

KEY WORDS

- Norway
- Protected areas
- People's attitudes and knowledge
- Surveys
- National Park
- Landcape protection area

KONTAKTOPPLYSNINGER

NINA hovedkontor

Postboks 5685 Torgarden
7485 Trondheim
Tlf: 73 80 14 00

NINA Oslo

Gaustadalléen 21
0349 Oslo
Tlf: 73 80 14 00

NINA Tromsø

Postboks 6606 Langnes
9296 Tromsø
Tlf: 77 75 04 00

NINA Lillehammer

Vormstuguvegen 40
2624 Lillehammer
Tlf: 73 80 14 00

NINA Bergen

Thormøhlensgate 55
5006 Bergen
Tlf: 73 80 14 00

www.nina.no

Sammendrag

Selvaag, S.K & Aas, Ø. 2018. Sammenstilling av eksisterende kunnskap om befolkningens holdninger til verneområder i Norge. NINA Rapport 1518. Norsk institutt for naturforskning.

Denne rapporten er en sammenstilling av eksisterende kunnskap om hvilke holdninger og kunnskap ulike grupper i befolkningen har til norske verneområder. Vi har gått igjennom eksisterende undersøkelser der disse temaene har vært kartlagt. Hovedfokuset er på norske undersøkelser og det er lagt størst vekt på kvantitative studier, og mindre vekt på kvalitative. Alt i alt er det begrenset hva som finnes av gode og dekkende undersøkelser om den norske befolkningens holdninger til, og kunnskap om, verneområder. De undersøkelsene som finnes indikerer at det er varierende kunnskap i befolkningen om verneområder og hva vern av naturområder innebærer. Mange har kjennskap til spesifikke verneområder og vernekategorier, da spesielt nasjonalparker og naturreservater, men generelt har befolkningen lite kunnskap om verneområder og regelverket.

Generelt synes den norske befolkningen i stor grad å støtte opp om vern av naturområder og mange mener flere områder burde vernes. Spørsmålsformuleringene i de ulike undersøkelsene som er brukt for å kartlegge dette er generelle og derfor hadde det vært interessant å vite mer om hva respondentene assosierer og legger i spørsmålene om å verne mer areal i Norge: hvilke områder og hva slags vern som burde innføres. Undersøkelsene indikerer at de aller fleste besøkende til verneområder synes at vernet er positivt, men lokale innbyggere i regioner med verneområder viser seg å ha mer varierte og noe mindre positive holdninger. Vernebegrepet ble heller ikke for disse gruppene nærmere definert og assosiasjoner hos den enkelte respondent vil være avgjørende for respondentenes mer spesifikke holdninger.

Fra 2009 er en lokal forvaltningsmodell for nasjonalparker og andre større verneområder implementert og som hovedregel er det nå lokale nasjonalparkstyrer/verneområdestyrer som forvalter disse områdene. Undersøkelsene indikerer at lokal deltakelse og lokalt forvaltningsstyre har vært godt mottatt blant lokalbefolkningen, men vi mangler kunnskap om dette også påvirker deres overordna syn på verneområder.

Høye andeler mener at mer av Norges landareal burde vernes, og denne oppfatningen har vært relativt stabil siden 2001. En holdning om at flere områder burde vernes kan også tolkes som en positiv innstilling til vern. Undersøkelser indikerer videre at motstand mot "utradisjonell bruk" i større verneområder har holdt seg stabil, mens motstand mot fysisk tilrettelegging virker å minske noe. Det er en tendens at de besøkende i større grad ønsker fysisk tilrettelegging, spesielt tiltak for å lette fremkommeligheten. Undersøkelsene viser også at det er en stadig høyere andel som ikke har kjennskap til regelverket i verneområdene ved at de besøkende ikke vet om aktiviteter er tillatt eller ikke.

Mer systematisk kunnskap om befolkningens holdninger vil gi verdifull kunnskap for å avklare legitimiteten og det opinionsmessige handlingsrommet i det videre arbeidet med områdevern i Norge – både om det skal og kan vernes flere områder, hvordan områdene skal forvaltes og brukes, og hvilke typer informasjon og formidling som bør prioriteres mot ulike grupper av befolkningen. Med bakgrunn i dette gir vi følgende anbefalinger til videre undersøkelser om temaet:

- *Gode, innsiktsfulle (og gjerne repeterte) undersøkelser med befolkningsrepresentative utvalg.*
- *Områdespesifikke undersøkelser som bedre dekker relevante lokale befolkningsgrupper.*
- *Undersøkelser som spesifikt undersøker holdninger og kunnskap om kystnære, mindre og bynære verneområder.*

Sofie K. Selvaag – NINA, Vormstuguvegen 40, 2624 Lillehammer, sofie.selvaag@nina.no
 Øystein Aas – NINA, Vormstuguvegen 40, 2624 Lillehammer, oystein.aas@nina.no

Abstract

Selvaag, S.K & Aas, Ø. 2018. Compilation of existing knowledge of people's attitudes to conservation areas in Norway. NINA Report 1518. Norwegian Institute for Nature Research.

This report is a compilation of existing knowledge of what attitudes and knowledge different groups in the Norwegian population have about protected areas in Norway. The main focus is on Norwegian surveys and the emphasis is placed on quantitative studies, and less on qualitative. All in all, it is limited scope for good and comprehensive research on the Norwegian population's attitudes towards and knowledge about protected areas. The existing studies indicate that the knowledge in the Norwegian population concerning nature protection areas and what protected areas implies varies. Many people are aware of conservation area-categories, especially the national parks and nature reserves, but the population generally has little knowledge about conservation areas and the regulations.

In general, there seems to be great support for protecting nature areas in the Norwegian population, and many believe that more areas should be protected. The questions used to map this are very general in all studies, and therefore it would be interesting to know what the respondents associated with these questions: which areas and what kind of protection should be implemented? The surveys indicate that the vast majority of visitors to the national parks and landscape protection areas are positive about the respective area being protected, but local inhabitants living in the vicinity of protected areas seem to have more varied and somewhat less positive attitudes. A definition of "protection" was not given in neither of these surveys, and the respondents' individual associations will obviously determine how they answer questions about "protection".

In 2009, a local management model for national parks and other large protection areas was implemented and foremost, it is now local national park boards that manage such areas. The studies indicate that local participation and local management have been well received among the local populations, but we lack knowledge on whether this also affects their overall view of protected areas.

High proportions believe that more nature areas should be protected, and these proportions have been quite stable since 2001. Being in favour of protecting more areas may even be understood as a positive attitude towards nature area protection in general. Surveys indicate that resistance to "untraditional use" in larger protected areas has remained stable, while resistance to physical facilitation seems to diminish. There is a tendency for visitors to appreciate more physical measures, especially measures to ease accessibility in the terrain. The surveys also show that the proportions who are unaware of the regulations in the protected areas, is increasing.

More knowledge about "protection" attitudes in different groups of the Norwegian population will provide valuable knowledge to clarify the legitimacy for further work concerning nature protection in Norway – both whether more areas should be protected, how the areas should be managed and used, and what types of information that should be prioritized for targeting different groups of the population. Based on this, we provide the following recommendations for further research on the subject:

- Good, insightful (preferably longitudinal) surveys with samples that are representative for the overall Norwegian population.
- Area-specific surveys that better cover all relevant local population groups.
- Surveys that specifically investigate attitudes and knowledge concerning coastal, smaller and urban protected areas.

Sofie K. Selvaag – NINA, Vormstuguvegen 40, 2624 Lillehammer, sofie.selvaag@nina.no
Øystein Aas – NINA, Vormstuguvegen 40, 2624 Lillehammer, oystein.aas@nina.no

Innhold

Sammendrag	3
Abstract	4
Innhold	4
Forord	6
1 Innledning.....	6
2 Metode og vurdering av relevans og kvalitet på de identifiserte arbeidene.....	9
3 Resultater	12
3.1 Kunnskap om verneområder	12
3.2 Holdninger til verneområder	16
4 Diskusjon.....	25
4.1 Oppsummering av viktige funn	25
4.2 Svakheter/mangler i de foreliggende undersøkelsene.....	26
4.3 Anbefalinger om videre undersøkelser.....	27
5 Referanser	28
6 Vedlegg – gjennomgang av de enkelte undersøkelsene	31
A Landsdekkende spørreundersøkelser	31
B Avgrensede undersøkelser	38
Brukerundersøkelser i større verneområder	38
Masteroppgaver	56
Rapporter	60
Artikler	63

Forord

Denne rapporten er en sammenstilling av eksisterende kunnskap om hvilke holdninger og hva slags kunnskap ulike grupper i befolkningen har til norske verneområder. Rapporten er utarbeidet på oppdrag fra Miljødirektoratet og oppdraget består i å sammenstille funn fra allerede eksisterende undersøkelser som omhandler temaet. Hovedfokuset er på norske undersøkelser og det er lagt størst vekt på kvantitative studier, og mindre vekt på kvalitative. Undersøkelsene som gjennomgås er landsdekkende spørreundersøkelser, brukerundersøkelser i større verneområder, forskningsrapporter, studentoppgaver og vitenskapelige artikler. Rapporten gjennomgår og oppsummerer funn fra disse undersøkelsene, og relevans og vitenskapelig kvalitet på arbeidene vurderes. Til slutt gis råd om videre undersøkelser på temaet.

Vi takker Vibeke Husby, Line-Kristin Larsen og Knut Fossum for oppdraget og samarbeidet både i de innledende fasene av arbeidet og for innspill til rapporten.

Lillehammer, mai 2018
Øystein Aas, Prosjektleder

1 Innledning

Denne rapporten er en sammenstilling av eksisterende kunnskap om hvilke holdninger og forskjellig kunnskap ulike grupper i samfunnet har til verneområder. Vi mener at slik kunnskap er viktig i kunnskapsbasert, adaptiv naturforvaltning, ikke minst i forhold til å avklare det politiske og forvaltningsmessige handlingsrommet til verneområdeforvaltningen, og gi innspill til prioritering av forvaltnings-, formidlings- og informasjonsarbeid.

Hovedformålet med å verne naturområder er å sikre at et representativt utvalg av Norges naturtyper og landskap bevares for kommende generasjoner (Miljødirektoratet 2013, <http://www.miljostatus.no/tema/naturmangfold/vernet-natur/>). Vern av naturområder skal også bidra til å sikre områder av spesiell verdi for planter og dyr. På fastlandet og Svalbard har Norge rundt 3000 områder som er vernet. Områdene som vernes plasseres i ulike kategorier ut fra hva som skal vernes og hvor strengt vernet skal være. Vernekategoriene i Norge er nasjonalpark, landskapsvernområde, naturreservat, biotopvernområde og marint verneområde. Hvert enkelt verneområde har sin egen forskrift og forvaltes som hovedregel av et lokalt forvaltningsstyre, fylkesmannen eller kommunen.

Holdninger er et begrep som har en relativt avklart faglig betydning innenfor samfunnsvitenskapene, men også et begrep som brukes i dagligtale. En alminnelig faglig definisjon er: «*En holdning er en persons vurdering (evaluerende) av et objekt, en målsetting eller en regulering*». Studier av holdninger er populære og vanlige innenfor mange samfunnssektorer, fordi de er lett forståelige, og anses å forutsi, eller i hvert fall påvirke, atferd. I denne konteksten vil en kanskje anta at en person med en positiv holdning til verneområder kanskje vil besøke et, eller foreta en handling som støtter opp om verneområder, for eksempel gjennom valgførelse eller medlemskap i en frivillig organisasjon. En annen faglig oppfatning er at holdninger har en viss stabilitet over tid. Holdninger har koblinger til både kognitive (mer eller mindre kunnskapsbaserte) oppfatninger og følelsesstyrte reaksjoner.

I den offentlige debatten om vern av naturområder er spørsmål som for/mot, flere/færre ofte i fokus, dvs. en eller annen form for «evaluerende» av objektet verneområde. Holdninger på dette nivået har også likhetstrekk med undersøkelser av aksept og støtte til andre samfunnsmessige beslutninger og prioriteringer. Holdninger til verneområder vil ofte ha mange lag og dimensjoner. En person eller organisasjon kan være tilhenger av flere verneområder, men likevel ønske en mer liberal forvaltning. Miljødirektoratet ønsker å øke bevisstheten om bakgrunnen for vern, samt hva som er tillatt i verneområdene. Folks kunnskap om verneområder er også koblet til holdninger. Kunnskap påvirker personers verdier og grunnleggende oppfatninger, som igjen påvirker holdninger. Holdninger og atferd påvirkes imidlertid også av situasjonelle og sosiale kontekster: En persons holdning til verneområder generelt kan være veldig positiv, mens holdning til et spesifikt verneområde, som for eksempel legger begrensninger på egen, venners eller familiers bruk eller rettigheter kan være mindre positiv. Verdier, oppfatninger, kunnskap og holdninger systematiseres ofte i rammeverket «Theory of planned behaviour» (Ajzen, 1991; Heberlein, 2012).

Disse nyansene og dette rammeverket er nyttig å forholde seg til for å klargjøre både tematisk og metodisk avgrensning på den enkelte undersøkelse, og vurdere den vitenskapelige kvaliteten på ulike «holdningsundersøkelser». Undersøkelsene som vi her gjennomgår er landsdekkende spørreundersøkelser, brukerundersøkelser i større verneområder, forskningsrapporter, studentoppgaver og vitenskapelige artikler. I gjennomgangen legger vi hovedvekt på følgende kriterier når vi foretar gjennomgangen:

- Utvalgskriterium 1: Er det en undersøkelse som omfatter et utvalg av den generelle befolkningen eller en spesifikk gruppe (jegere, fiskere, fjellvandrere, grunneiere, lokalpolitikere)?
- Utvalgskriterium 2: Omfatter undersøkelsen et (tilnærmet) representativt utvalg eller er det en kvalitativ (ikke-representativ) undersøkelse?

- Temakriterium 1: Inneholder undersøkelsen holdnings- eller holdningslignende spørsmål?
- Temakriterium 2: Inneholder undersøkelsen kunnskapsrelaterte spørsmål?

2 Metode og vurdering av relevans og kvalitet på de identifiserte arbeidene

Aktuelle undersøkelser, rapporter, presentasjoner og forskningsarbeider er blitt søkt opp basert på tradisjonelle litteratursøk. Litteratursøkene er supplert med såkalt «snowballing», der både forfatterens kjennskap til feltet, faglig nettverk og dialog med oppdragsgiver er brukt aktivt til å lete fram undersøkelser som ikke så lett dukker opp i tradisjonelle litteratursøk (såkalt «grå» litteratur). Hovedfokuset er på norske undersøkelser og det er lagt størst vekt på kvantitative studier (i denne sammenheng ensbetydende med spørreundersøkelser), og mindre vekt på kvalitative. Undersøkelsene blir i denne rapporten kort gjennomgått, vurdert og summert opp. Hovedfokuset er en gjennomgang og oppsummering der relevans og vitenskapelig kvalitet på undersøkelsene vurderes.

Bruk av spørreskjema er en mye brukt innsamlingsmetode i samfunnsvitenskapelig forskning (Hellevik 2007). Det er en kostnadseffektiv måte å samle inn større mengder strukturerte data på. Det finnes mange måter å utforme spørsmål på: fra enkle «ja, nei, vet ikke»-spørsmål til holdningsskalaer med opptil ti punkter. Det finnes også mer kreative utforminger hvor respondentene bes om å plassere følelser eller holdninger på en akse/kart osv. Både for relevans og kvalitet er det viktig å se hvordan spørsmålene er formulert. At de er nøyte gjennomtenkt og utprøvd er spesielt viktig om man skal undersøke sosiale, kulturelle og psykologiske spørsmål som ikke lar seg definere veldig klart (Hellevik 2003). Hensikten er å måle det man faktisk ønsker å måle. Derfor er det viktig at spørsmålene er balanserte, ikke forutinntatte eller ledende, og at de er entydige; som man spør får man svar. Om skjemaet er for langt, vil det også kunne påvirke påliteligheten.

Et fåtall landsdekkende spørreundersøkelser har inneholdt enkelte spørsmål om holdninger til verneområder på et nokså overordna nivå. Disse undersøkelsene sier noe om Norges befolknings kunnskap og holdninger til verneområder. *Natur- og miljøbarometeret* er en norsk landsdekkende undersøkelse som omhandler temaet og som har blitt gjentatt med to års mellomrom fra 2001 (gjennomføres av Kantar TNS, tidligere TNS Gallup). At tidsserien går tilbake til 2001 medfører dermed også at en kan vurdere om holdninger har forandret seg over tid. Utvalget i *Natur- og miljøbarometeret* er et landsrepresentativt utvalg på rundt 600 respondenter over 15 år. 600 respondenter kan i denne sammenhengen virke noe lavt, landsdekkende undersøkelser som skal representere Norges befolkning ligger ofte på rundt 1000 respondenter for å få et representativt utvalg og ikke for høy standard feilmargen (Hellevik 2003).

Naturmangfold – Kunnskap og holdninger er en annen landsdekkende undersøkelse og denne ble gjennomført av Ipsos MMI på oppdrag fra Miljødirektoratet i 2014. Utvalget i denne undersøkelsen bestod av et landsrepresentativt utvalg på 1012 respondenter over 14 år. Undersøkelsen ligner i stor grad *Flash Eurobarometer 379 – Attitudes towards biodiversity*, en tilsvarende undersøkelse utført i 28 europeiske land i 2013.

Miljøvernundersøkelsen gjennomført i 1995 handlet om miljøvernholdninger og miljøvernadferd, men ikke spesifikt om verneområder. Undersøkelsen er inkludert fordi den inneholdt et relevant spørsmål om hvorvidt natur/landskapsvern er en del av miljøvernet. Utvalget var landsrepresentativt med 1023 respondenter over 14 år.

Undersøkelsen *Kartlegging av befolkningens friluftslivsvaner* gjennomført på vegne av Miljødirektoratet og Friluftslivets fellesorganisasjon i 2009 har heller ikke mange spørsmål som omhandler verneområder, men ett spørsmål i undersøkelsen var om respondentene mente ferdselsbegrensinger i verneområder truer allemannsretten. Denne undersøkelsen hadde et representativt utvalg av den norske befolkningen på 1004 respondenter over 15 år.

En del andre undersøkelser tar også for seg spørsmål om miljøvern, men ikke spesifikt om verneområder. Derfor er disse undersøkelsene utelatt fra denne rapporten. De internasjonale undersøkelsene *World Values Survey* og *Eurobarometer*, som Norge deltar i, er blant disse undersøkelsene.

Forskningsrapporter og studentoppgaver som har kartlagt holdninger og kunnskap blant brukere av verneområder er de kildene der vi finner mest data om holdninger og kunnskap om verneområder. En stor del av dette utgjøres av brukerundersøkelser i ulike større verneområder - som oftest gjennomført av NINA, som del av kunnskapsgrunnlaget for utviklingen av besøksstrategi i nasjonalparker eller for styring av ferdsel i villreinområder (se vedlegg 6 - brukerundersøkelser i større verneområder, for en oversikt). Disse brukerundersøkelsene har blant annet ofte kartlagt den kjennskap brukerne har om vernestatusen til områdene, kjennskap til regler for adferd og ferdsel i områdene, hvilke preferanser de har for tilrettelegging og hvilke aktiviteter de mener er akseptable. De fleste prosentfordelingene er vist for de besøkende samlet og utlendinger og nordmenn er kun i noe grad skilt ut for seg. Med bakgrunn i oppdragets omfang og oppdragsbeskrivelse, gjengis de resultatene som finnes i rapportene, selv om det hadde vært mulig å re-analisere på utvalg (dvs. splitte materialet og vise resultater kun for nordmenn). Alle brukerundersøkelsene er gjennomført i sommerhalvåret og dermed er det disse brukerne som er fanget opp, og metoden som er brukt tilsier også at typiske tilreisende og turister i større grad blir fanget opp enn lokale brukere/lokalbefolkningen. Man kan også gå ut fra at de som bruker verneområdene i hovedsak er positive til områdene, også muligens mer enn befolkningen generelt i lys av at de har valgt å besøke området. Funn fra disse studiene sier dermed ikke noe om befolkningens generelle kunnskap om og syn på verneområder.

Det finnes også noen få masteroppgaver som gir noen svar på befolkningens kunnskap og holdninger til verneområder i Norge. Dette inkluderer undersøkelser som er gjennomført blant norske brukere av og lokalbefolkning nær Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene landskapsvernområde (Borge 2011), Stølsheimen landskapsvernområde (Borge 2011), Vormedalsheia landskapsvernområde (Borge 2011) og Forollhogna nasjonalpark (Borge 2011), blant brukere i Bondhusdalen ved Folgefonna nasjonalpark (Matre 2009) og forvaltning i villreinområdene i tilknytning til Setesdalheiene (Lundsbakken 2011).

Andre rapporter som tar for seg kunnskap og holdninger til norske verneområder omhandler mindre spesifikt verneområder. Det finnes en landsdekkende undersøkelse som i noen grad omhandler kunnskap om verneområder blant kommunalt ansatte som jobber med naturmangfoldloven (Andersen mfl. 2013). Det er også arbeidet mer steds spesifikt rundt Østmarka og i Dovrefjell-Sunndalsfjella. Hovedhensikten med Østmarka-undersøkelsene har vært å se om folk sine meninger om ulven endrer seg over tid, men det er også stilt spørsmål om Østmarka burde bli en nasjonalpark (Skogen & Krangle 2018). Fra arbeidet i Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark finnes det rapporter som omhandler reiselivet rundt verneområdet (Aas mfl. 2003) og lokalbefolkningens forhold til Dovrefjell-Sunndalsfjella (Zahl-Thanem & Flemsæter 2018).

Kunnskapen som finnes her gjelder altså i stor grad for befolkningsgrupper som er tilknyttet verneområder: tilreisende som aktivt velger å bruke områdene, lokalbefolkning uten spesifikke rettigheter og lokale innbyggere med rettigheter i verneområder, forvaltningen i verneområder og næringsdrivende i tilknytning til verneområder. Undersøkelsene er også i stor grad steds spesifikke og omhandler konkrete verneområder og funnene kan dermed ikke generaliseres til andre eller alle verneområder. Antall respondenter er også i stor grad lavere enn for de landsrepresentative undersøkelsene og flere av disse er også basert på kvalitative utvalg.

Vitenskapelige artikler som omhandler kunnskap om og holdninger til norske verneområder finnes det svært lite av. Artikkene som bygger på lokalbefolkningsundersøkelser som ble utført i vinterhalvåret 2014-2015 i kommuner tilknyttet verneområder i nordvestre del av Sør-Norge og i Nordland (Salten) er de som omhandler tematikken best (Brown mfl. 2015, Engen mfl. 2017). Undersøkelsene bestod i hovedsak av en web-basert undersøkelse der respondentene ble pre-

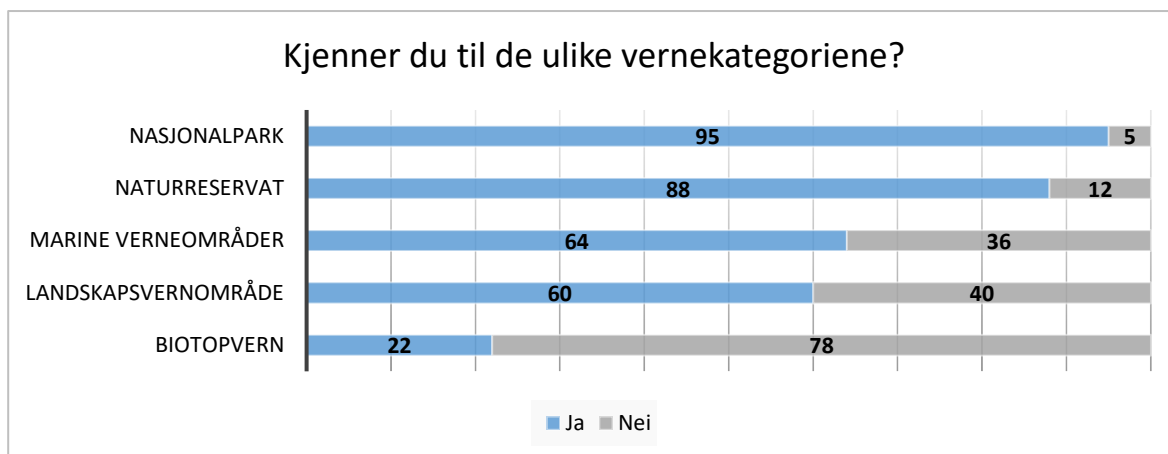
sentert for kart over områdene, i kartprogrammet PPGIS, hvor deltakerne skulle plassere aktiviteter som man ønsket mer eller mindre av eller aksepterte eller ikke aksepterte i områder med og uten vern. Denne metoden tar utgangspunkt i at deltakerne har kunnskap om og er kjent i studieområdet, noe som ikke trenger å være tilfelle for alle. Kategoriene for aktiviteter som ble brukt er også nokså vide (for eksempel aksept/ikke aksept for jakt og aksept/ikke aksept for båttrafikk).

Sammenstillingen prioriterer kvantitative arbeider, men det er også tatt med funn fra en undersøkelse som er kvalitativ og som omhandler oppfatninger om vernerestriksjoner blant turismebedrifter i Dovrefjell. Denne studien er inkludert fordi den sier noe om en gruppe næringsdrivende sitt syn på vern i et område. Det finnes en rekke kvalitative forskningsarbeider som ser på holdninger knyttet til verneområder hos mindre grupper og enkeltpersoner, ofte representanter for rettighetshavere, næring og myndigheter. Eksempler er hvordan slike representanter ser på avveininger mellom bruk og vern, muligheter for kommersiell utvikling mv. (se eks Daugstad mfl. 2006, Haukeland mfl. 2011). Denne rapporten legger hovedvekten på å gjennomgå mer representative og generaliserbare undersøkelser som bruker kvantitativ metodikk, men det kvalitative arbeidet som er gjort på feltet er viktige bidrag for å få kunnskap om holdninger til verneområder, spesielt i forhold til å identifisere relevante problemstillinger for kvantitative undersøkelser, og til å etablere hypoteser for hvilke gruppeforskjeller som finnes i mer generelle utvalg.

3 Resultater

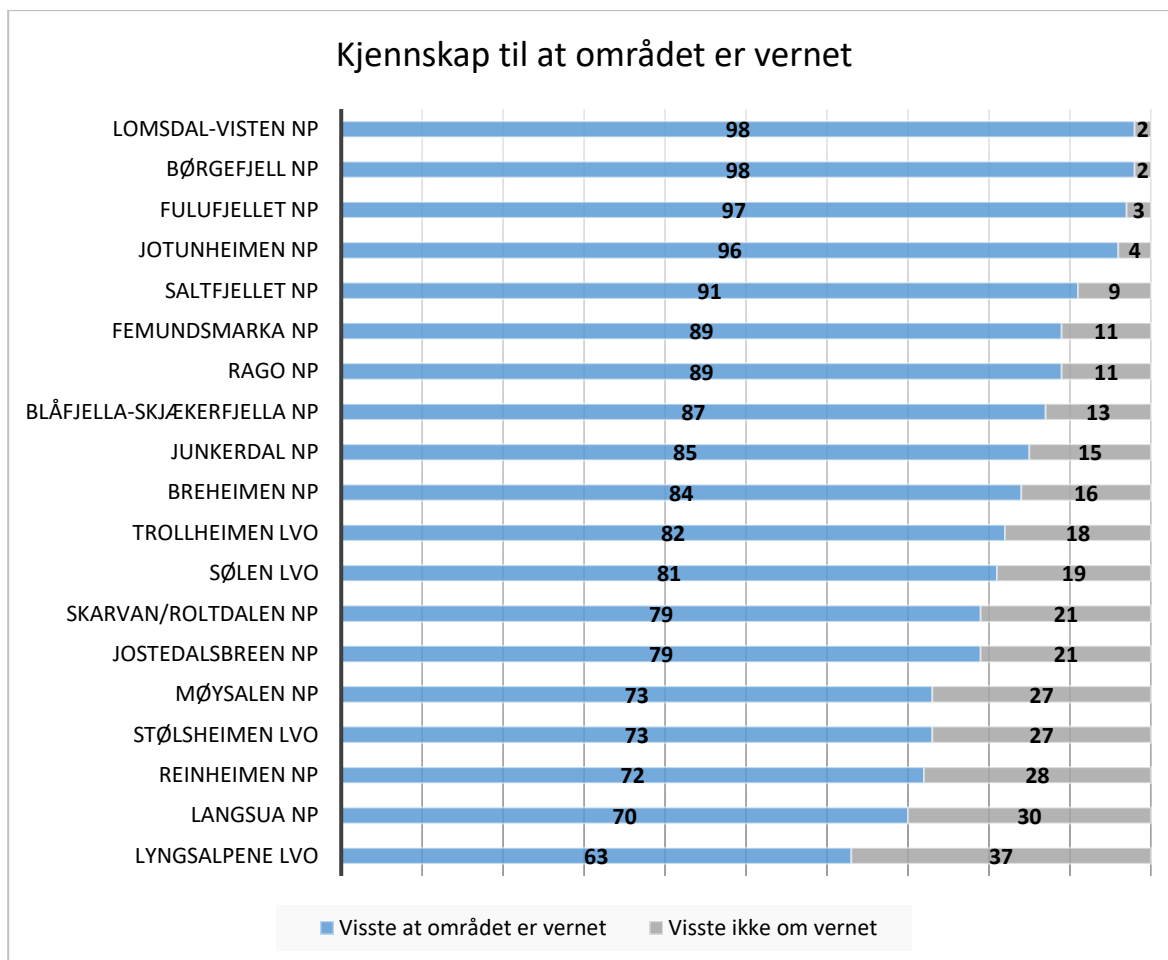
3.1 Kunnskap om verneområder

Resultater fra undersøkelsen *Naturmangfold – Kunnskap og holdninger* viser at nesten alle kjenner til at nasjonalpark er en vernekategori og nesten like mange kjenner til vernekategorien naturreservat (se **Figur 1**). Det er også over halvparten som kjenner til marine verneområder og landskapsvernområder, mens en langt lavere andel vet at det finnes biotopvern. Eldre har i større grad kjennskap til verneområde-kategoriene enn de yngre og de som bor i rurale strøk vet i større grad om landskapsvernområder og biotopvern enn resten (Ipsos MMI, 2014).

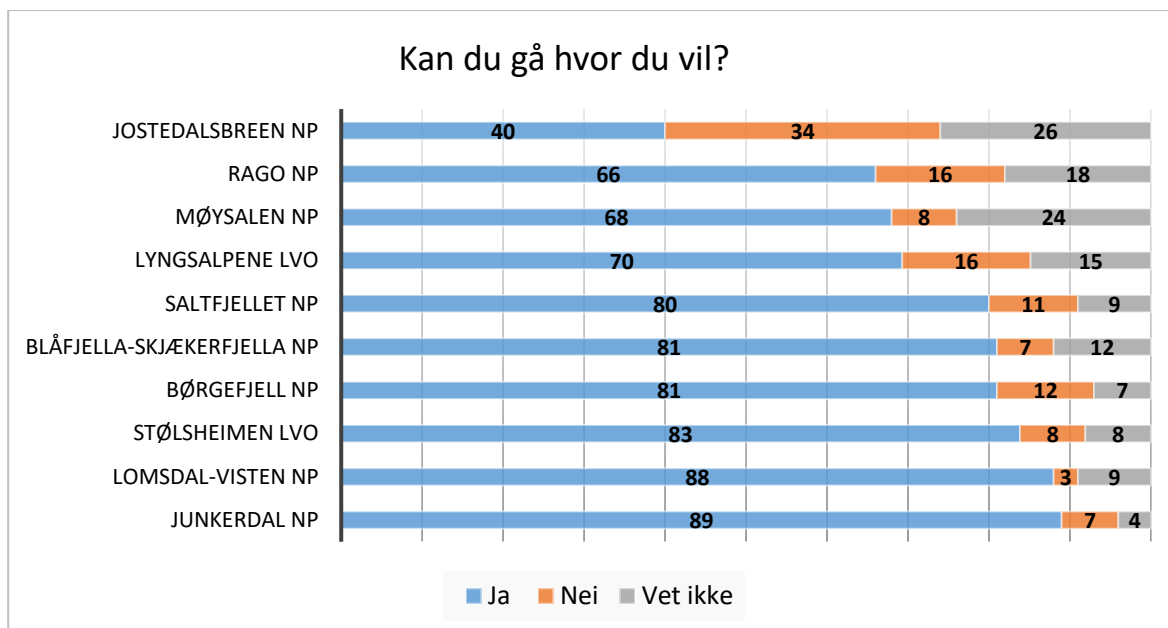
Figur 1: Prosentvis fordeling av respondentene som har kjennskap til de ulike vernekategoriene i Norge. Tall hentet fra «*Naturmangfold – Kunnskap og holdninger*», en landsdekkende undersøkelse som ble gjennomført av Ipsos MMI på oppdrag fra Miljødirektoratet i 2014.

At så mange kjenner til vernekategorien nasjonalpark underbygges av at de besøkende i store verneområder for det meste har kjennskap til at området de besøkte er vernet, men det er en del forskjell mellom områdene der undersøkelser er gjort (se **Figur 2**). Det kan virke som om de besøkende til landskapsvernområdene i noe mindre grad kjenner til at området er vernet. Om vernestatusen er viktig for å besøke området varierer i enda større grad. For noen områder påvirket vernestatusen i svært stor grad besøket (for rundt en tredjedel av de besøkende, spørsmålet bestod av tre svarkategorier: «ikke i det hele tatt», «i en viss grad», «i svært stor grad»). Stølsheimen hadde lavest andel hvor vernet påvirket besøket i «svært stor grad» - kun 4 % og for 63 % hadde ikke vernestatusen i Stølsheimen noe å si for besøket (Oslo Economics 2018).

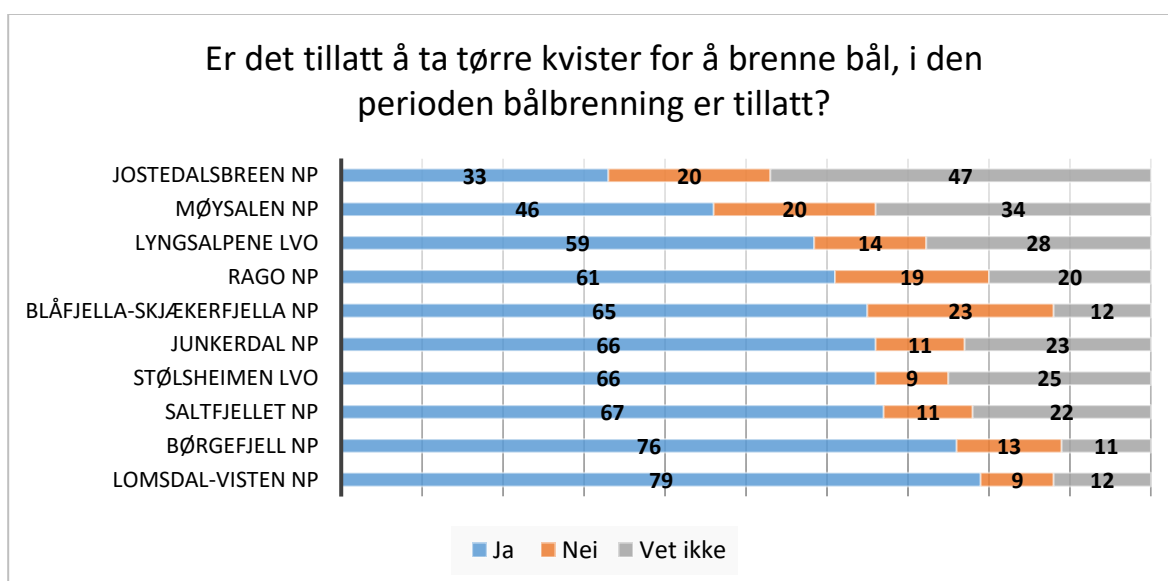

Figur 2: Prosentfordeling som viser om de besøkende hadde kjennskap til at området de besøkte var vernet, vist for ulike områder (NP betyr nasjonalpark, LVO betyr landskapsvernområde). (Kilder: Vistad mfl. 2014, Vistad mfl. 2017, Vistad mfl. 2018, Vorkinn 2016, Wold & Selvaag 2017a, b, Wold mfl. 2012, Wold mfl. 2017, Wold & Selvaag 2018, Selvaag mfl. 2017 a, Selvaag & Wold 2018 a, b, c, d, Oslo Economics 2018 a, b, c, d, e).

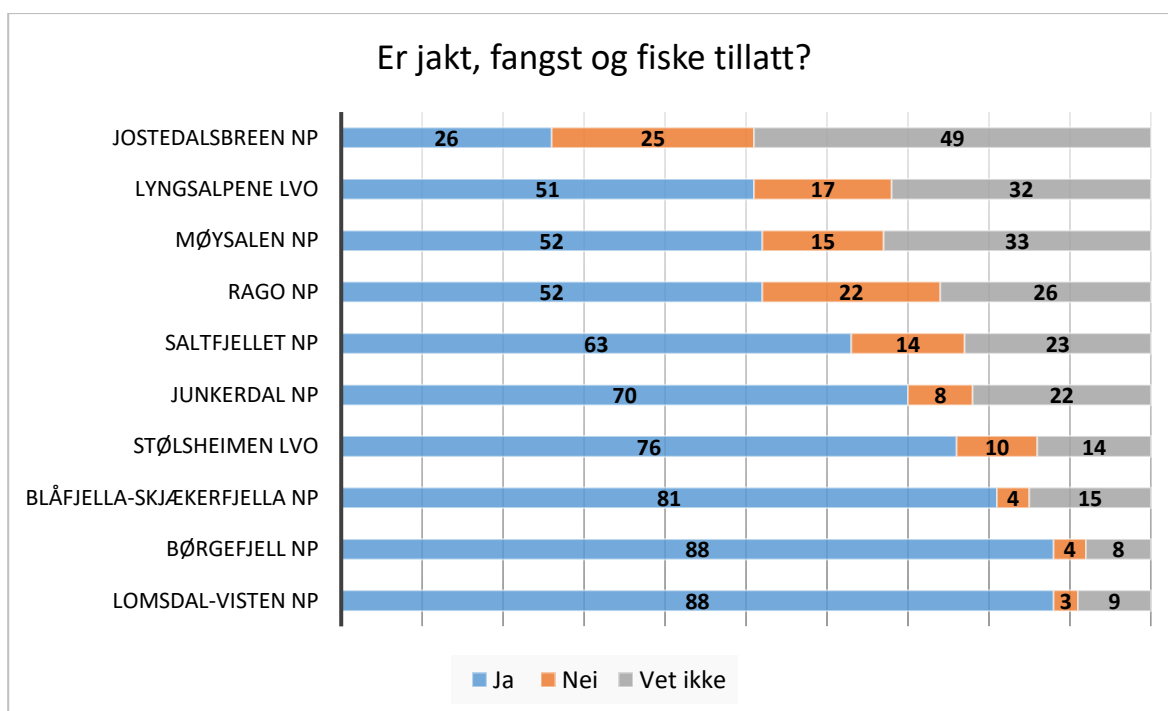
I brukerundersøkelsene i større verneområder fra 2017 ble det listet opp fire spørsmål knyttet til hva som er tillatt/ikke-tillatt: om ferdsel, bålbrekking, jakt/fangst/fiske og snøskuterkjøring. Svaralternativene var *ja* (=tillatt), *nei* (=ikke tillatt), i tillegg til *vet ikke*. Andelene som svarte *vet ikke* på disse spørsmålene varierte fra 49 til 4 % (se **Figur 3** til **Figur 6**). Samtidig er dette også spørsmål det er lett å gjette på og påstanden om jakt/fangst/fiske kan misforstås ved at jakt kun er tillatt i visse perioder og at det kreves at man løser jakt-/fiskekort. Når det gjelder motorsert ferdsel med snøskuter ser de fleste ut til å vite at dette ikke er tillatt (nesten ingen svarte *ja* på at alle som vil kan kjøre snøskuter i verneområdene, se **Figur 6**). For de tre andre forholdene er det større forskjeller (se **Figur 3**, **Figur 4** og **Figur 5**). Generelt kan det ut fra svar på disse spørsmålene sies at en del besøkende er usikre på hva som er tillatt i verneområdene, men det er også en del forskjeller mellom ulike områder. Jostedalsbreen nasjonalpark skiller seg ut ved at det er lave andeler som mener de opplistede forholdene er tillatt. Dette kan ha sammenheng med at området har en svært høy andel utenlandske besøkende. Det var generelt en høyere andel utenlandske besøkende som svarte at å gå hvor man vil og jakt/fangst/fiske ikke var tillatt og en høyere andel nordmenn som svarte at å kjøre snøskuter ikke var tillatt i verneområdene.

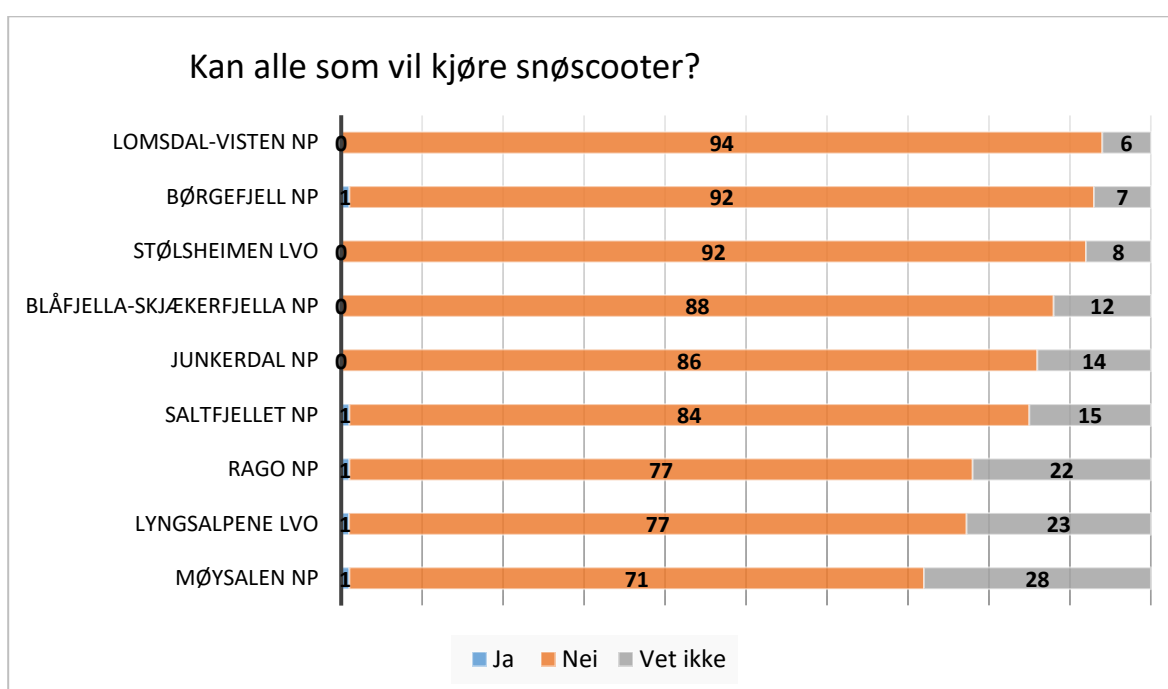
Figur 3: Andel av de besøkende i ulike verneområder som mener at en kan gå hvor en vil i verneområdet (kilder: Vistad mfl. 2018, Selvaag & Wold 2018 a, b, c, d, Oslo Economics 2018 a, b, c, d, e).

Figur 4: Andel av de besøkende i ulike verneområder som mener at det er tillatt å ta tørre kvister for å brenne bål, i perioden bålbrekking er tillatt, i verneområdet (kilder: Vistad mfl. 2018, Selvaag & Wold 2018 a, b, c, d, Oslo Economics 2018 a, b, c, d, e).

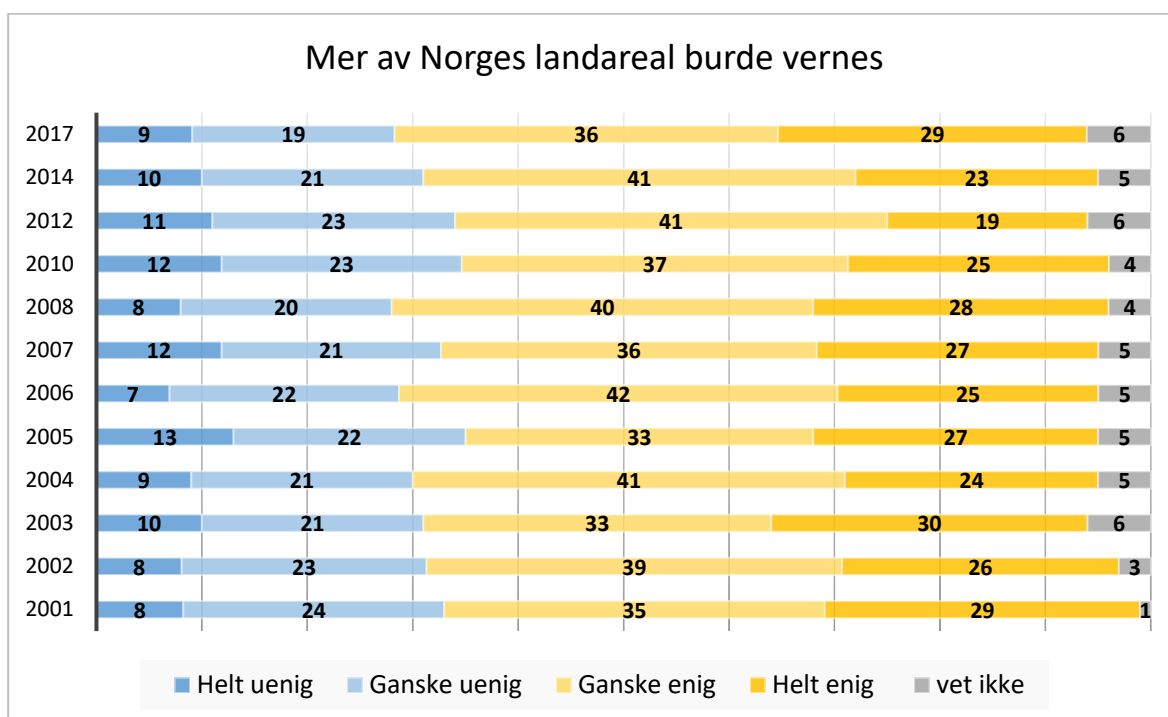
Figur 5: Prosentfordeling som viser om de besøkende mener at jakt, fangst og fiske er tillatt i verneområdet (kilder: Vistad mfl. 2018, Selvaag & Wold 2018 a, b, c, d, Oslo Economics 2018 a, b, c, d, e).

Figur 6: Prosentfordeling som viser om de besøkende mener at det er tillatt at alle som vil kan kjøre snøskuter i verneområdet (kilder: Selvaag & Wold 2018 a, b, c, d, Oslo Economics 2018 a, b, c, d, e).

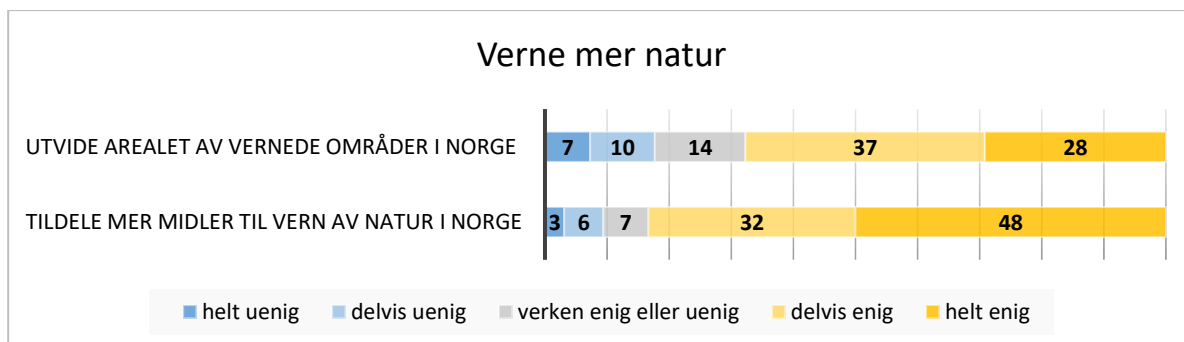
3.2 Holdninger til verneområder

En gjennomgang av dataene fra Natur og miljøbarometeret viser at de fleste er enige i at mer av Norges landareal burde vernes, og dette bilde fortoner seg relativt likt fra år til år (se **Figur 7**). Dette kan også tolkes som at befolkningen generelt er positive til verneområder. I 2017 var 65 % «*helt enig*» eller «*ganske enig*» i at mer av Norges landareal burde vernes som nasjonalpark, landskapsvernområde eller naturreservat. Fra 2001 til 2017 varierer andelene som er helt eller ganske enig fra 60 % til 68 %. En andel på rundt 10 % var helt uenig i at mer av Norges landareal bør vernes og rundt 5 % svarte «*vet ikke*» på spørsmålet for de ulike årene. Svarfordelingene har forandret seg relativt lite fra 2001 (Kantar TNS 2001-2017), og dette er interessant i og med at en rekke nye verneområder er etablert i perioden. I Østmarka-undersøkelsene gjennomført av NINA i 2013-2015 ble det spurt om lokalbefolkningen mener at området burde bli nasjonalpark. Et flertall var også her positive til opprettelse av nasjonalpark og mente at området burde vernes (se vedlegg B avgrensede undersøkelser - rapporter, for prosentfordeling) (Skogen & Krange 2018).

Figur 7: Prosentfordeling som viser om respondentene mener at mer av Norges landareal burde vernes som nasjonalpark, landskapsvernområde eller naturreservat. Tall hentet fra Natur- og miljøbarometeret, en landsdekkende og repeterende undersøkelse som har blitt gjennomført av Kantar TNS fra 2001 og frem til i dag.

Videre viser en annen landsdekkende undersøkelse at nesten halvparten er helt enig i at det bør tildeles mer midler til vern av natur i Norge, mens 28 % mener det samme for å utvide arealet av vernede områder i Norge (Ipsos MMI 2014, se **Figur 8**). Rundt en tredjedel er delvis enig i begge tiltakene.

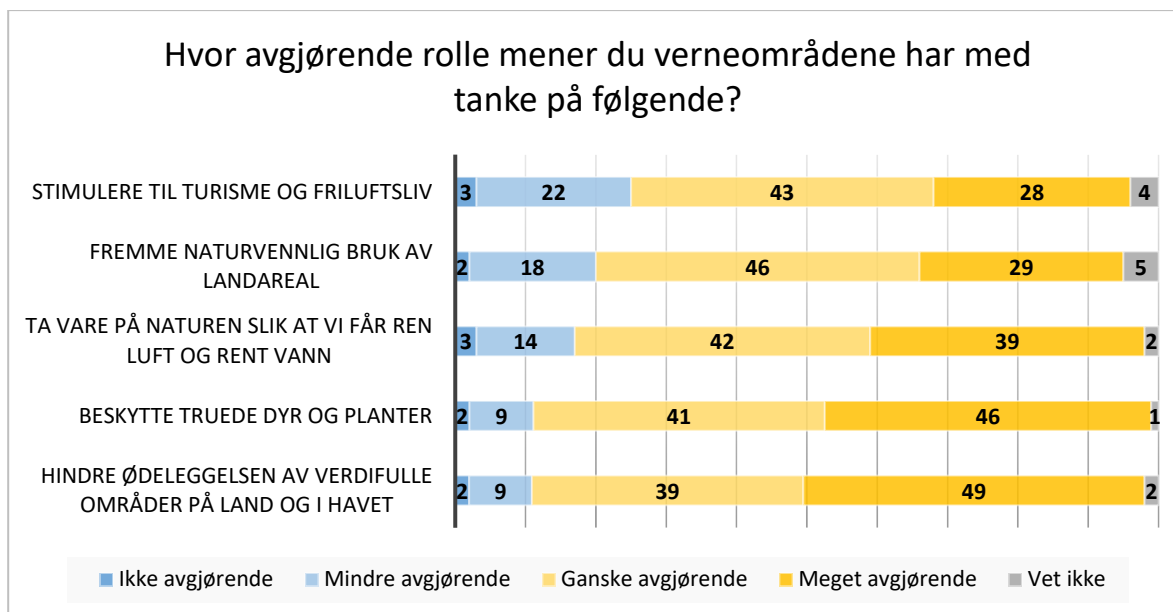

Figur 8: prosentfordelinger som viser om respondentene mener at man bør utvide arealet av vernede områder i Norge og om det bør tildeles mer midler til vern av natur i Norge. Tall hentet fra *Naturmangfold – Kunnskap og holdninger*, en landsdekkende undersøkelse som ble gjennomført av Ipsos MMI på oppdrag fra Miljødirektoratet i 2014.

I masteroppgaven til Lundsbakken (2011) ble lokalpolitikere tilknyttet villreinområdene i Setesdalheiene, som i stor grad også sammenfaller med verneområder, bedt om å ta stilling til en påstand som omhandler det samme («Det bør vernes mer natur i Norge», på en firedelt skala fra «helt uenig» til «helt enig»). Denne undersøkelsen viser at lokalpolitikerne i undersøkelsen er mer negative til påstanden enn landsgjennomsnittet; 14 % var helt enig i at det bør vernes mer natur i Norge, mens 26 % var helt uenig i dette (Lundsbakken 2011). I denne undersøkelsen var 74 % helt enig eller delvis enig i at natur- og miljøvern er en begrensning for lokal utvikling (dette spørsmålet ble stilt i en generell kontekst og var ikke spesifikt knyttet til verneområdene i undersøkelsen, Lundsbakken 2011).

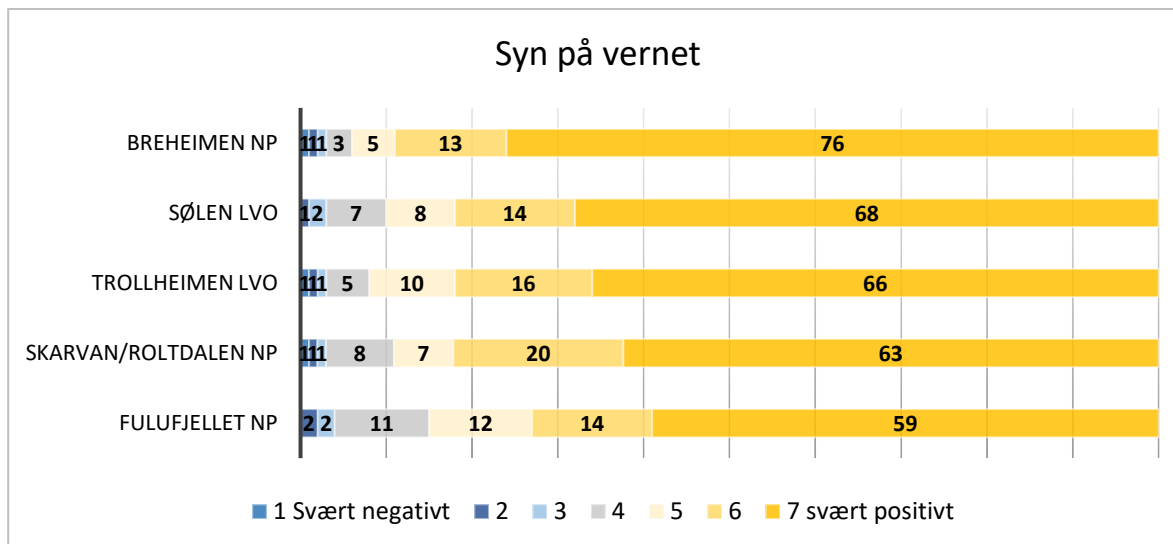
I undersøkelsen Ipsos MMI gjennomførte mente over halvparten at ødeleggelser i verneområder kan aksepteres, men bare når hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig, og ødeleggelsen blir fullt ut kompensert for (Ipsos MMI 2014). En veldig lav andel (5 %) mente ødeleggelser i verneområder kan tillates fordi økonomisk utvikling og utbygging bør prioriteres, mens 37 % mente at ødeleggelser burde være forbudt fordi verneområdene er våre viktigste naturområder (Ipsos MMI 2014).

Når det kommer til hvilken rolle befolkningen mener verneområdene har oppgir nesten halvparten at verneområdene er meget avgjørende for å hindre ødeleggelsen av verdifulle områder på land og i havet (se **Figur 9**). En stor andel mener også at verneområdene er avgjørende for å beskytte truede dyr og planter. Disse funnene samsvarer godt med hva hovedformålet for opprettelse av verneområder er. Befolkningen mener også at verneområdene spiller en avgjørende rolle for å ta vare på naturen slik at vi får ren luft og rent vann. En noe lavere andel mener at verneområder er avgjørende for å fremme naturvennlig bruk av landareal og stimulere til turisme og friluftsliv. Det er en tendens til at kvinner mener verneområder spiller en mer avgjørende rolle for de ulike temaene enn hva menn gjør (Ipsos MMI 2014).

Figur 9: Prosentfordeling som viser rollen respondentene mener verneområdene har for ulike aspekter. Tall hentet fra Naturmangfold – Kunnskap og holdninger. En landsdekkende undersøkelse som ble gjennomført av Ipsos MMI i oppdrag fra Miljødirektoratet i 2014.

Brukerundersøkelsene i større verneområder er for det meste gjennomført i sommerhalvåret og dermed er det disse brukerne som er fanget opp. Det viser seg også at måten dataene samles inn på (spørreskjemaer plassert ved innfallsporter) i mindre grad appellerer til de lokalt bosatte og at tilreisende/turister i større grad fyller inn skjema. Man kan gå ut fra at de som bruker verneområdene i hovedsak er positive til områdene, også muligens mer enn befolkningen generelt i lys av at de har valgt å besøke området. Brukerundersøkelsene viser også at de aller fleste besøkende til verneområder syns at vernet er positivt (se **Figur 10**). Kun rundt 3 % av de besøkende i de undersøkte verneområdene mener vernet er negativt.

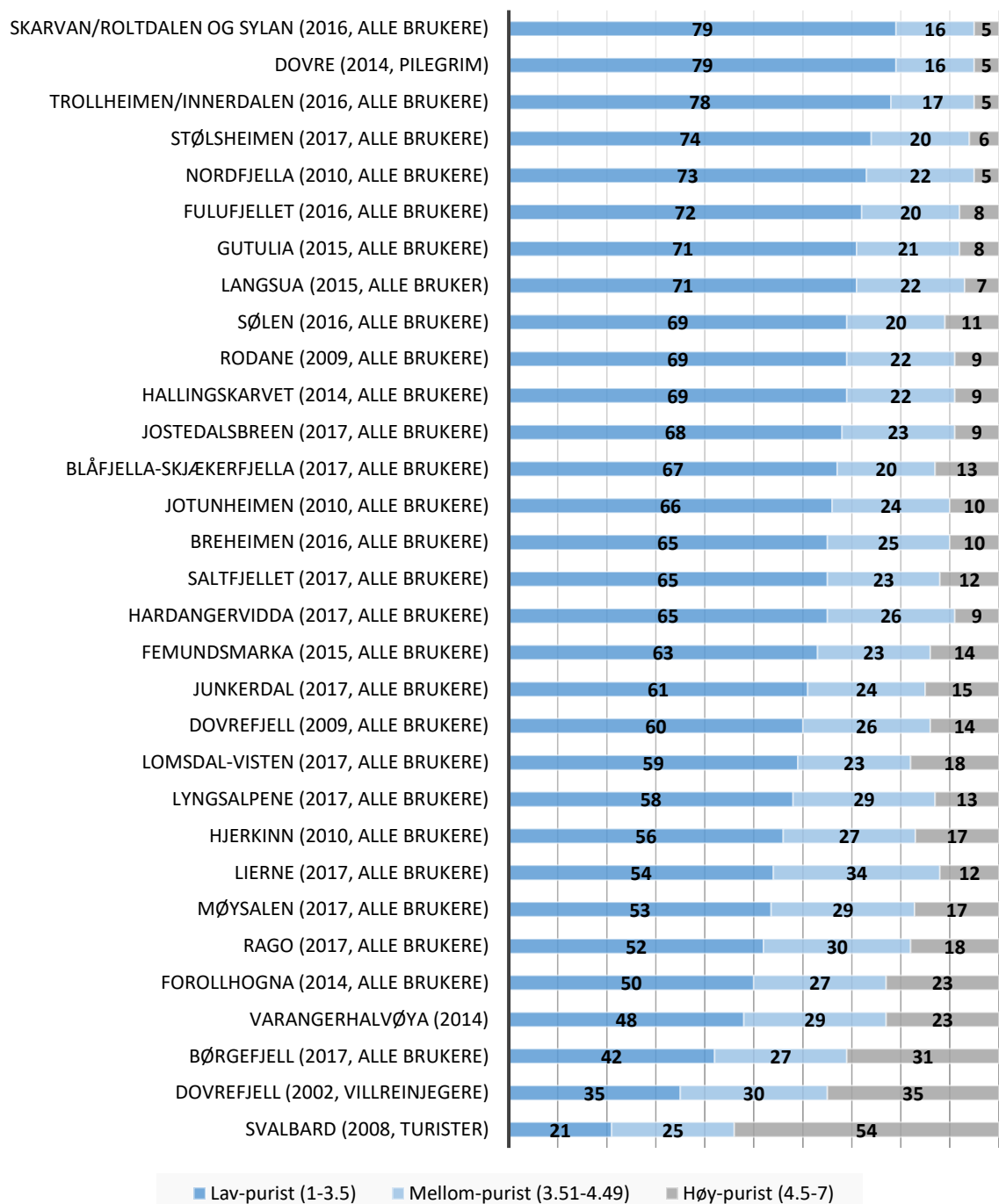
Figur 10: Inndeling i syn på vernet de besøkende har for ulike områder, oppgitt i prosent. (Kilder: Vistad mfl. 2017, Wold & Selvaag 2017a, b, Wold mfl. 2017, Selvaag mfl. 2017 a).

Spørreundersøkelser fra masteroppgaver om temaet viser også at de fleste er positive til verneområder. Spesielt gjelder dette for utlendinger og tilreisende (Matre 2009, Borge 2011). De lokalt bosatte er noe mindre positive. Matre (2009) sin studie er basert på en brukerundersøkelse i

Bondhusdalen landskapsvernområde og Borge (2011) sin oppgave er basert på spørreundersøkelse blant lokale og tilreisende nordmenn i de fire verneområdene Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene landskapsvernområde, Stølsheimen landskapsvernområde, Vormedalsheia landskapsvernområde og Forollhogna nasjonalpark. I Borge (2011) sin undersøkelse var det spesielt lokale innbyggere med rettigheter i verneområdet som var negative til vernet. Denne gruppen virker i større grad også å mene at reglene i verneområdene begrenser ressursutnyttelse i for stor grad (Borge 2011). I artikkelen til Brown mfl. (2015) var det samlet mer støtte fra lokalbefolkningen til verneområdene i Norge og å øke bruk og utvikling av ressursene i parkene enn hva tilfellet var blant lokalbefolkning tett på et verneområde i Polen. Funn fra studien til Engen mfl. (2017) tyder på at lokalbefolkningen har en høy aksept for høsting og beitebruk og en relativt lav aksept for aktiviteter som kan utgjøre større inngrep i områdene som industri- og energiutbygging og oppføring av hus/hytter innenfor verneområdene, dvs. at de bruksmåtene som de aksepterer ofte er de som vernet også åpner for, mens de som ikke aksepteres er de som heller ikke er tillatt innenfor verneområdene. Undersøkelsen til Brown mfl. (2015) viser også at en lav andel av de norske lokale respondentene var misfornøyd med forvaltning av verneområder (15–16%). Tilsvarende resultat fant man for misnøye med lokal deltakelse i forvaltningen av verneområder (Brown mfl. 2015). Engen mfl. (2017) og (Brown mfl. 2015) fant altså ut at preferansene til lokalbefolkningen som ble undersøkt i stor grad er i overensstemmelse med dagens forvaltningspraksis av de store verneområdene i Norge, med et restriktivt syn på utbyggingsaktivitet i verneområder og mer aksept for småskala bruk.

Vi vet at individuelle naturbrukere er ulike, har ulike forventninger til et turområde og har ulike preferanser for tilrettelegging etc. I brukerundersøkelsene fra større verneområder ble de besøkende bedt om å ta stilling til åtte ulike forhold i deres tenkte «idealområde» for en lengre tur i skogs- eller fjellterreng om sommeren, altså er svarene på dette spørsmålet ikke knyttet til de respektive verneområdene som sådan. Generelt er de besøkende svært positive til merking, både det at det er god skilting ved stistart/stikryss og at det finnes merkede stier. De besøkende er også positive til at det er lagt ned trestokker der stien går over våt myr. Det at det finnes hytter med matservering og oppredde senger i området og å møte mange andre friluftsfolk i løpet av turen er de besøkende generelt mer negative til. Utfra de åtte forholdene kan man beregne en purismeverdi for hver enkelt respondent som videre kan deles inn i purismeklasser. Purismeklasser beskriver brukernes preferanser for tilretteleggingstiltak og for hvorvidt en foretrekker å møte andre mennesker når en er på tur (se for øvrig kapittel 6 (vedlegg), brukerundersøkelser i større verneområder, for ytterligere beskrivelse av variabelen). Lavpurister foretrekker tilrettelegging og det å møte mange mennesker på tur, mens høypurister foretrekker lite tilrettelegging og vil i større grad være alene på tur. Ved inndeling av de besøkende i purismeklasser ser man at det er ganske store forskjeller mellom brukerne av de ulike større verneområdene som er undersøkt (se **Figur 11**). Andelen høypurister er 54 % på Svalbard, mens i Skarvan og Roltdalen nasjonalpark og Trollheimen landskapsvernområde er andelen høypurister 5 % og lavpurister 79–78 %. Det er også en generell trend at utlendingene som besøker de norske verneområdene er noe mer (høy)puristiske enn nordmennene.

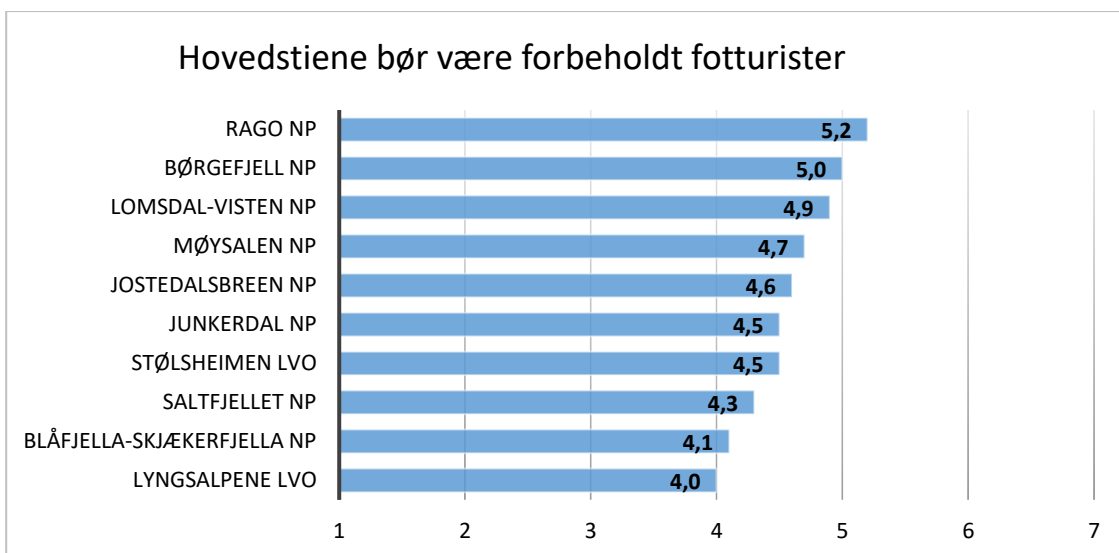
Purismeklassifisering sammenlignet med andre områder/brukergrupper

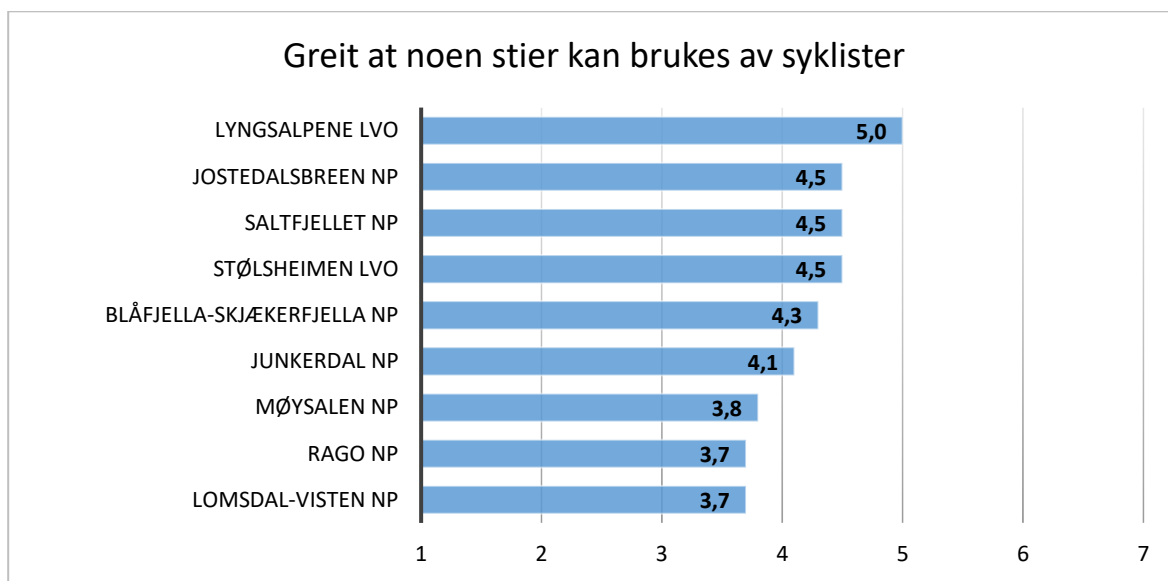
Figur 11: Inndeling i de ulike purismekategoriene for ulike områder/brukergrupper, oppgitt i prosent. (Kilder: Andersen mfl. 2010, Andersen & Gundersen 2016, Gundersen m. fl 2013, Gundersen mfl. 2017, Vistad mfl. 2014, Vistad mfl. 2017, Vistad mfl. 2018, Vorkinn 2016, Wold & Selvaag 2017a, b, Wold mfl. 2012, Wold mfl. 2017, Wold & Selvaag 2018, Selvaag mfl. 2017 a, Selvaag & Wold 2018, a, b, c, d, Oslo Economics 2018 a, b, c, d, e + foreløpig upubliserte analyser av brukere på Hardangervidda og pilegrimsvandrere gjennom Gudbrandsdalen/over Dovre).

I brukerundersøkelsene fra 2017 ble det også spurt om hvor enig/uenige de besøkende var i et antall påstander som omhandler bruk i verneområdene. Svarene skulle angis som en tallverdi fra «1 helt uenig» til «7 helt enig» og figuren oppgir gjennomsnittsskårene for alle brukerne samlet. Når det gjelder påstander om ulike bruksformer i området (ridning, sykling), ligger gjennomsnittsskårene generelt litt i overkant av middelerdien – noe som kan tolkes som en toleranse for ulik bruk langs noen stier (se **Figur 12**, **Figur 13** og **Figur 14**). Samtidig har brukere i noen områder lavere aksept for at noen stier burde kunne brukes til ridning og sykling (for sykling ligger gjennomsnittsskåren under middelerdien for en tredjedel av områdene). En bør ikke nødvendigvis ha som utgangspunkt at ulike bruksformer skaper konflikter med hverandre; friluftsløven slår også fast at alle som bruker ferdselsretten i utmark er pliktige til å vise hensyn til de andre brukere (og grunneierne og naturen). Man bør likevel være forberedt på at ulik bruk kan føre til spenninger mellom besøkende, dette er ikke bare knyttet til aktiviteter, men også måten en aktivitet blir utøvd på. De besøkende i verneområder er derimot generelt uenige i at *det burde være tillatt å bruke helikopter/fly for folk som vil til vanskelig tilgjengelige fjelltopper/områder* eller at *det burde være tillatt med idrettsarrangementer i nasjonalparken*, her var gjennomsnittsskårene lave og en høy andel var helt uenig i at dette burde være tillatt (se **Figur 15** og **Figur 16**). I noen av områdene ble det også spurt om det er problematisk/forstyrrende at man kan se/høre droner i området. Gjennomsnittsskåren lå rundt middelerdien og over (se **Figur 17**). Det kan tenkes at dronebruk ikke er veldig utbredt i dag, men at dette kan bli en større utfordring i fremtiden.

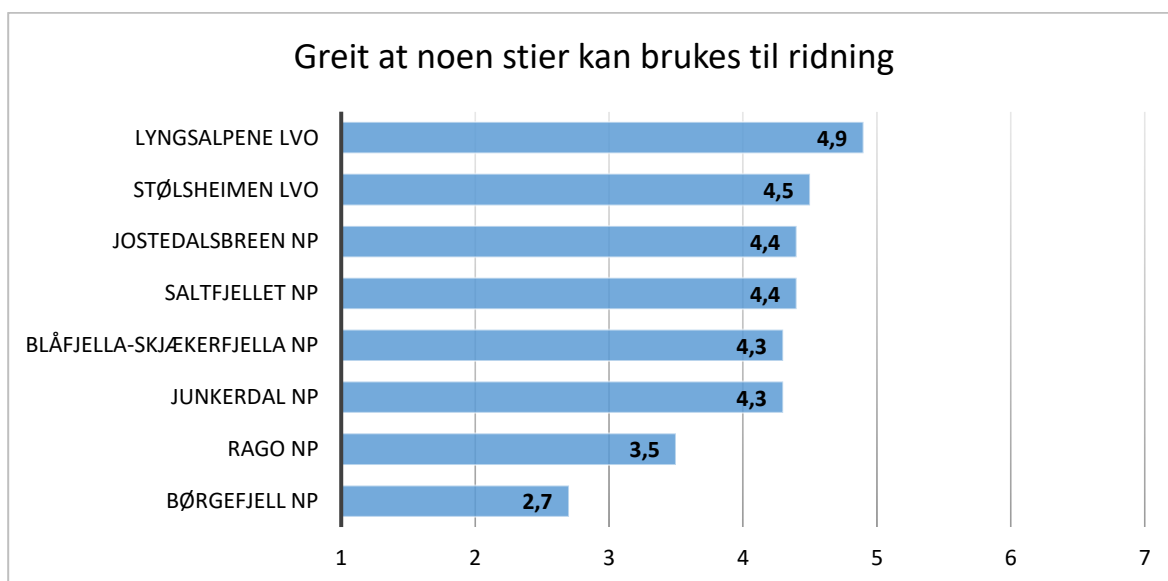
I noen verneområder er den generelle holdningen at hovedstiene burde være forbeholdt fotturister og at stier ikke burde kunne brukes til sykling eller ridning (for eksempel Børgefjell nasjonalpark og Rago nasjonalpark) og i noen verneområder som er undersøkt er de besøkende mer åpne for ulike bruksformer. Graden av ferdselsreguleringer i verneområder varierer, men innebærer et vidt spekter av reguleringer og kan blant annet omhandle teltforbud og forbud mot sykling og ridning. Ferdselsforbud er brukt i enkelte verneområder til bestemte tider som oftest knyttet til hekking (F. eks. fuglefjell vernet som naturreservat), sårbar vegetasjon og i noen tilfeller villreinens kalvingsområder (F. eks. Setesdal-Ryfylkeheiene). I undersøkelsen «Kartlegging av befolkningens friluftslivsvaner» fra 2009 var 43 % helt eller ganske enig i at ferdselsbegrensninger i verneområder truet allemannsretten, 14 % var verken enig eller uenig og 35 % var ganske eller helt uenig i påstanden (vernekategori er ikke presisert i undersøkelsen, Synovate 2009). Befolkningen var delt i spørsmålet om dette blir ansett for å være en trussel mot allemannsretten, noe som også kan speiles tilbake på forskjellig syn på ulike bruksformer.

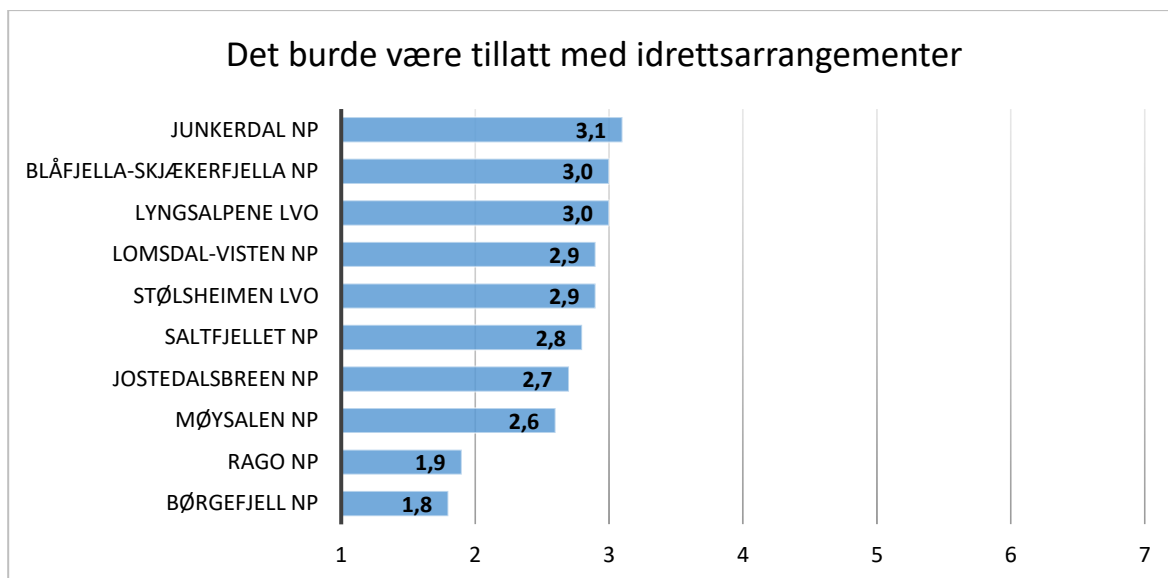
Figur 12: Gjennomsnittsskår for hvordan de besøkende til det respektive verneområde stiller seg til påstanden om at hovedstiene bør være forbeholdt fotturister, på en skala fra 1 «helt uenig» til 7 «helt enig» (kilder: Vistad mfl. 2018, Selvaag & Wold 2018 a, b, c, d, Oslo Economics 2018 a, b, c, d, e).

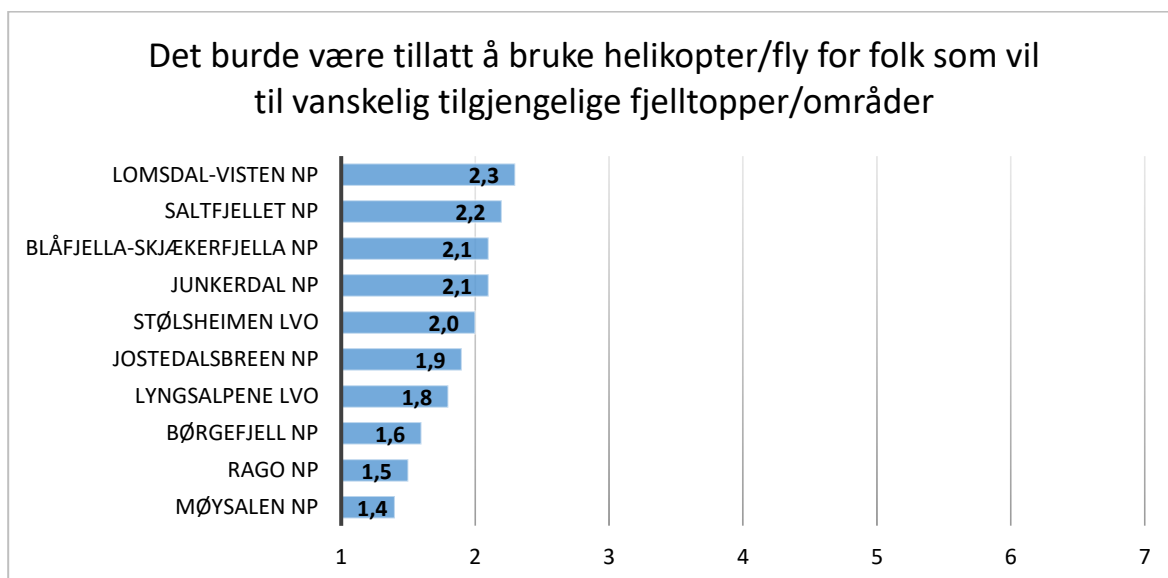
Figur 13: Gjennomsnittsskår for hvordan de besøkende til det respektive verneområde stiller seg til påstanden om at det er greit at noen stier brukes av syklist, på en skala fra 1 «helt uenig» til 7 «helt enig» (kilder: Vistad mfl. 2018, Selvaag & Wold 2018 a, b, c, d, Oslo Economics 2018 a, b, d, e).

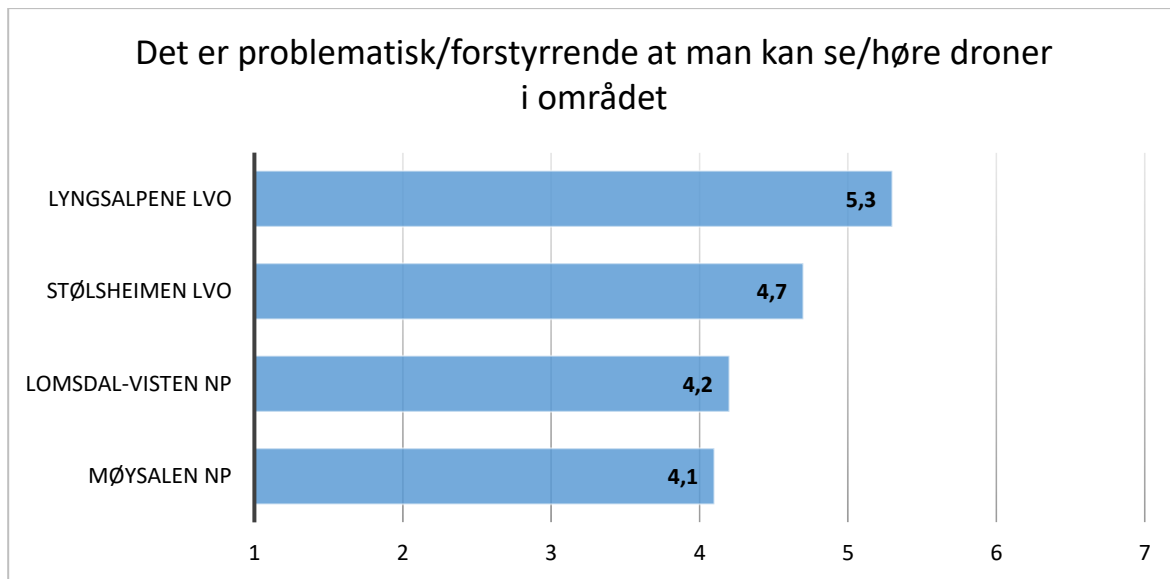
Figur 14: Gjennomsnittsskår for hvordan de besøkende til det respektive verneområde stiller seg til påstanden om at det er greit at noen stier kan brukes til ridning i, på en skala fra 1 «helt uenig» til 7 «helt enig» (kilder: Vistad mfl. 2018, Selvaag & Wold 2018 a, b, c, d, Oslo Economics 2018 a, c, d).

Figur 15: Gjennomsnittsskår for hvordan de besøkende til det respektive verneområde stiller seg til påstanden om at det burde være tillatt med idrettsarrangementer, på en skala fra 1 «helt uenig» til 7 «helt enig» (kilder: Vistad mfl. 2018, Selvaag & Wold 2018 a, b, c, d, Oslo Economics 2018 a, b, c, d, e).

Figur 16: Gjennomsnittsskår for hvordan de besøkende til det respektive verneområde stiller seg til påstanden om at det burde være tillatt å bruke helikopter/fly for folk som vil til vanskelig tilgjengelige fjelltopper/områder, på en skala fra 1 «helt uenig» til 7 «helt enig» (kilder: Vistad mfl. 2018, Selvaag & Wold 2018 a, b, c, d, Oslo Economics 2018 a, b, c, d, e).

Figur 17: Gjennomsnittskår for hvordan de besøkende til det respektive område stiller seg til påstanden om at det er problematisk/forstyrrende at man kan se/høre droner, på en skala fra 1 «helt uenig» til 7 «helt enig» (kilder: Oslo Economics 2018 a, b, d, e).

I Borge (2011) sin undersøkelse så økende grad av følt personlig tilknytning til området ut til å redusere støtten for vernet. De lokale innbyggerne med bruksrettigheter følte sterkest tilknytning til området, men det var ikke forskjell mellom gruppene norske tilreisende og lokale innbyggere uten rettigheter (Borge 2011). Borge (2011) peker på at en mulig forklaring kan være at hele 66 % av de tilreisende hadde besøkt området før, og at 16 % av de uten rettigheter ikke hadde besøkt området, samt at alle tilreisende nettopp hadde vært i verneområdet da de svarte, noe kun 46 % av de lokale uten rettigheter hadde vært. De utenlandske respondentene i brukerundersøkelsene i Jostedalsbreen nasjonalpark og Rago nasjonalpark følte en like sterk tilknytning til områdene som nordmennene. Dette kan tyde på at en kan føle en sterk tilknytning til et område bare ved å ha vært der en gang, noe som kan henge sammen at besøkende føler en rett og eierskap til rekreasjonsverdien (Brox 2001). Milligan (1998) mener at graden av følt tilknytning ikke kun henger sammen med tidligere erfaringer, men også med interaksjonspotensialet med området i framtiden. Tilreisende og førstegangsbesøkende kan ønske å komme tilbake og på grunn av dette uttrykke sterkere tilknytning til området. Brukerundersøkelsen i Junkerdal nasjonalpark viser derimot at nordmennene følte en sterkere tilknytning til området enn det utlendingene gjorde. En forklaring på dette kan være at det er en høyere andel besøkende som har tilgang/eier hytte i nærheten og er flergangsbesøkende i Junkerdal enn i Jostedalsbreen og Rago. I brukerundersøkelsen i Forollhogna følte faktisk de som eide/disponerte hytte i området en sterkere tilknytning til Forollhogna nasjonalpark (gjennomsnitt 4,5, på en skala fra 1 «ingen spesiell tilknytning» til 7 «svært sterkt knyttet til») enn lokalt bosatte (gjennomsnitt 4,3).

4 Diskusjon

4.1 Oppsummering av viktige funn

Alt i alt er det begrenset hva som finnes av gode og dekkende undersøkelser om den norske befolkningens holdninger til og kunnskap om verneområder. Den gruppen som er best undersøkt, er besøkende i et større antall verneområder i Norge, først og fremst nasjonalparker. Videre finnes det enkelte undersøkelser i representative utvalg av den norske befolkningen og enkelte undersøkelser som omfatter lokalbefolkning, lokale myndighetspersoner eller rettighetshavere. Den mest informative undersøkelsen om hele befolkningens syn på og kunnskap om verneområder ble gjort for Miljødirektoratet i 2014 av Ipsos MMI. Undersøkelsene som er gjort på landsnivå er ellers preget av sporadisk informasjon som i liten grad er brutt ned på delutvalg, for eksempel ulike sosiodemografiske, regionale eller kulturelle variabler, eller som omfatter informasjon som kan brukes til å forklare ulikheter i holdninger og kunnskapsnivå. Begrensningene tatt i betraktning, kan vi likevel konkludere med følgende:

Undersøkelsene indikerer at det er **varierende kunnskap i den norske befolkning om vern og hva områdevern innebærer**. En overveidende andel oppgir at de har kjennskap til verneområde-kategorier og da spesielt nasjonalparker og naturreservater, men noen av de øvrige verneområde-kategoriene er det derimot en relativt lav andel som vet om. De som bor i urbane strøk og de som er yngre virker i noe mindre grad å ha kjennskap til vernekategorier og verneregler. Undersøkelsene har også vist at befolkningen generelt har lite kunnskap om verneområder og regelverket.

Generelt synes det å være stor støtte for å verne naturområder i den norske befolkningen og mange mener flere områder burde vernes. Resultater fra Eurobarometeret viser likevel at en lavere andel nordmenn mente vi bør utvide arealet av vernede områder enn EU generelt og Finland, Nederland, Tyskland, Storbritannia og Sverige gjorde (Ipsos MMI 2014). Undersøkelsene vi har referert til viser altså at et flertall mener at flere naturområder burde vernes, men spørsmålsformuleringene er generelle og gjennom disse undersøkelsene får vi ikke noe svar på hva slags områder de ønsker å verne, hvilken vernekategorier som skal benyttes eller hvor de ønsker mer vern. Det hadde vært interessant å vite hva respondentene tenkte på og assosierer med spørsmålene om å verne mer areal i Norge.

Undersøkelsene indikerer at de aller fleste besøkende til verneområder synes at vernet er positivt, men **lokale innbyggere i regioner med verneområder viser seg å ha mer varierte og noe mindre positive holdninger**. I Borge (2011) sin undersøkelse var rettighetshaverne mer negative til vernet enn lokale uten rettigheter og tilreisende. Resultatene til Lundsbakken (2011) antyder generelt en noe mer negativ holdning til ytterligere vern av natur blant lokalpolitikere, og flertallet av respondentene i denne undersøkelsen mente at vern begrenser lokal utvikling. Vernebegrepet ble heller ikke her nærmere definert, og assosiasjoner hos den enkelte respondent vil være avgjørende for hva respondenten svarte på spørsmålet. Respondenter som var uenige i at det bør vernes mer natur i Norge var også mer positive til bruk i villreinområdene, og mente i stor grad at vern ikke er nødvendig for å sikre en bærekraftig villreinforvaltning (Lundsbakken 2011).

Falleth og Hovik (2008) har evaluert fire forsøk med lokal forvaltning av verneområder og konkluderte med at lokalpolitikere har blitt **mer positive til lokal forvaltning** gjennom forsøksperioden, men at oppfatningene omkring vernet fortsatt varierer. Andersen (2013) fant at blant kommunalt ansatte som arbeidet med naturmangfold virket kunnskapen om verneområder å være noe mangelfull. Majoriteten av respondentene virket også å være relativt usikre på hvordan den lokale forvaltningsreformen i større verneområder har slått ut med tanke på aksept for og forståelse av vernet. Fra 2009 er en lokal forvaltningsmodell for nasjonalparker og andre større ver-

neområder implementert og det er nå som hovedregel lokale nasjonalpark- eller verneområdestyrer som forvalter disse områdene. I Brown mfl. (2015) sin studie virker lokal deltakelse og lokalt forvaltningsstyre å være godt mottatt blant lokalbefolkningen.

Over tid er det en stabil positiv oppfatning av verneområder i befolkningen. Fra 2001 til 2017 varierer andelene som er *helt* eller *ganske enig* i at mer av Norges landareal burde vernes som nasjonalpark, landskapsvernområde eller naturreservat mellom 60 % og 68 % uten noen klar trend (Kantar TNS 2001-2017). Rapporten «*Bruk og brukere i Jotunheimen 1992, 2002, 2010*» (Vorkinn 2011) viser at like store andeler av de besøkende visste at Jotunheimen er verneområde i 1992 som i 2010. Undersøkelsene fra Jotunheimen viste også at motstanden mot "utradisjonell bruk" har holdt seg stabilt høy fra 1992 og frem til 2010. Også i disse undersøkelsene var svært få positive til tillatelse til transport med helikopter/fly for folk som vil til vanskelig tilgjengelige områder/fjelltopper eller idrettsarrangementer i verneområdet (mellom ca. 5 % og ca. 10 % var positive til dette i alle de tre årene). I 1992, 2002 og 2010 var det også svært få som var interessert i motoriserte utendørsaktiviteter, som også brukerundersøkelser fra andre områder viser. Undersøkelsene i Jotunheimen viser imidlertid at *motstanden* mot fysisk tilrettelegging inne i parken; som merking, skilting, klopping og oppsetting av rekkverk/tau i bratte partier, minsker i perioden. Det er en tendens at de besøkende i større grad ønsker fysisk tilrettelegging, spesielt tiltak for å lette fremkommeligheten. Data fra de ulike årene viser også at det er en stadig høyere andel som ikke har kjennskap til regelverket i nasjonalparken.

4.2 Svakheter/mangler i de foreliggende undersøkelsene

Den største utfordringen med de landsrepresentative undersøkelsene er i første rekke knytta til følgende:

- Små utvalg og i liten grad analyser av regionale og sosiodemografiske forskjeller
- Få og sporadiske spørsmål som i liten grad gir dypere innsikt i respondentenes holdninger og kunnskapsnivå, for eksempel om forskjeller mellom generelle syn på verneområder og navngitte områder, og syn på hva som er riktig/foretrukket forvaltning

Brukerundersøkelsene fra verneområdene har som hovedsvakheter at metoden som er mest brukt rekrutterer de som frivillig registrerer seg for undersøkelsen gjennom besøk sommerstid. Dette gir sannsynligvis dårlig representasjon av lokale brukere, hytteeiere, næringsdrivende/grunneiere (se blant annet Fredman mfl. 2009, Kaxrud Wilberg 2010). Videre dekkes brukere til andre årstider enn sommerstid dårlig. Lokale aktører, beslutningstakere, rettighetshavere og lokalbefolkning er i noen grad undersøkt i andre undersøkelser, både kvalitativt og kvantitativt. Disse undersøkelsene indikerer at det blant disse gruppene kan være mer negative (eller noe mindre positive) holdninger til vern av naturområder, samtidig som funnene også antyder at det kan være store forskjeller innad blant lokale bosatt nær verneområder.

Mange av undersøkelsene omtaler verneområder uspesifikt, og det mangler nesten helt undersøkelser som sier noe om holdninger og kunnskap om spesifikke vernekategorier utenom nasjonalparker. Det er også nesten ingen kjente undersøkelser om brukere av andre verneområder enn nasjonalparker og landskapsvernområder.

Det er enkelte undersøkelser som indikerer at kvinner har noe mer positive holdninger til verneområder enn menn. Samtidig viser andre undersøkelser at kvinner fortsatt er underrepresentert i styrer og referanseutvalg for verneområder (Aasen-Lundberg 2017), og det ville vært ønskelig med undersøkelser som kartlegger kjønnsforskjeller i samband med syn på verneområder både generelt og på områdespesifikt nivå, og blant den generelle befolkning, brukere og beslutningstakere. Den siste sentrale mangelen i de foreliggende undersøkelsene er fraværet av gode analyser av hva som forklarer folks eventuelle positive eller negative holdninger. Vi antar at et sett av situasjonsavhengige (sted/tid/rolle) forhold, personlig, sosial og kulturell bakgrunn i sum bidrar til å danne en persons syn på verneområder. Etter mønster fra for eksempel undersøkelser av holdninger til store rovdyr er det ønskelig å få bedre innsikt i dette.

4.3 Anbefalinger om videre undersøkelser

Det begrenset hva som finnes av undersøkelser om den norske befolkningens holdninger til og kunnskap om verneområder. Undersøkelsene er i liten grad brutt ned på delutvalg (for eksempel kjønn, bosted m.m.). For å få mer kunnskap om temaet trengs gode, innsiktsfulle (og gjerne repeterte) befolkningsrepresentative utvalg. Større utvalgsstørrelse (=flere respondenter) og/eller stratifiserte utvalg som muliggjør analyser på region/landsdelsnivå vil gjøre at en kan få økt innsikt i forskjeller basert på sosiodemografiske, regionale eller kulturelle forskjeller. Fremtidige undersøkelser kan med fordel omfatte informasjon som kan brukes til å forklare ulikheter i holdninger og kunnskap. En slik undersøkelse ble gjennomført i Sverige i 2017 i regi av Naturvårdsverket. Hele undersøkelsen handler om det svenske folks syn på Sveriges nasjonalparker og er et godt eksempel på hvordan en mer tematisk avgrenset undersøkelse kan se ut. For mer informasjon om undersøkelsen se:

<https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Naturvard/Skydd-av-natur/Undersokningar/Svenska-folkets-syn-pa-Sveriges-nationalparker/>).

Det er også et behov for flere områdespesifikke undersøkelser som bedre dekker samtlige lokale relevante befolkningsgrupper. De foreliggende undersøkelsene har som regel enten fokus på fritidsbesøkende eller på rettighetshavere, næringsaktører eller lokale myndigheter/politikere. Bedre studier av representative utvalg av lokalbefolkningen, men også hvordan holdninger og kunnskap eventuelt har endret seg som følge av lokal forvaltning fra 2009 er så langt dårlig dekket.

Det finnes mest data om folks kunnskap og holdninger til større verneområder (nasjonalparker og landskapsvernområder). Resultat fra undersøkelsen *Naturmangfold – Kunnskap og holdninger* (Ipsos MMI 2014) viser blant annet at få kjenner til at biotopvernområde er en vernekategori. Det finnes også lite av spesifikke spørsmål i undersøkelser om marine verneområder, en verneform som skiller seg vesentlig fra de andre vernekategoriene. Noen brukerundersøkelser i marine områder vil imidlertid bli gjennomført sommeren 2018 i forbindelse med arbeidet med besøksstrategier i noen av de marine verneområdene (NINA vil være ansvarlig for rapportering av data fra undersøkelsene). Det er også få undersøkelser som fokuserer på bynære verneområder. Det kan tenkes at folks holdninger og kunnskap om disse områdene skiller seg fra større verneområder lengre fra befolkningssentra, som er områdene vi har mest data fra. Med bakgrunn i dette er det et behov for undersøkelser som spesifikt undersøker holdninger og kunnskap om mindre og bynære verneområder.

Gjentagende undersøkelser er viktige for å kunne avdekke endringer i befolkningen med tanke på kunnskap og holdninger til verneområder. Dette finnes det svært lite av i dag.

Med bakgrunn i overnevnte gir vi følgende anbefalinger til videre undersøkelser om temaet:

Vi anbefaler flere og bedre undersøkelser i første rekke om:

1. *Gode, innsiktsfulle (og gjerne repeterte) undersøkelser med befolkningsrepresentative utvalg.*
2. *Områdespesifikke undersøkelser som bedre dekker samtlige lokale relevante befolkningsgrupper.*
3. *Undersøkelser som spesifikt undersøker holdninger og kunnskap om kystnære, mindre og bynære verneområder.*

Mer kunnskap om befolkningens holdninger vil gi verdifull kunnskap for å avklare legitimiteten og det opinionsmessige handlingsrommet til det videre arbeidet med områdevern i Norge – både om det skal og kan vernes flere områder, hvordan områdene skal forvaltes og brukes, og hvilke typer informasjon og formidling som bør prioriteres mot ulike grupper av befolkningen.

5 Referanser

- Aas, Ø. (red.), Vistad, O.I, Dervo, B., Eide, N. E., Kaltenborn, B. P., Haaland, H., Andersen, O., Svarstad, H., Skår, M., Nellemann, C. (2003). *Bruk og forvaltning av nasjonalparker i fjellet*. NINA Fagrapport 72. 83pp. Norsk institutt for naturforskning.
- Aasen-Lundberg, A. K. (2017). *Handling legitimacy challenges in conservation management: case studies of collaborative governance in Norway*. Norwegian University of Life Sciences.
- Andersen, O. & Gundersen, V. (2010). *Ferdsl og bruk av Rondane. Etterundersøkelse blant besøkende sommeren 2009* - NINA Rapport 599. Norsk institutt for naturforskning.
- Andersen, O., Gundersen, V. & L. C. Wold. (2010). *Ferdsl i Nordfjella sommeren 2010 - Resultater fra ferdslstelling og brukerundersøkelser*. NINA Rapport 703. Norsk institutt for naturforskning.
- Andersen, O., Bay-Larsen, I., Øian, H. & Fangel, K. 2013. *Natur-mangfoldlovens virkninger i kommunene. En gjennomgang av kommunale erfaringer med loven*. - NINA Rapport 964. 63 s.
- Andersen, O. & Gundersen, V. (2016). *Brukerundersøkelse i Hallingskarvet. – resultater fra en spørreundersøkelse*. NINA Kortrapport 17. Norsk institutt for naturforskning.
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational behavior and human decision processes*, 50(2), 179-211.
- Borge, E. H. (2011). *Å råde eller ei? - Holdninger til allemannsretten, vern og forvaltningsnivå blant tilreisende og lokale i fire norske verneområder*. Masteroppgave ved UiT.
- Brown, G., Hausner, V. H., Grodzińska-Jurczak, M., Pietrzyk-Kaszyńska, A., Olszańska, A., Peek, B., ... & Lægheid, E. (2015). Cross-cultural values and management preferences in protected areas of Norway and Poland. *Journal for nature conservation*, 28, 89-104.
- Brox, O. (2001). *Vår felles eiendom: tar vi vare på allemannsretten?*. Pax forlag.
- Daugstad, K., Svarstad, H., & Vistad, O. I. (2006). A case of conflicts in conservation: Two trenches or a three-dimensional complexity?. *Landscape Research*, 31(1), 1-19.
- Engen, S., Runge, C., Brown, G., Fauchald, P., Nilsen, L., & Hausner, V. (2017). Assessing local acceptance of protected area management using public participation GIS (PPGIS). *Journal for Nature Conservation*.
- Falleth, E. I., & Hovik, S. (2008). *Lokal forvaltning av store verneområder: erfaringer fra fire forsøk*. Norsk institutt for by-og regionforskning.
- Fauchald, O. K., & Gulbrandsen, L. H. (2012). The Norwegian reform of protected area management: a grand experiment with delegation of authority?. *Local Environment*, 17(2), 203-222.
- Flemsæter, F., Rønningen, K., Holm, F.E. (2013). *Dovrefjells moralske landskap*. Rapport 4/2013. Bygdeforskning.
- Fredman, P., Romlid U., Emmelin L. & Yuan M (2009). *Who are the non-compliance? An analysis of non-compliance with on-site monitoring methodology at Fulufjället National Park*. Forskningsprogrammet firluftsliv I förändring. Rapport nr. 9.
- Gundersen, V., Andersen, O., Wold, L. C., Nerhoel, I., Fangel, K., Vistad, O. I. & Båtstad, K. R. (2013). *Ferdsl i Snøhettaområdet – Del 1. Dokumentasjonsrapport fra 12 spørreundersøkelser*. NINA Rapport 933. Norsk institutt for naturforskning.
- Gundersen, V., Nerhoel, I., Strand, O., Wold, L.C., Rybråten, S., Dokk, J.G., Vistad, O.I. og S.K. Selvaag (2017). *Ferdsl og bruk av Forollhogna villreinområde*. NINA Rapport 1331. Norsk institutt for naturforskning.
- Haukeland, J. V., Daugstad, K., & Vistad, O. I. (2011). Harmony or conflict? A focus group study on traditional use and tourism development in and around Rondane and Jotunheimen National Parks in Norway. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 11(sup1), 13-37.
- Hausner, V. H., Brown, G., & Lægheid, E. (2015). Effects of land tenure and protected areas on ecosystem services and land use preferences in Norway. *Land Use Policy*, 49, 446-461.

- Heberlein, T. A. (2012). Navigating environmental attitudes. *Conservation Biology*, 26(4), 583-585.
- Heiberg, M. M., Christensen, H. M., Haaland, H., & Aas, Ø. (2006). Muligheter for næringsutvikling i og rundt verneområder-med fokus på jakt, fiske og hytter. Delrapport 1: Påvirker nærhet til verneområder hytter og hyttetomters verdi i markedet? Delrapport 2: Jakt og fiske-blir produktene mer attraktive i nærhet til verneområder. *NINA rapport*.
- Hellevik, O. (2003). *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. 7.utgave. Universitetsforlaget. 488 s.
- Ipsos MMI. (2014). Naturmangfold – Kunnskap og holdninger. Rapport i pdf-format motatt av Miljødirektoratet 02.05.2018.
- Kantar TNS. (2001-2017). Natur- og miljøbarometeret. - Nordmenns holdninger og atferd i natur- og miljøvernsspørsmål. Rapporter fra undersøkelsene kan lastes ned herfra: <https://www.norskfriluftsliv.no/natur-miljobarometer-2017/> (lest: 23.05.2018)
- Kaxrud Wilberg, K.A. (2010). Bortfallsstudie i Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark. En test av selvregistreingskasser som metode for registrering av ferdsel i naturområder. Masteroppgave. Ås: INA-UMB. 39. S + vedlegg.
- LOS-senteret. (1995). Miljøvernundersøkelsen 1995. Befolkningdelen. Data hentet fra: <http://nsddata.nsd.uib.no/webview/index/no/Individdata/Datasett-etter-emne.d.140/Mil-joe.d.11/Miljoevernundersoekelsen-1995-befolkningdelen/fStudy/NSD0367-1>. (lest:15.05.2018)
- Lundsbakken, N-E. (2011). HOLDNINGER TIL BRUK OG VERN I FORVALTNING AV VILLREINOMRÅDER. - ET CASE-STUDIE FRA VILLREINOMRÅDENE SETESDAL VESTHEI - RYFYLKEHEIANE, SETESDAL AUSTHEI OG VÅMUR – ROAN. Masteroppgave ved NMBU.
- Matre, A. C. (2009). Brukerundersøkelse i Bondhusdalen - et besøksmål med tradisjon, variasjon og muligheter. Masteroppgave ved NMBU.
- Milligan, M. J. (1998). Interactional past and potential: The social construction of place attachment. *Symbolic interaction*, 21(1), 1-33.
- Oslo Economics (2018 a). Brukerundersøkelse i Stølsheimen landskapsvernområde sommeren 2017. Rapportnummer: 2018-2
- Oslo Economics (2018 b). Brukerundersøkelse i Møysalen sommeren 2017. Rapportnummer: 2018-4
- Oslo Economics (2018 c). Brukerundersøkelse i Børgefjell nasjonalpark sommeren 2017. Rapportnummer: 2018-5
- Oslo Economics (2018 d). Brukerundersøkelse Lyngsalpan landskapsvernområde sommeren 2017. Rapportnummer: 2018-6
- Oslo Economics (2018 e). Brukerundersøkelse i Lomsdal-Visten nasjonalpark sommeren 2017.
- Selvaag, S.K., Wold, L.C. & Vistad, O.I. (2017a). Brukerundersøkelse i Skarvan og Roltdalen nasjonalpark og Sylan landskapsvernområde sommeren 2016. NINA Rapport 1377. Norsk institutt for naturforskning.
- Selvaag, S. K., Gundersen, V., Danielsen, G. & L. C. Wold (2017b). Brukerundersøkelse Ånderdalen nasjonalpark sommeren 2016. NINA Rapport 1371. Norsk institutt for naturforskning.
- Selvaag S.K. & Wold L.C (2018 a). Brukerundersøkelse i Rago nasjonalpark. NINA Rapport 1470. Norsk institutt for naturforskning.
- Selvaag S.K. & Wold L.C (2018 b). Brukerundersøkelse i Junkerdal nasjonalpark. NINA Rapport 1471. Norsk institutt for naturforskning.
- Selvaag S.K. & Wold L.C (2018 c). Brukerundersøkelse i Saltfjellet-Svartisen nasjonalpark. NINA Rapport 1472. Norsk institutt for naturforskning.
- Selvaag S.K. & Wold L.C (2018 d). Brukerundersøkelse i Blåfjella-Skjækerfjella nasjonalpark. NINA Rapport 1506. Norsk institutt for naturforskning.

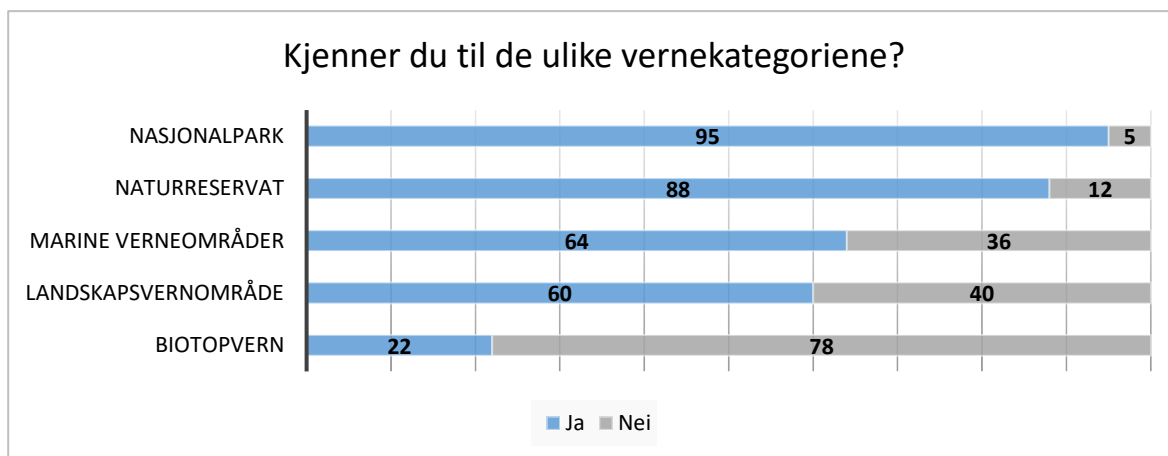
- Skjeggedal, T., Overvåg, K., & Riseth, J. Å. (2016). Land-Use Planning in Norwegian Mountain Areas: Local Development or Nature Protection?. *European Planning Studies*, 24(2), 344-363.
- Skogen, K. & Krange, O. (2013). Ulven i Østmarka. En velkommen innflytter? - NINA Rapport 979. Norsk institutt for naturforskning.
- Skogen, K. & Krange, O. (2015). Ulven i Østmarka – en dalende stjerne? Endringer i oppfatninger av ulven fra 2013 til 2015 – NINA rapport 1209. Norsk institutt for naturforskning
- Skogen, K. & Krange, O. (2018). Ulv og friluftsliv i Østmarka. NINA Rapport 1502. Norsk institutt for naturforskning.
- Svarstad, H., Daugstad, K., & Vistad, O. I. (2003). Hvem vil være enige og tro på Dovrefjell? En case om framveksten av lokal forvaltning av verneområder. *Tidsskriftet Utmark*, 2(03).
- Synovate. (2009). Kartlegging av befolkningens friluftslivsvaner. Data hentet fra: <https://www.norsk-friluftsliv.no/wp-content/uploads/2015/01/Rapport-Synovate-Frifo-og-DN-mai-2009.pdf> (lest: 10.05.2018)
- Vistad, O.I. (1995). I skogen og I skolten – ein analyse av friluftsliv, miljøoppleving, påverknad og forvaltning I Femundsmarka, med jamføringer til Rogen og Långfjället. Dr. Grads-avhandling i geografi, Universitetet i Trondheim.
- Vistad, O. I., Daugstad, K., & Svarstad, H. (2006). Store verneområder med local forvaltning: Funn og refleksjonar. *Tidsskriftet Utmark*, 7(1).
- Vistad, O.I. & Vorkinn, M. (2012). The wilderness purism construct – experiences for Norway with a simplified version of the purism scale. *Forest Policy and Economics* s9/39-47.
- Vistad, O.I., Gundersen, V. & Wold, L.C. (2014). Brukerundersøkelser i Hallingskarvet og Va-rang-erhalvøya nasjonalparker, sommeren 2014. NINA Rapport 1109. Norsk institutt for naturforskning.
- Vistad, O.I., Selvaag, S.K. & Wold, L.C. (2017). Bruken og brukarane av Breheimen 2017. Kasse- og etterundersøking. NINA Rapport 1349. Norsk institutt for naturforskning.
- Vistad, O.I., Selvaag, S.K. & Wold, L.C. 2018. Bruken og brukarane av Jostedalsbreen nasjonalpark 2017. Kasse- og etterundersøking. NINA Rapport 1490. Norsk institutt for naturforskning.
- Vorkinn M. & Andersen O. (2010) Besøkende i Rondane og Dovre nasjonalparker – sommeren 2009. Resultater fra selvregistreringskasser og automatiske ferdselstellere. NINA Lillehammer.
- Vorkinn, M. (2011). Bruk og brukere i Jotunheimen 1992, 2002 og 2010 - Dokumentasjonsrapport. Fylkesmannen i Oppland, miljøvern-avdelingen, Rapp. nr. 07/11, 96 s + vedlegg.
- Vorkinn, M (2016). Bruk og brukere i Femundsmarka og Gutulia sommeren 2015. Rapport, fylkesmannen i Hedmark.
- Wold, L. C., Gundersen, V., Nerhoel, I., Strand, O. Panzacchi, M., Dokk, J. G. & O. Andersen. (2012). Friluftsliv og turisme i Nordfjella villreinområde - NINA Rapport 850. Norsk institutt for naturforskning.
- Wold, L.C. & Selvaag S.K. (2017a). Brukerundersøkelse i Sølen landskapsvernområde sommeren 2016. NINA rapport 1332. Norsk institutt for naturforskning.
- Wold, L.C. & Selvaag S.K. (2017b). Brukerundersøkelse i Fulufjellet nasjonalpark sommeren 2016. NINA rapport 1333. Norsk institutt for naturforskning.
- Wold L.C, Selvaag S.K. & Vistad O.I. (2017). Brukerundersøkelse i Trollheimen og Innerdalen landskapsvernområder. NINA Rapport 1360. Norsk institutt for naturforskning.
- Wold L.C. & Selvaag S.K. (2018). Brukerundersøkelse i Lierne nasjonalpark. NINA Rapport 1507. Norsk institutt for naturforskning.
- Zahl-Thanem, A. & Flemsæter, F. (2018). Lokalbefolkningen rundt Dovrefjell og Sunndalsfjella –Betydningen av fjellet og holdninger til forvaltningen. Rapport 3/2018. Ruralis.

6 Vedlegg – gjennomgang av de enkelte undersøkelsene

A Landsdekkende spørreundersøkelser

Det er ikke gjennomført nasjonale meningsmålinger/spørreundersøkelser om kunnskap/holdninger til verneområder i Norge, men noen få spørreundersøkelser har spørsmål som er knyttet til temaet. Naturmangfold – Kunnskap og holdninger gjennomført i 2014 er spørreundersøkelsen som har flest direkte spørsmål som omhandler kunnskap/holdninger til verneområder. *Naturmangfold – Kunnskap og holdninger* ble gjennomført av Ipsos MMI på vegne av Miljødirektoratet og spørreundersøkelsen ligner i stor grad på en undersøkelse som ble utført i 28 europeiske land i 2013 (Flash Eurobarometer 379 – Attitudes towards biodiversity). Resultatene fra Norge kan dermed i stor grad sammenlignes med andre land og med EU som helhet. Datainnsamlingen ble gjennomført med telefonintervju som fant sted 22.-30. april 2014. Utvalget var representativt for den norske befolkningen og bestod av 1012 respondenter som var 15 år og eldre.

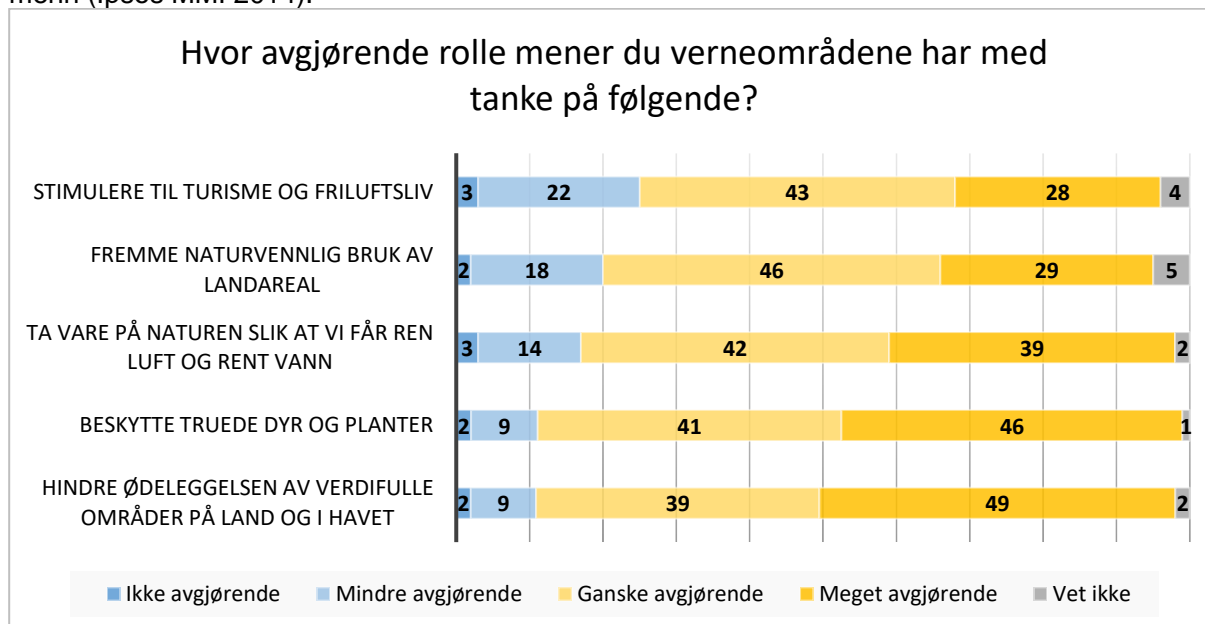
I denne spørreundersøkelsen ble det spurt om man visste om verneområde-kategoriene, hvilken rolle verneområder spiller for å ta vare på natur og fremme turisme og friluftsliv og om det er akseptabelt at økonomisk utvikling og utbygging fører til ødeleggelser i verneområder. Det ene spørsmålet i spørreundersøkelsen lød som følger «I Norge har vi fem ulike kategorier av verneområder. Kjenner du til noen av disse?» Nesten alle visste om nasjonalpark (95 %) og nesten like mange kjente til vernekategorien naturreservat (88 %). I overkant av 60 % kjente til marine verneområder og landskapsvernområder, mens en langt mindre andel visste om biotopvern (22 %) (Ipsos MMI 2014). Eldre hadde i større grad kjennskap til verneområde-kategoriene enn de yngre og de som bodde på landsbygda visste i større grad om landskapsvernområder og biotopvern enn resten (Ipsos MMI 2014).

Figur 18: prosentfordeling av respondentene som har kjennskap til de ulike vernekategoriene i Norge. Tall hentet fra *Naturmangfold – Kunnskap og holdninger. En landsdekkende undersøkelse* som ble gjennomført av Ipsos MMI i oppdrag fra Miljødirektoratet i 2014

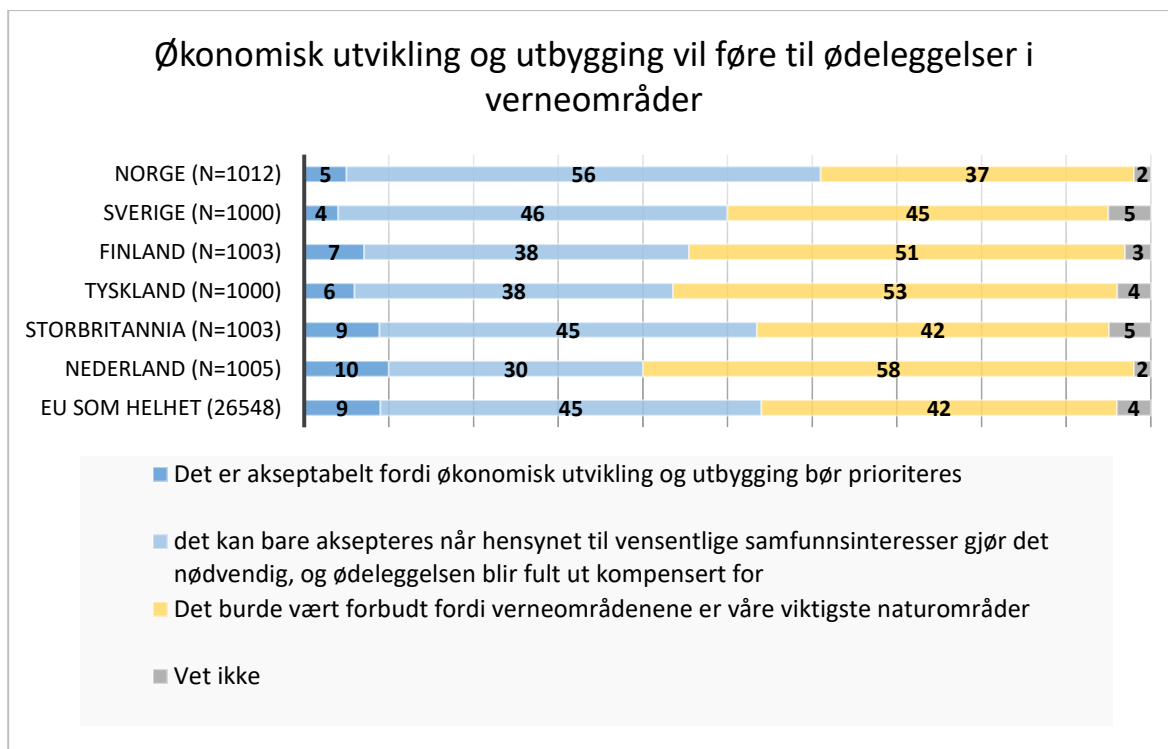
Et annet spørsmål som omhandlet verneområder var «Norge har over 2700 verneområder. Hvor avgjørende rolle mener du verneområdene har med tanke på følgende?». Fem ulike tema ble nevnt og man skulle svare med en firedelt svarskala fra «meget avgjørende» til «ikke avgjørende». Det var også mulig å krysse av for «vet ikke». Den første underkategorien handlet om å hindre ødeleggelsen av verdifulle områder på land og i havet. Nesten halvparten (49 %) mente at verneområdene var meget avgjørende til dette formålet. En stor andel mente også at verneområdene var avgjørende for å beskytte truede dyr og planter eller ta vare på naturen slik at vi får ren luft og rent vann. Mens en høyere andel mente at verneområder var mindre avgjørende

for å fremme naturvennlig bruk av landareal og stimulere til turisme og friluftsliv. Det var en tendens at kvinner syns verneområder spilte en mer avgjørende rolle for de ulike temaene enn menn (Ipsos MMI 2014).

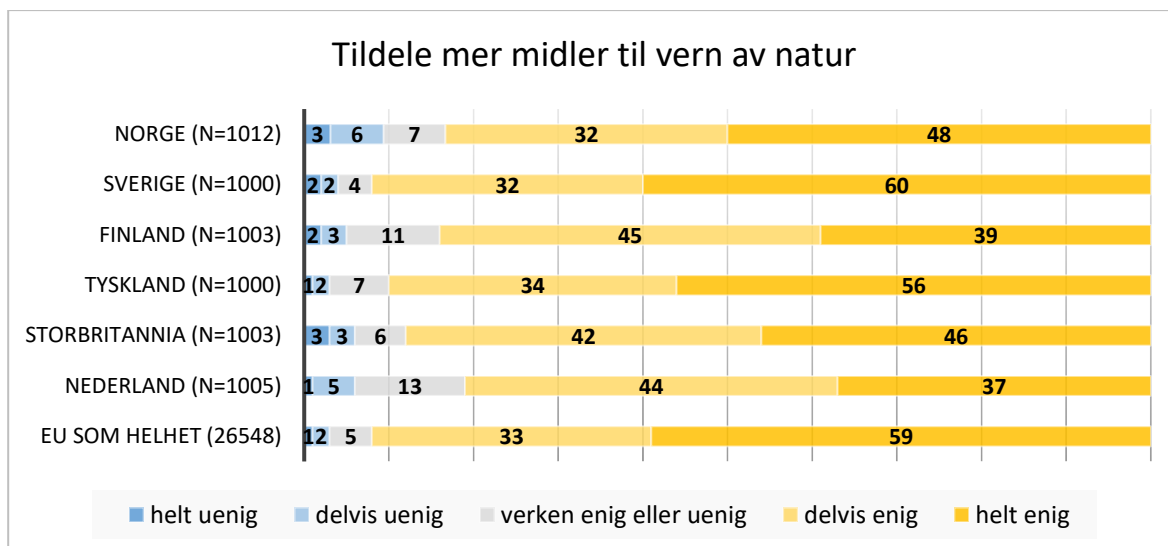
Figur 19: prosentfordeling som viser rollen respondentene mener verneområdene har for ulike aspekter. Tall hentet fra *Naturmangfold – Kunnskap og holdninger. En landsdekkende undersøkelse som ble gjennomført av Ipsos MMI i oppdrag fra Miljødirektoratet i 2014.*

Et annet spørsmålet i spørreundersøkelsen lød som følger; «Noen ganger vil økonomisk utvikling og utbygging føre til ødeleggelser i verneområder. Hvilket av følgende utsagn er du mest enig i?». Over halvparten mente at ødeleggelser i verneområder kan aksepteres, men bare når hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig, og ødeleggelsen blir fullt ut kompensert for. En veldig lav andel (5 %) mente ødeleggelser i verneområder kan tillates fordi økonomisk utvikling og utbygging bør prioriteres, mens 37 % ødeleggelser burde være forbudt fordi verneområdene er våre viktigste naturområder (Ipsos MMI 2014). Det var en høyere andel som var bosatt i Oslo, hadde husinntekt over 90000 kr og aldersgruppen 40-59 år blant de som mente ødeleggelser kan aksepteres når hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig (Ipsos MMI 2014). Kvinner, folk bosatt på Østlandet og de med utdanning på grunnskolenivå var overrepresentert blant de som mente ødeleggelser i naturområder burde være forbudt (Ipsos MMI 2014). På disse spørsmålene var det også mulig å svare «vet ikke», men kun mellom 1-5 % gjorde dette (Ipsos MMI 2014). Disse spørsmålene ble også stilt i Eurobarometer og svarfordelingene ligner på EU som helhet og separat for Sverige, Finland, Tyskland, Storbritannia og Nederland (Ipsos MMI 2014). Norge hadde en noe høyere andel enn de andre landene som svarte at «ødeleggelser i verneområder kan aksepteres, men bare når hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig og ødeleggelsen blir fullt ut kompensert for og en noe lavere andel som svarte at det burde være forbudt uansett (Ipsos MMI 2014).

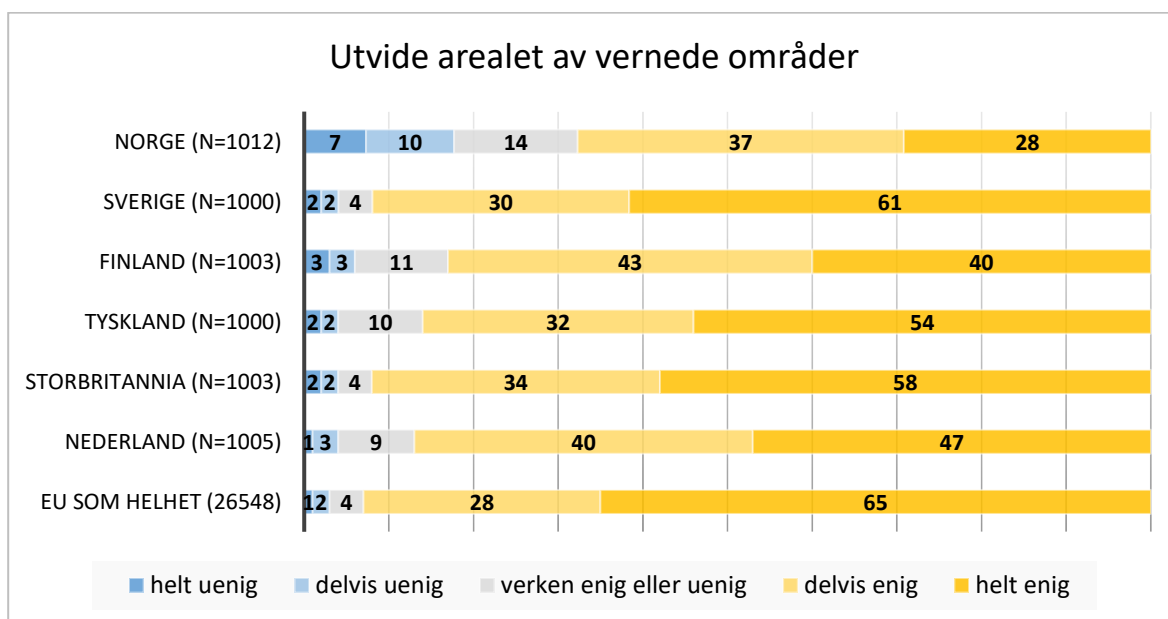

Figur 20: prosentfordeling som viser om respondentene mener økonomisk utvikling og utbygging vil føre til ødeleggelser i verneområder for Norge og land undersøkt i Eurobarometer 2013. Tall hentet fra *Naturmangfold – Kunnskap og holdninger*. En landsdekkende undersøkelse som ble gjennomført av Ipsos MMI i oppdrag fra Miljødirektoratet i 2014.

I denne spørreundersøkelsen ble det også spurt om «Hvor enig eller uenig er du i at (norske/europeiske) myndigheter bør gjennomføre følgende tiltak for å beskytte naturmangfoldet». Seks ulike tema ble nevnt og man skulle svare med en femdelt svarskala fra «*helt uenig*» til «*helt enig*». Det var også mulig å krysse av for «*vet ikke*». To av temaene omhandlet å tildele mer midler til vern av natur i Norge og å utvide arealet av vernede områder i Norge. Disse to spørsmålene hadde lavest andeler som var «*helt enig*» av alle seks underspørsmål (Ipsos MMI 2014). Nesten halvparten (48 %) var helt enig i at det bør tildeles mer midler til vern av natur i Norge, mens 28 % mente det samme for å utvide arealet av vernede områder i Norge (Ipsos MMI 2014). Rundt en tredjedel var delvis enig i begge tiltakene (Ipsos MMI 2014). Nordmenn skiller seg ut fra EU generelt og de fem sammenligningslandene ved at en lavere andel mente vi bør utvide arealet av vernede områder (Ipsos MMI 2014).

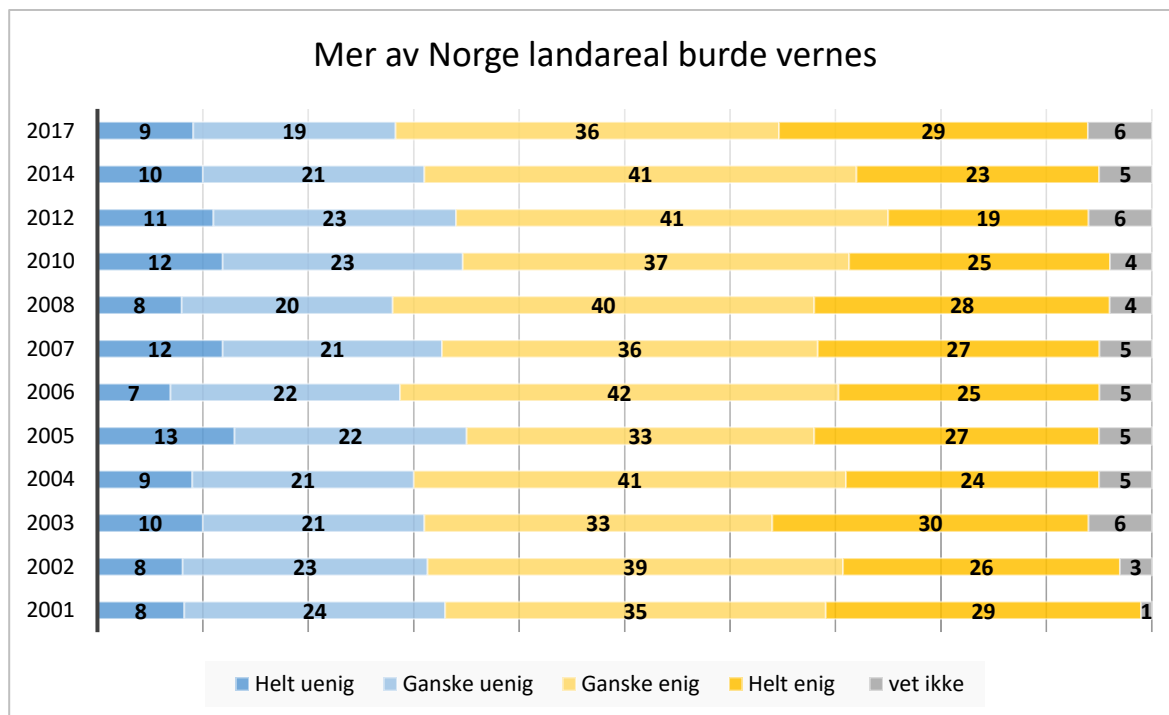
Figur 21: prosentfordeling som viser om respondentene mener at det bør tildeles mer midler til vern av natur for Norge og land undersøkt i Eurobarometer 2013. Tall hentet fra Naturmangfold – Kunnskap og holdninger. En landsdekkende undersøkelse som ble gjennomført av Ipsos MMI i oppdrag fra Miljødirektoratet i 2014.

Figur 22: prosentfordeling som viser om respondentene mener at arealet av vernede områder burde utvides for Norge og land undersøkt i Eurobarometer 2013. Tall hentet fra Naturmangfold – Kunnskap og holdninger. En landsdekkende undersøkelse som ble gjennomført av Ipsos MMI i oppdrag fra Miljødirektoratet i 2014.

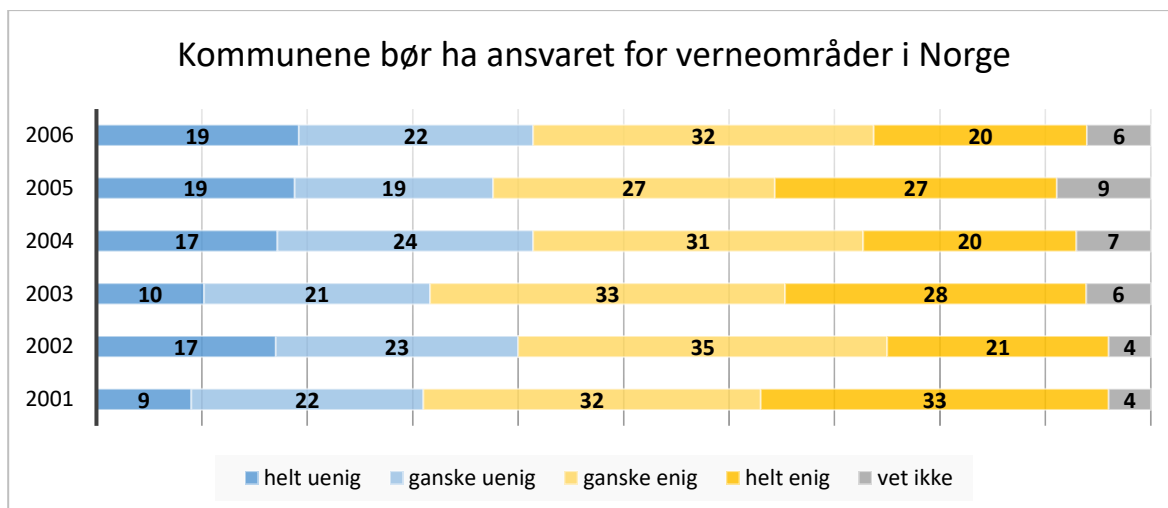
Natur- og miljøbarometeret er en spørreundersøkelsen som har blitt gjennomført hvert andre år siden 2001. Hovedformålet er å kartlegge og følge det norske folk over tid når det gjelder holdninger, kunnskap og atferd innenfor spørsmål som er relatert til natur og miljø. Temaene omfatter blant annet naturvern, jakt, friluftsliv, fiske, skogbruk og nærmiljø (Kantar TNS 2001-2017). Siste undersøkelse ble gjennomført i 2017 og er den tolvte undersøkelsen i sitt salg. Undersøkelsen gjennomførtes av Kantar TNS på oppdrag fra og i samarbeid med Miljødirektoratet, Friluftslivets fellesorganisasjon, Norges Jeger- og Fiskerforbund og Statskog. Spørreundersøkelsen blir gjennomført med et landsrepresentativt utvalg på rundt 600 respondenter over 15 år. Spørsmål og

spørsmålsformuleringer varierer noe mellom år og i tilknytning til verneområder har det blitt spurt om mer av Norges landareal burde vernes, lokalforvaltning av verneområder i Norge og om ferdselsbegrensninger i verneområder. I 2017 var 65 % «*helt enig*» eller «*ganske enig*» i at mer av Norges landareal burde vernes som nasjonalpark, landskapsvernområde eller naturreservat (Kantar TNS 2001-2017). Fra 2001 til 2017 varierer andel som er helt eller ganske enig fra 60 % til 68 % (Kantar TNS 2001-2017). En andel på rundt 10 % var helt uenig i at mer av Norges landareal bør vernes og rundt 5 % svarte «*vet ikke*» på spørsmålet (Kantar TNS 2001-2017). Svarfordelingene har forandret seg relativt lite fra 2001.

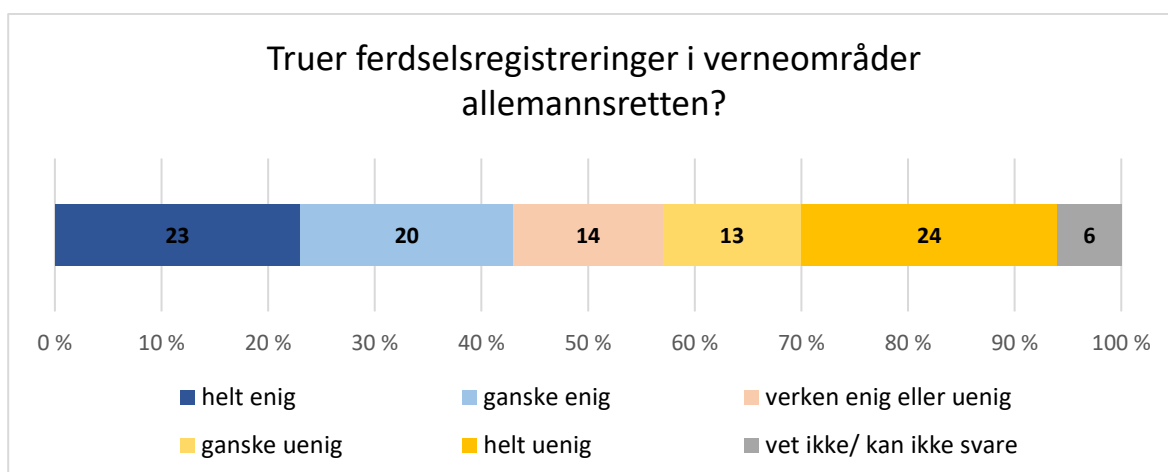
Figur 23: prosentfordeling som viser om respondentene mener at mer av Norges landareal burde vernes som nasjonalpark, landskapsvernområde eller naturreservat. Tall hentet fra Natur- og miljøbarometeret. Tall fra en landsdekkende og repeterende undersøkelse som har blitt gjennomført av Kantar TNS fra 2001 og frem til i dag.

Et annet spørsmål i undersøkelsen har tidligere vært; om kommunene bør ha ansvaret for verneområder i Norge? Spørsmålet ble først stilt i 2001 og da var 65 % helt enig eller ganske enig i lokal forvaltning (Kantar TNS 2001-2017). Siden den gang har det generelt vært en reduksjon i andelen som mener lokal forvaltning bør ha ansvaret for verneområdene og i 2006 var denne andelen på 52 % (Kantar TNS 2001-2017). Spørsmålet har ikke blitt stilt i de senere undersøkelsene.

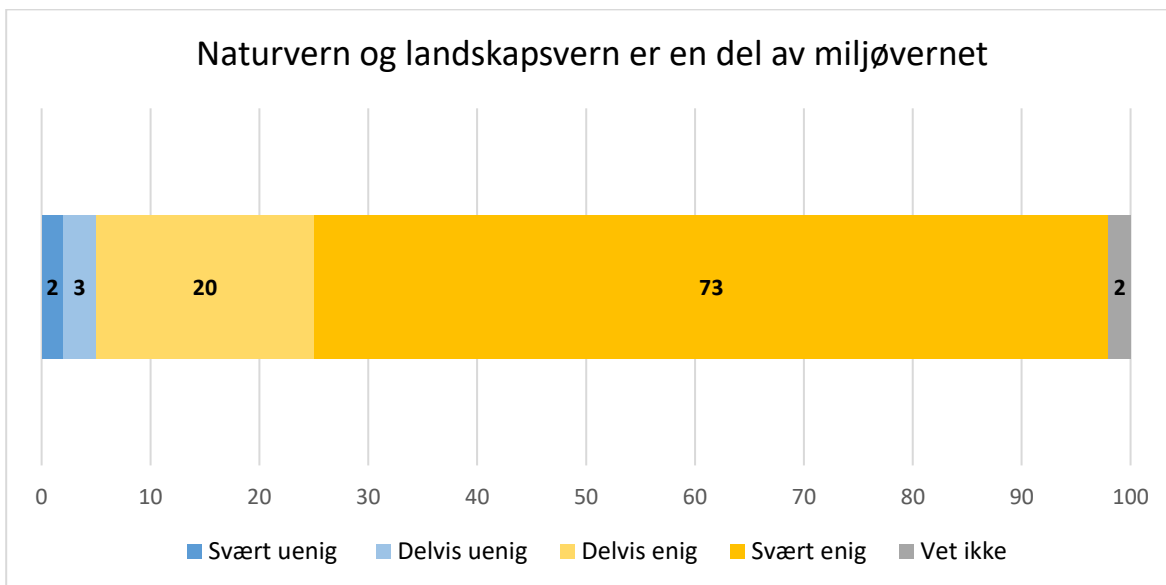
Figur 24: prosentfordeling som viser om respondentene i årene 2001-2006 mener at kommunene bør ha ansvaret for verneområder i Norge. Tall hentet fra Natur- og miljøbarometeret. Tall fra en landsdekkende og repeterende undersøkelse som har blitt gjennomført av Kantar TNS fra 2001 og frem til i dag.

-Kartlegging av befolkningens friluftslivsvaner er en spørreundersøkelse som ble gjennomført i 2009. Hovedformålet er å kartlegge befolkningens friluftslivsvaner (omfang og motivasjon). Temaene omfatter holdninger til allemannsretten, møte med og støy fra motoriserte kjøretøy i naturen, friluftsvaner i folks oppvekst, samt bruk av kart, kompass og GPS (Synovate 2009). Undersøkelsen gjennomførtes av Synovate på oppdrag fra og i samarbeid med Miljødirektoratet og Friluftslivets fellesorganisasjon. Undersøkelsen ble gjennomført via telefonintervju med et landsrepresentativt utvalg på 1004 respondenter over 15 år. I denne spørreundersøkelsen ble det spurt om «Hvor enig er du i at følgende representerer en trussel mot allemannsretten?». Åtte ulike tema ble nevnt og man skulle svare med en femdelt svars skala fra «*helt uenig*» til «*helt enig*». Det var også mulig å krysse av for «*vet ikke/kan ikke svare*». Ett av temaene omhandlet ferdselsbegrensninger i verneområder. 43 % var helt enig eller ganske enig i at ferdselsbegrensninger i verneområder truet allemannsretten, 14 % var verken enig eller uenig og 35 % var ganske uenig eller helt uenig i påstanden (Synovate 2009). Dette var en av de påstandene i spørsmålspakken hvor befolkningen var mest delt i spørsmålet om det blir ansett for å være en trussel mot allemannsretten (Synovate 2009).

Figur 25: prosentfordeling som viser om respondentene i årene 2001-2006 mener at kommunene bør ha ansvaret for verneområder i Norge. Tall hentet fra -Kartlegging av befolkningens friluftslivsvaner, en landsdekkende undersøkelse som ble gjennomført av Synovate i 2009.

Miljøvernundersøkelsen 1995 ble gjennomført i mai 1995 og var en del av prosjektet "Frivillig organisering og miljøvernasjonalparkolitikk" ved LOS-senteret i Bergen. Undersøkelsen ble gjennomført med postalt spørreskjema til et representativt utvalg fra hele den norske befolkning på 1023 respondenter over 14 år. Det samme spørreskjemaet ble også gitt til et representativt utvalg av medlemmene i tolv av de mest sentrale miljøvernorganisasjonene i Norge, publisert som en egen undersøkelse. Formålet med Miljøvernundersøkelsen 1995 var å få et klarere bilde av de variasjoner som finnes innenfor miljøvernfeltet. Undersøkelsen handler først og fremst om miljøvernholdninger og miljøvernadferd. Sentrale spørsmål i spørreskjemaet var syn på vitenskap og teknologi, risikooppfatning og syn på mennesket, dyr og natur - og på menneskets plassering i naturen. Det ene spørsmålet i spørreundersøkelsen lød som følger «I hvilken grad er du enig eller uenig i hver av disse påstandene? Naturvern og landskapsvern er en del av miljøvernet». Man skulle svare med en firedelt svarskala fra «svært uenig» til «svært enig». Det var også mulig å krysse av for «vet ikke». Nesten alle var svært enig (73 %) eller delvis enig (20 %) i dette og kun 2 % var svært uenig i at naturvern og landskapsvern er en del av miljøvernet (LOS-senteret 1995).

Figur 26: prosentfordeling som viser om respondentene mener at naturvern og landskapsvern er en del av miljøvernet. Tall hentet fra Miljøvernundersøkelsen 1995, en landsdekkende undersøkelse som ble gjennomført av LOS-senteret i 1995.

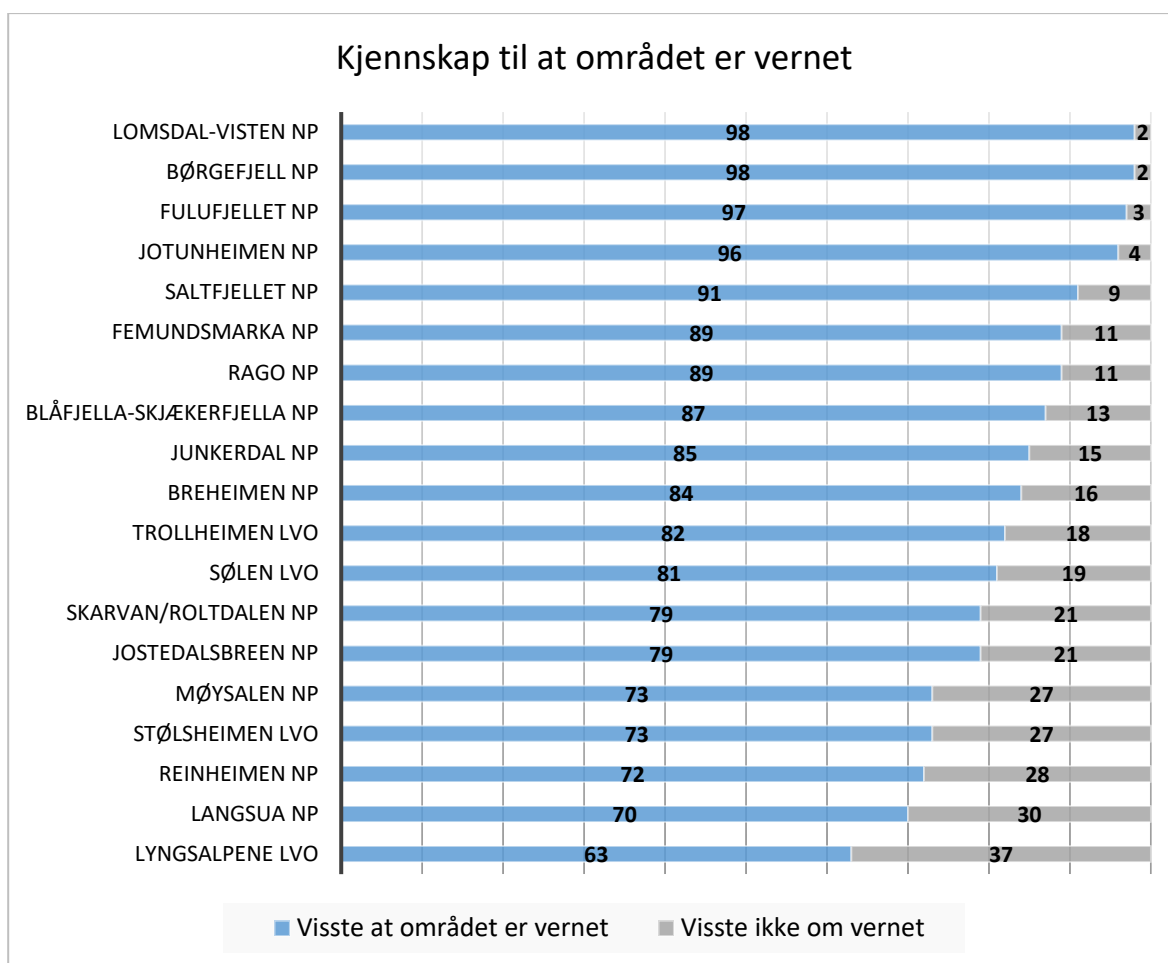
B Avgrensede undersøkelser

Brukerundersøkelser i større verneområder

Fra 1986 (Femundsmarka) har det vært gjennomført brukerundersøkelser i større verneområder i Norge. Disse undersøkelsene innebefatter Rondane og Dovrefjell i 2009, Jotunheimen og Nordfjella i 2010, Reinheimen i 2011, Forollhogna, Varangerhalvøya og Hallingskarvet i 2014, Langsua, Femundsmarka og Gutulia i 2015, Breheimen, Sølén, Fulufjellet, Trollheimen, Skarvan/Roltdalen og Ånderdalen i 2016, Hardangervidda, Lierne, Blåfjella-Skjækerfjella, Rago, Junkerdal, Saltfjellet, Jostedalsbreen, Stølsheimen, Møysalen, Børgefjell, Lyngsalpene og Lomsdal-Visten i 2017. Femundsmarka, Rondane og Jotunheimen har undersøkelser i samme område fra ulike år med delvis like spørsmålsformuleringer. Mange av undersøkelsene er gjort med bakgrunn at de er villreinområder og i senere tid i forbindelse med besøksstrategi for norske nasjonalparker og store verneområder. Temaene i undersøkelsene omfatter blant annet kjennetegn ved de besøkende, hvilken kjennskap de har om vernestatusen og regler for adferd og ferdsel i områdene, og hvilke preferanser de har for tilrettelegging og typer friluftslivsaktiviteter. De seneste undersøkelsen er gjennomført gjennom en rammeavtale for 2017-2019, hvor Miljødirektoratet er oppdragsgiver og NINA og Oslo Economics utfører oppdraget i samarbeid med verneområdeforvaltningen. Brukerundersøkelsene er todelte og består av en kasseundersøkelse med spørreskjema ved innfallsportene til området, samt en oppfølgende internetbasert etterundersøkelse til dem som oppgir e-postadressen sin i kasseskjemaet. Utvalget består av brukerne av de respektive verneområdene og antall respondenter varierer med de ulike undersøkelsene, men alle respondenter er over 14 år. Videre presenteres noen sentrale funn fra disse undersøkelsene. Hvilke verneområder som vises for de ulike spørsmålene varierer utfra hvilke spørsmålsformuleringer som ble stilt i undersøkelsene for respektive områder.

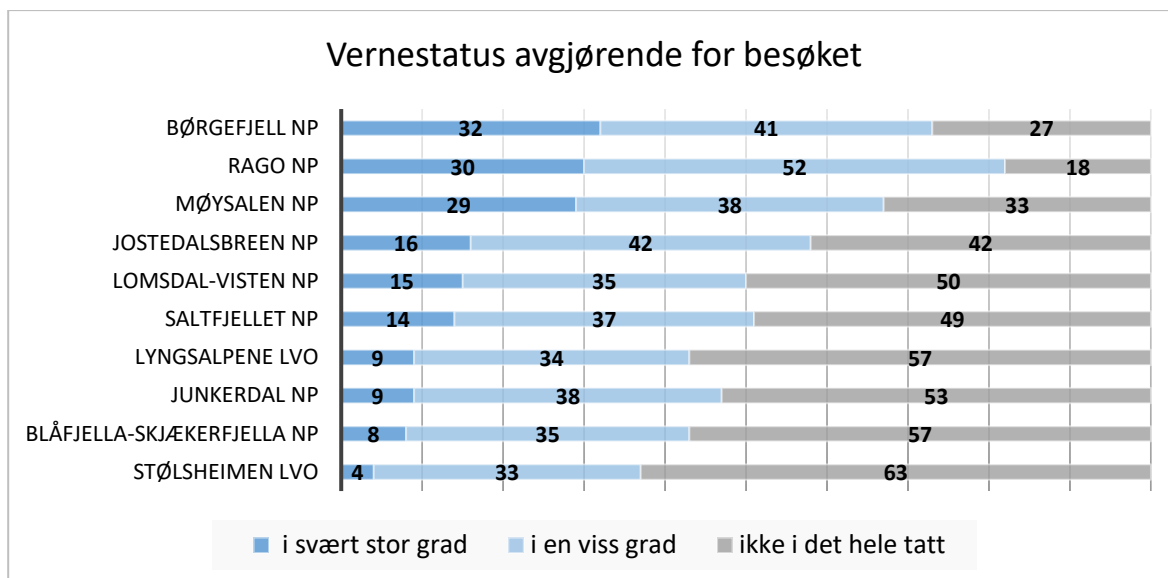
Vernestatus

De besøkende i store verneområder har for det meste kjennskap til at området er vernet, men det er en del forskjell mellom områdene. I Lomsdal-Visten og Børgefjell, som hadde størst andel med kjennskap til vernet, visste 98 % at området var vernet, mens kun 63 % gjorde det samme i Lyngsalpene.

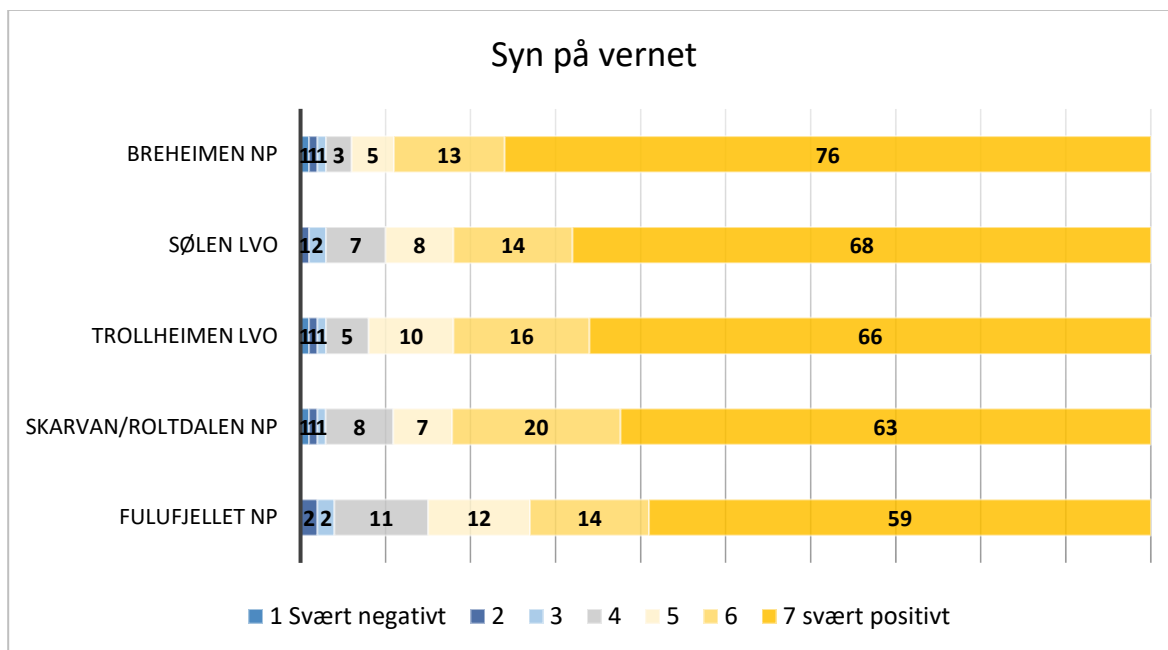
Figur 27: prosentfordeling som viser om de besøkende hadde kjennskap til at området var vernet vist for ulike områder. (Kilder: Vistad mfl. 2014, Vistad mfl. 2017, Vistad mfl. 2018, Vorkinn 2016, Wold & Selvaag 2017a, b, Wold mfl. 2012, Wold mfl. 2017, Wold & Selvaag 2018, Selvaag mfl. 2017 a, Selvaag & Wold 2018 a, b, c, d, Oslo Economics 2018 a, b, c, d, e).

Om vernestatusen påvirket valget om å dra til området varierte i enda større grad mellom områdene. For noen områder påvirket vernestatusen i svært stor grad besøket for rundt en tredjedel av de besøkende, mens for Stølsheimen var denne andelen kun 4 % og for 63 % hadde ikke vernestatusen i Stølsheimen noe å si for besøket.

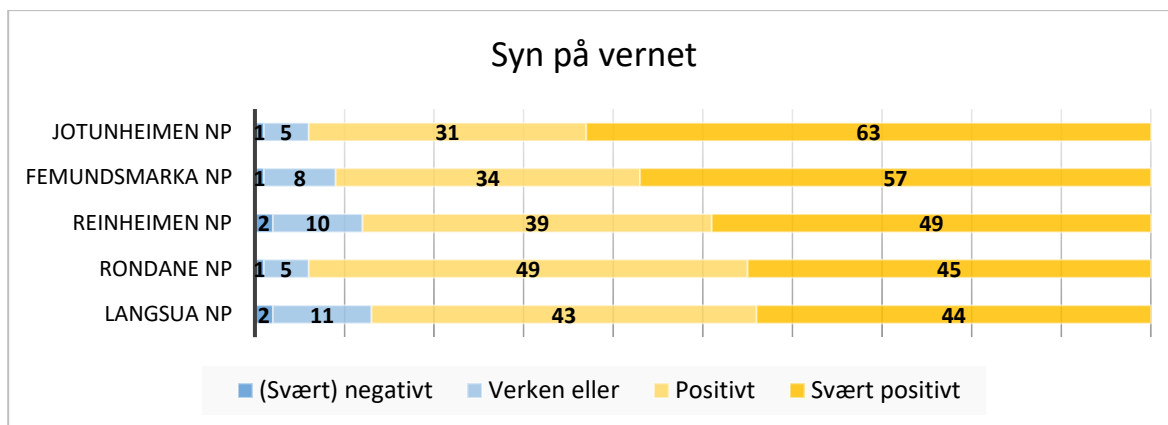

Figur 28: prosentfordeling som viser om vernestatus var avgjørende for besøket blant brukere vist for ulike områder. (Kilder: Vistad mfl. 2018, Selvaag & Wold 2018 a, b, c, d, Oslo Economics 2018 a, b, c, d, e).

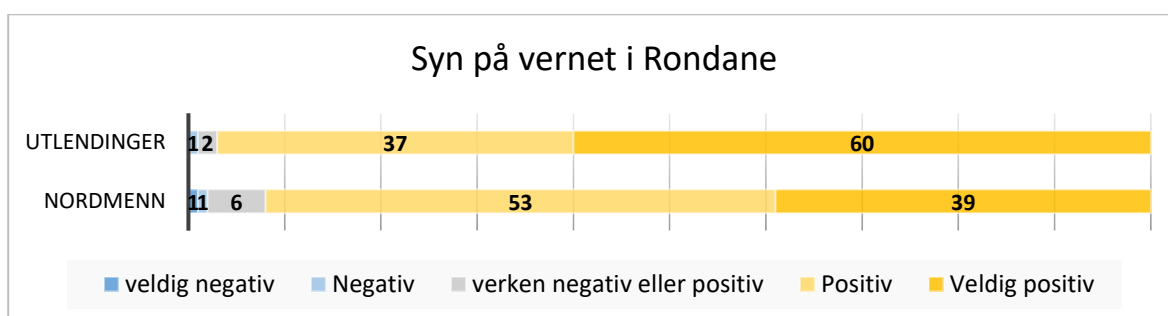
Man kan gå ut fra at de som bruker verneområdene i hovedsak er positive til områdene, også muligens mer enn befolkningen generelt i lys av at de har valgt å besøke området. Undersøkelsene viser også at de aller fleste besøkende til verneområder synes at vernet er positivt. Spørsmålet har blitt stilt med ulik svars skala i undersøkelsene og svarene vises dermed i tre ulike diagram.

Figur 29: prosentfordeling som viser om de besøkende synes vernestatusen er positiv eller negativ vist for ulike områder. (Kilder: Vistad mfl. 2017, Wold & Selvaag 2017a, b, Wold mfl. 2017, Selvaag mfl. 2017 a).

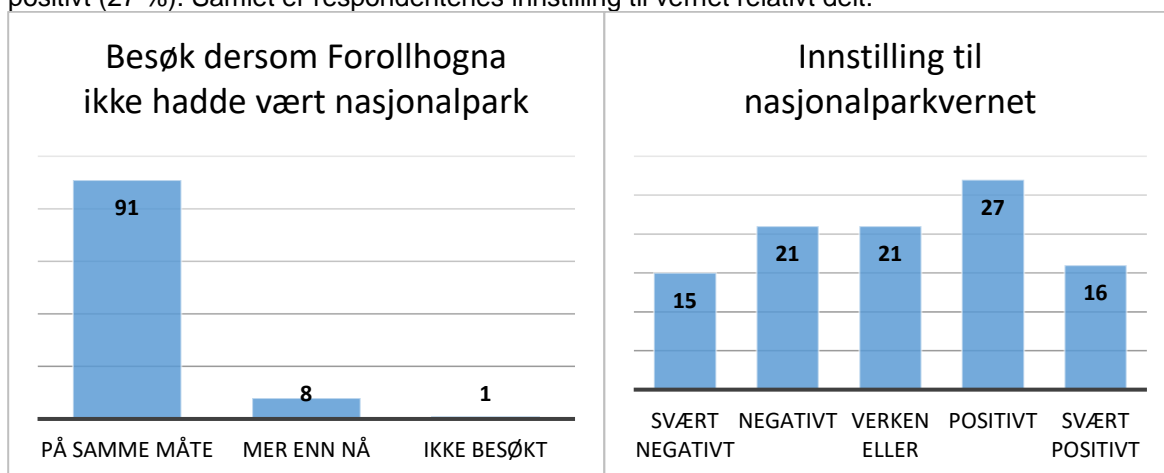

Figur 30: prosentfordeling som viser om de besøkende synes vernestatusen er positiv eller negativ vist for ulike områder (Kilder: Andersen & Gundersen 2010, Vorkinn 2011, Vorkinn 2016).

Figur 31: prosentfordeling som viser om de besøkende synes vernestatusen er positiv eller negativ vist for utlendinger og nordmenn i Rondane nasjonalpark (Andersen & Gundersen 2010).

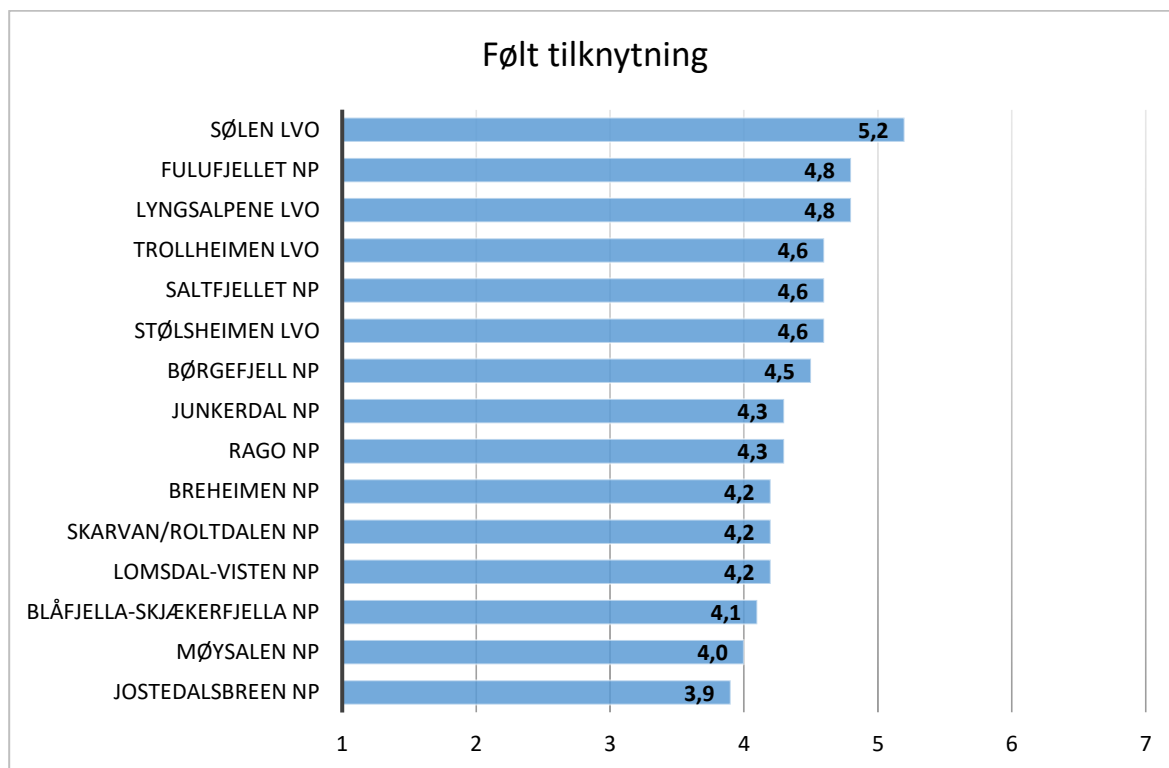
I Forollhogna ble det laget en egen spørreundersøkelse til de med lokaltilknytning i området, enten ved at de var bosatt i lokalkommunene eller eide/hadde tilgang til hytte i området. For disse hadde nasjonalparkstatus svært lite å si for bruken i området, men 8 % sa de hadde brukt området mer om det ikke var nasjonalpark. Samtidig syntes 15 % av de med lokal tilknytning til området at det er svært negativt at Forollhogna er vernet som nasjonalpark, men den høyeste andelen mente at vernet er positivt (27 %). Samlet er respondentenes innstilling til vernet relativt delt.

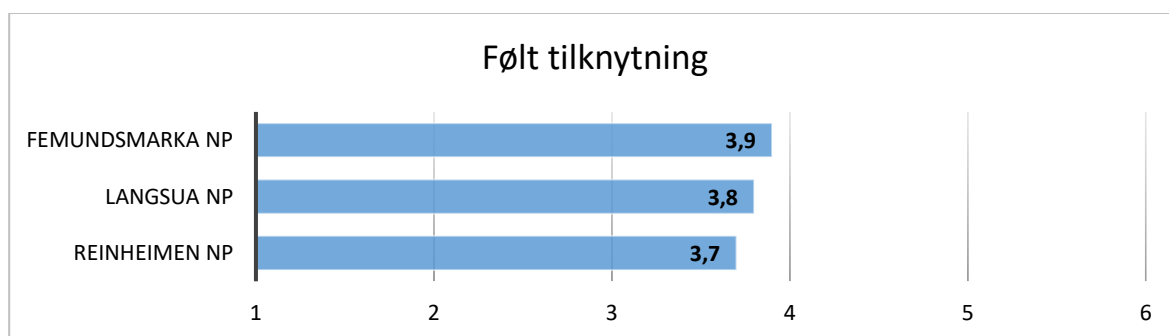
Figur 32: prosentfordeling som viser om lokale bosatte og de som eier/har tilgang til hytte ved Forollhogna nasjonalpark ville ha besøkt nasjonalparken like mye om det ikke var nasjonalpark (til venstre) og om de synes vernestatusen er positiv eller negativ (til høyre)(Gundersen mfl. 2017).

Tilknytning til verneområdet

De besøkendes følte tilknytning til verneområdene kan si noe om hvor viktige områdene er for folk. Spørsmålet har blitt stilt med ulik svarskala i undersøkelsene og svarene vises dermed i to ulike diagram. Samlet føler de besøkende en tilknytning rundt middels eller høyere.

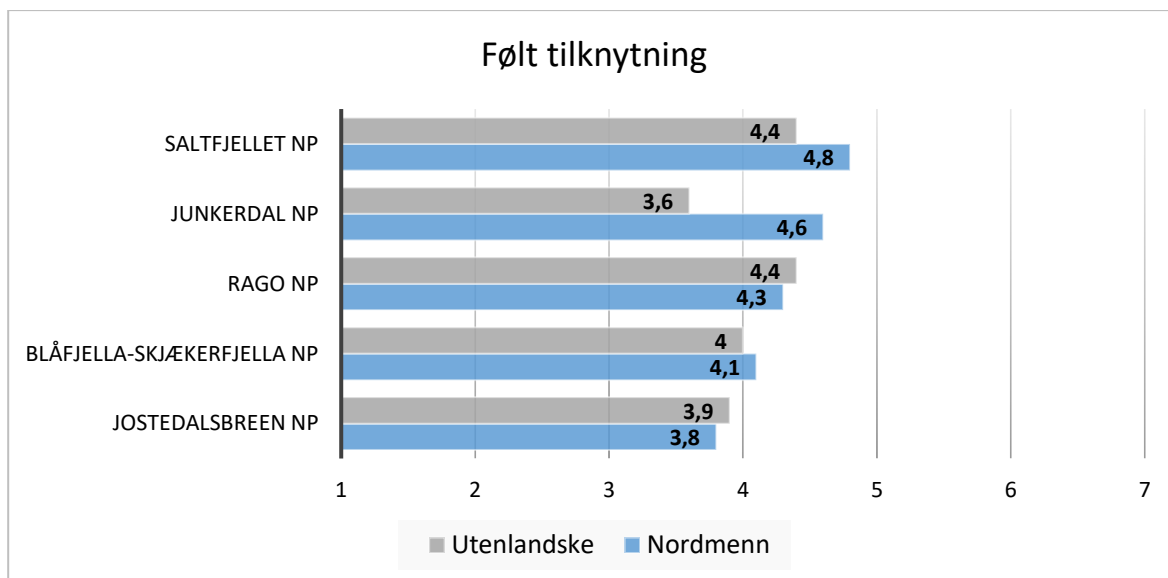

Figur 33: gjennomsnittsverdi som viser de besøkende sin følte tilknytning til området vist for ulike verneområder. Jo høyere verdi jo sterkere tilknytning. (Kilder: Vistad mfl. 2017, Vistad mfl. 2018, Wold & Selvaag 2017a, b, Wold mfl. 2017, Selvaag mfl. 2017 a, Selvaag & Wold 2018 a, b, c, d, Oslo Economics 2018 a, b, c, d, e).

Figur 34: gjennomsnittsverdi som viser de besøkende sin følte tilknytning til området vist for ulike verneområder. Jo høyere verdi jo sterkere tilknytning. (Vorkinn 2016).

De er mange utenlandske besøkende i Jostedalsbreen nasjonalpark og Rago nasjonalpark, og man kunne dermed tenke at disse områdene hadde en lavere verdi, men de utenlandske i disse områdene føler en like sterk tilknytning til områdene som nordmennene. De samme gjelder for Blåfjella-Skjækerfjella nasjonalpark, mens i Junkerdal nasjonalpark følte nordmennene samlet en sterkere tilknytning til området enn det utlendingene gjorde. I Forollhogna nasjonalpark følte de som eier/disponerer hytte i området sterkere tilknytning til Forollhogna nasjonalpark (4,5) enn lokalt bosatte (4,3).

Figur 35: gjennomsnittsverdi som viser de besøkende (splittet på utenlandske og nordmenn) sin følte tilknytning til området vist for ulike verneområder. Jo høyere verdi jo sterkere tilknytning (Kilder: Vistad mfl. 2018, Selvaag & Wold 2018 a, b, c, d).

Preferanser for fysisk tilrettelegging og å møte andre på tur

Vi vet at individuelle naturbrukere er ulike, har ulike forventninger til et turområde og har ulike preferanser for tilrettelegging etc. De besøkende ble bedt om å ta stilling til åtte ulike forhold for deres tenkte «idealområde» for en lengre tur i skogs- eller fjellterreng om sommeren, altså er svarene på dette spørsmålet ikke knyttet til de respektive verneområdene som sådan.

Spørsmålet lød: «Tenk deg at du skal gjennomføre en flertimers tur i skogs-/fjellterreng om sommeren. Tenk deg at området er slik du helst vil ha det – som om det var ditt «idealområde» for en slik tur». Respondentene blir bedt om å ta stilling til åtte utsagn, på en skala fra 1 Svært negativt, via 4 Nøytralt og til 7 Svært positivt. De åtte utsagnene er:

Vil det være positivt eller negativt for deg:

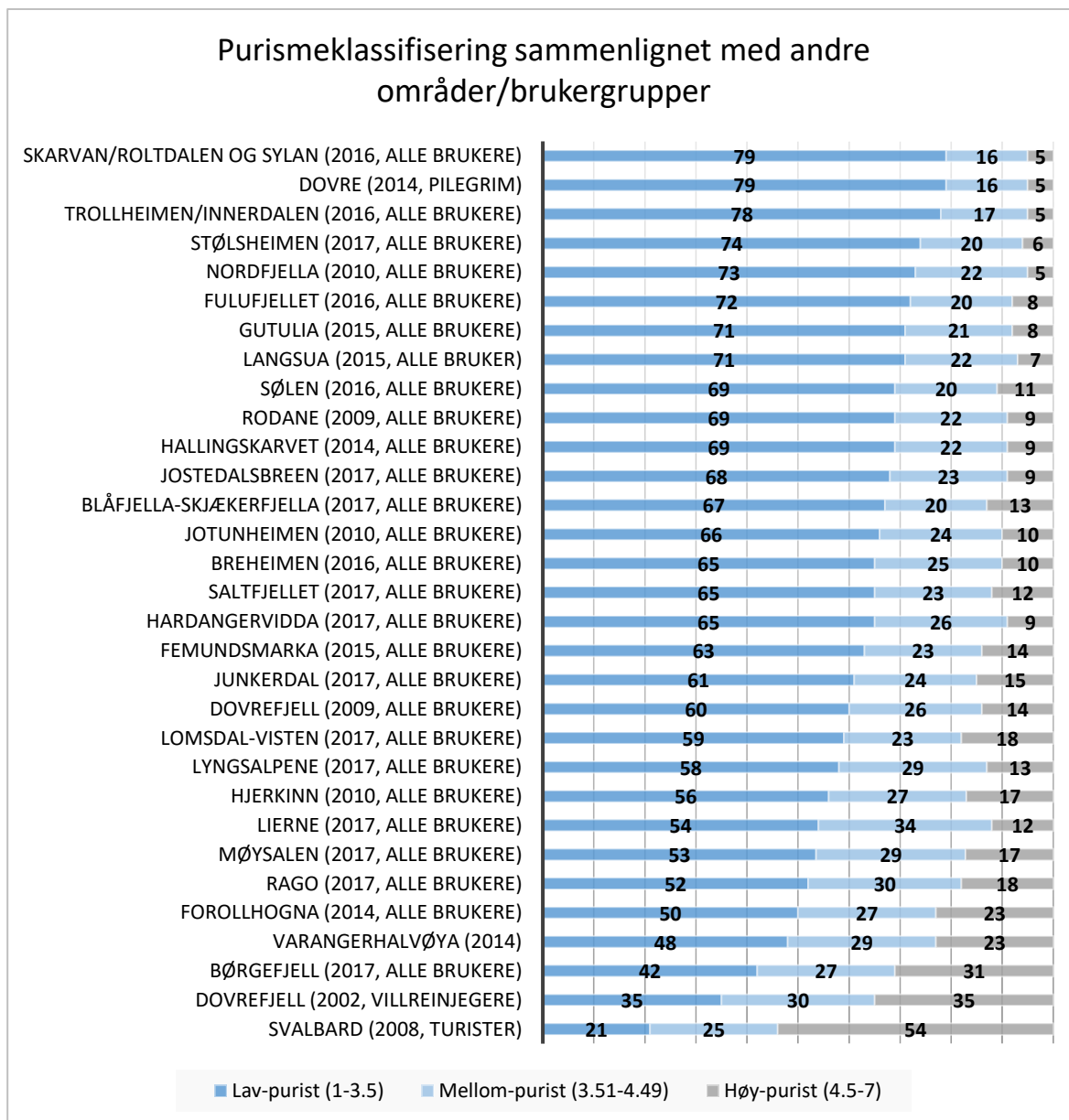
- ... at det finnes tilrettelagte leirplasser med do, ved, bål, søppeldunker
- ... at du kan bli kvitt søppel i utplasserte søppeldunker
- ... at det finnes merkede stier i området
- ... at det er god skilting ved stistart og stikryss i området
- ... at det er lagt ned trestokker til å gå på der stien går over våt myr
- ... at det finnes hytter med matservering og oppredde senger i området
- ... at du møter mange andre friluftsfolk i løpet av turen
- ... at du kan gå milevis uten å møte et menneske

Poenget er å få fram hvor de besøkende ligger på den såkalte «purismeskalaen» - en skala som går mellom «lav-purist» (trives best med god tilrettelegging og mye folk) og høy-purist (trives best med lite tilrettelegging og lite folk). Ved å snu svarskaalen på de sju første variablene og så summere svarene på alle åtte spørsmålene (for de som har besvart alle åtte) og deretter dele på åtte, så finner vi en «gjennomsnittsholdning» til fysisk tilrettelegging og det å møte andre mennesker i turområdet. Skårverdien ligger mellom 1 og 7, der 7 er den mest høy-puristiske verdien. Gjennomsnittsholdningen er altså uttrykk for folks «purisme-grad», og vi sorterer mellom lav-purist (1-3,5), mellom-purist (3,51-4,49) og høy-purist (4,5-7) – se Vistad & Vorkinn (2012).

Generelt er de besøkende i verneområder svært positive til merking, både det at det er god skilting ved sti-start/stikryss og at det finnes merkede stier. De besøkende i verneområder er også positive til at det er lagt ned trestokker der stien går over våt myr. Det at det finnes hytter

med matservering og oppredde senger i området og å møte mange andre friluftsfolk i løpet av turen er de besøkende i verneområder generelt mer negative til.

Ved inndeling av de besøkende i purismeklasser ser man at det er ganske store forskjeller mellom de ulike verneområdene. Andelen høypurister er 54 % på Svalbard, mens i Skarvan/Roltdalen og Trollheimen er andelen høypurister 5 % og lavpurister 79-78 %. Det er også en generell trend at utlendingene som besøker de norske verneområdene er noe mer puristiske enn nordmennene.

Figur 36: Inndeling i de ulike purismekategoriene for ulike områder/brukergrupper, oppgitt i prosent. (Kilder: Andersen mfl. 2010, Andersen & Gundersen 2016, Gundersen m. fl 2013, Gundersen mfl. 2017, Vistad mfl. 2014, Vistad mfl. 2017, Vistad mfl. 2018, Vorkinn 2016, Wold & Selvaag 2017a, b, Wold mfl. 2012, Wold mfl. 2017, Wold & Selvaag 2018, Selvaag mfl. 2017 a, Selvaag & Wold 2018, a, b, c, d, Oslo Economics 2018 a, b, c, d, e + foreløpig upubliserte analyser av brukere på Hardangervidda og pilegrimsvandrere gjennom Gudbrandsdalen/over Dovre).

Med henvisning til besøksstrategien for Forollhogna, som har som hovedprinsipp at selve nasjonalparken skal skjermes for fysisk tilrettelegging (merking, skilting etc.) og at tilretteleggingen for eventuell økt ferdsel, aktivitet og reiseliv skal foregå i seterdalene og nært bygda, ble det i spørreundersøkelsen for de med lokal tilknytning spurt om hvor enig/uenig de var i dette prinsippet. Rundt 20 % var uenig i prinsippet og i overkant av halvparten var enig i prinsippet.

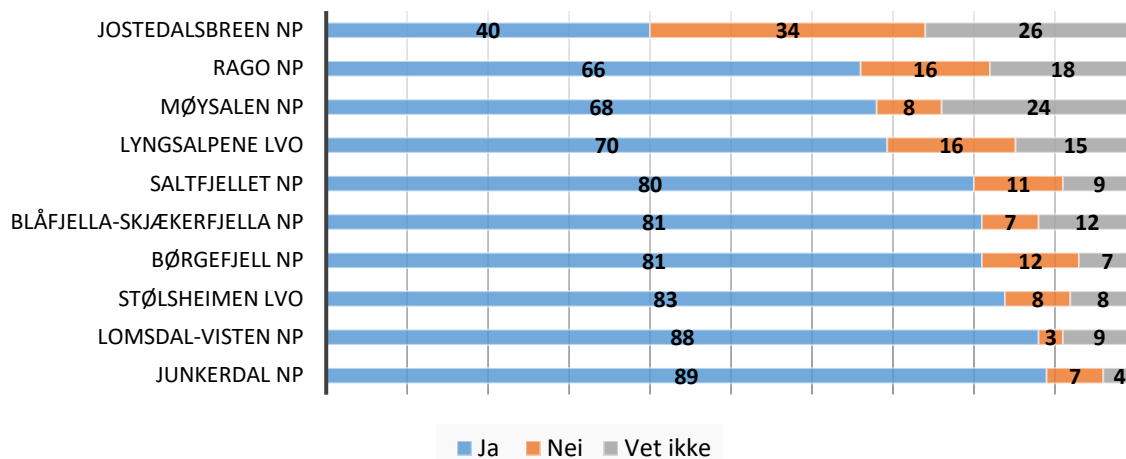

Figur 37: prosentfordeling som viser hvor enig de lokale bosatte og de som eier/har tilgang til hytte ved Forollhogna nasjonalpark er i prinsippet om at nasjonalparken skal skjermes for fysisk tilrettelegging og aktivitet/reiseliv skal skje i seterdalene og nært bygda (Gundersen mfl. 2017).

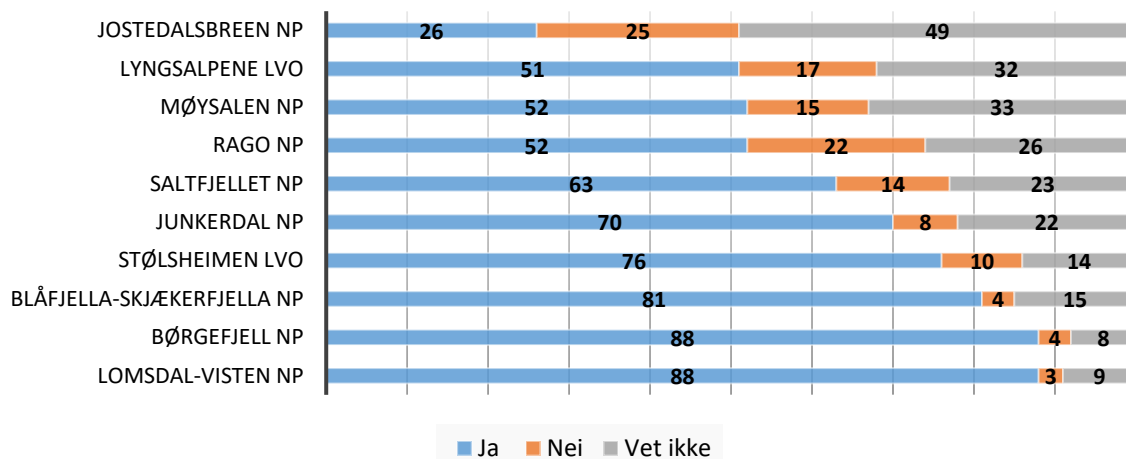
Kjennskap til verneregler og preferanser for bruk

I undersøkelsene fra 2017 ble det listet opp fire spørsmål knyttet til hva som er tillatt/ikke-tillatt: om ferdsel, bålbrekking, jakt/fangst/fiske og snøskuterkjøring. Svaralternativene var ja (=tillatt), nei (=ikke tillatt), i tillegg til «vet ikke». Andelene som svarte «vet ikke» på disse spørsmålene varierte fra 49 til 4 %. Samtidig er dette også spørsmål det er lett å gjette på og påstanden om jakt/fangst/fiske kan misforstås ved at jakt kun er tillatt i visse perioder og at det kreves løsning av jakt/fiskekort. Når det gjelder motorisert ferdsel med snøskuter ser de fleste ut til å vite at dette ikke er tillatt (nesten ingen svarte ja på at alle som vil kan kjøre snøskuter i verneområdene). For de tre andre forholdene er det større forskjeller. Generelt kan det ut fra svar på disse spørsmålene sies at de besøkende er usikker på hva som er tillatt i verneområdene. Jostedal-breen skiller seg ut ved at det er lave andeler som mener de opplistede forholdene er tillatt. Dette kan ha sammenheng med den høye andelen utenlandske besøkende. Det var generelt en høyere andel utenlandske besøkende som svarte at å gå hvor man vil og jakt/fangst/fiske ikke var tillatt og en høyere andel nordmenn som svarte at å kjøre snøskuter ikke var tillatt i verneområdene.

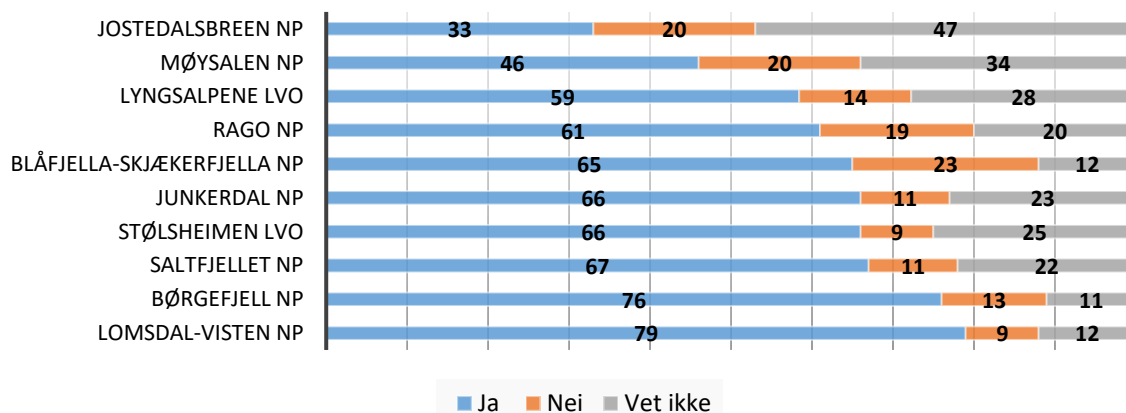
Kan du gå hvor du vil?

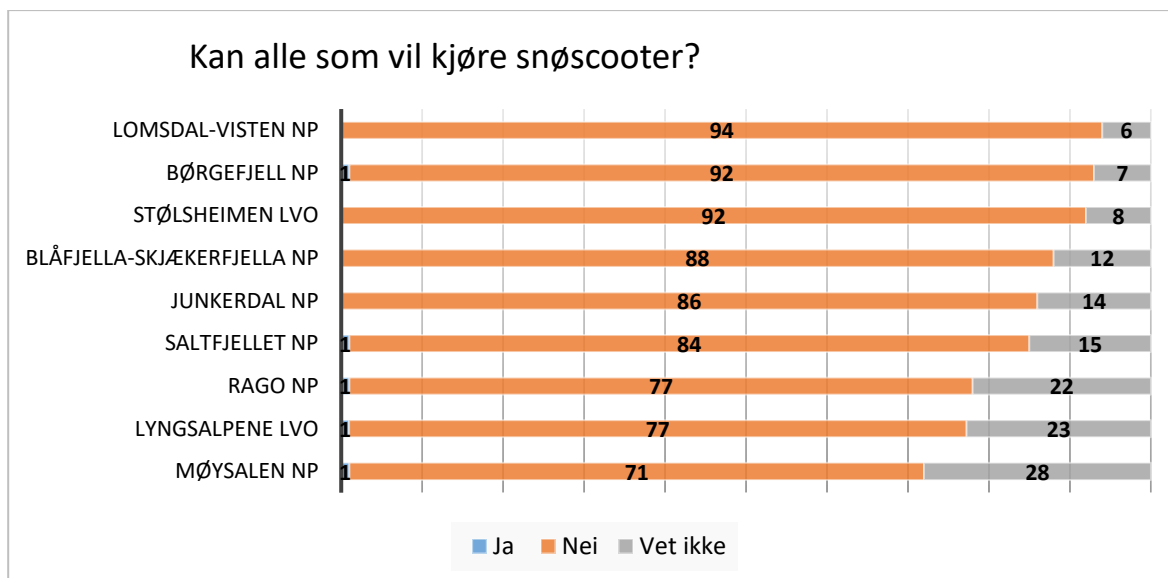

Er jakt, fangst og fiske tillatt?

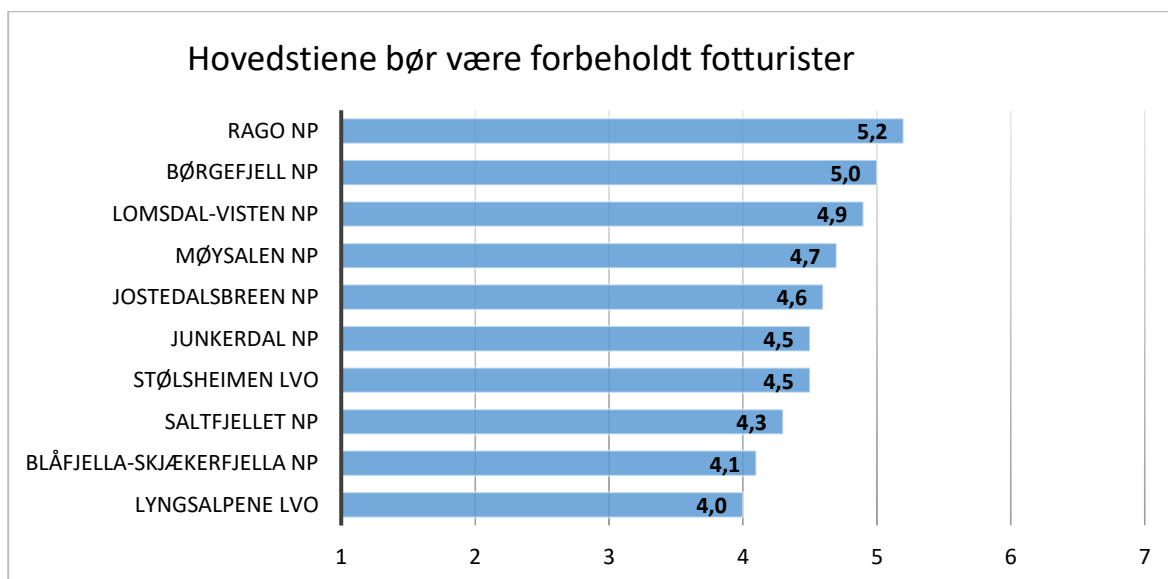
Er det tillatt å ta tørre kvister for å brenne bål, i den perioden bålbrekking er tillatt?

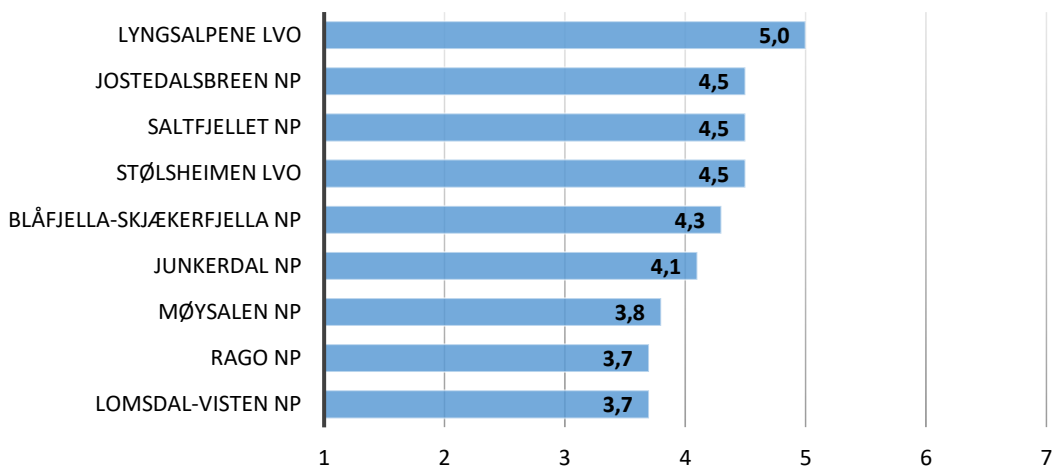

Figur 38: prosentfordelinger som viser brukernes kunnskap om regler i verneområder knyttet til fire spørsmål om hva som er tillatt/ikke-tillatt av ferdsel, bålbrenning, jakt/fangst/fiske og snøscooterkjøring (kilder: Vistad mfl. 2018, Selvaag & Wold 2018, a, b, c, d, Oslo Economics 2018 a, b, c, d, e).

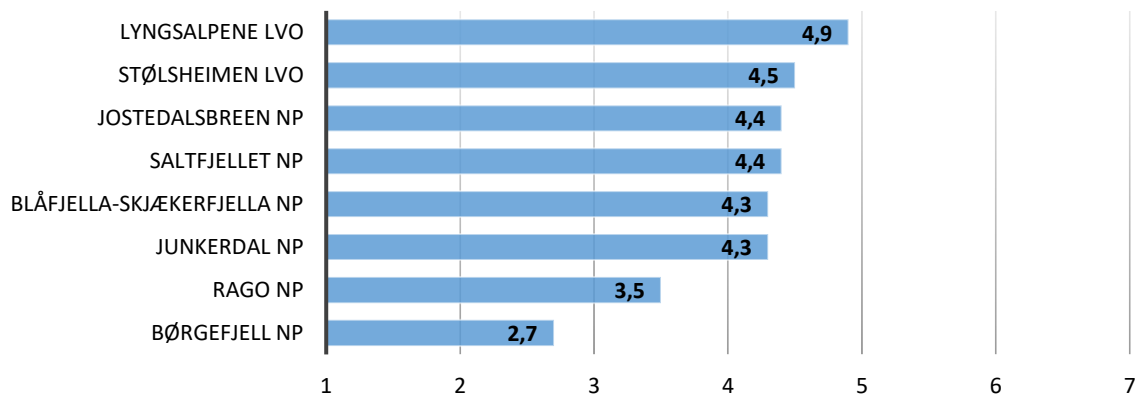
I undersøkelsen fra 2017 ble det også spurt om hvor enig/uenige de besøkende var i et antall påstander som omhandler bruk i verneområdene. Svarene skulle angis som en tallverdi fra 1 «helt uenig» til 7 «helt enig» og figuren nedenfor oppgir gjennomsnittskårene for alle brukerne samlet. Når det gjelder påstander om ulike bruksformer i området (ridning, sykling, fotturisme), ligger gjennomsnittskårene generelt litt i overkant av middelveiden – noe som kan tolkes som en toleranse for ulik bruk langs noen stier. Samtidig har noen områder lavere gjennomsnittsverdi for at noen stier burde kunne brukes til ridning og sykling. De besøkende i verneområder derimot uenige i at *det burde være tillatt å bruke helikopter/fly for folk som vil til vanskelig tilgjengelige fjelltopper/områder* eller at *det burde være tillatt med idrettsarrangementer i nasjonalparken*, her var gjennomsnittskårene lave og en høy andel var helt uenig i at dette burde være tillatt. I noen av områdene ble det også spurt om det er problematisk/forstyrrende at man kan se/høre droner i området. Gjennomsnittsverdien for denne bruken lå på rundt middelveiden og oppover. Det kan tenkes at dronebruk ikke er veldig utbredt i dag, men at dette kan bli et større utfordring i fremtiden.

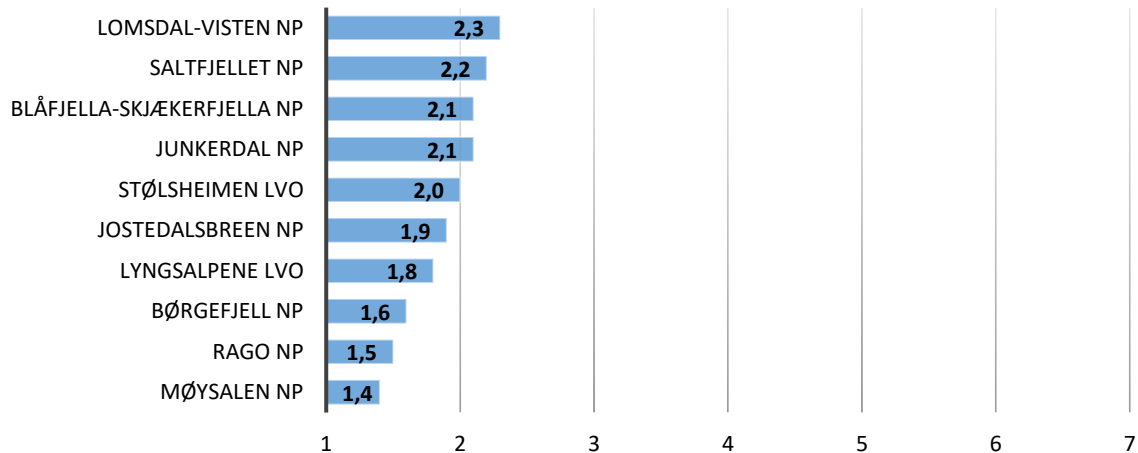
Greit at noen stier kan brukes av syklist

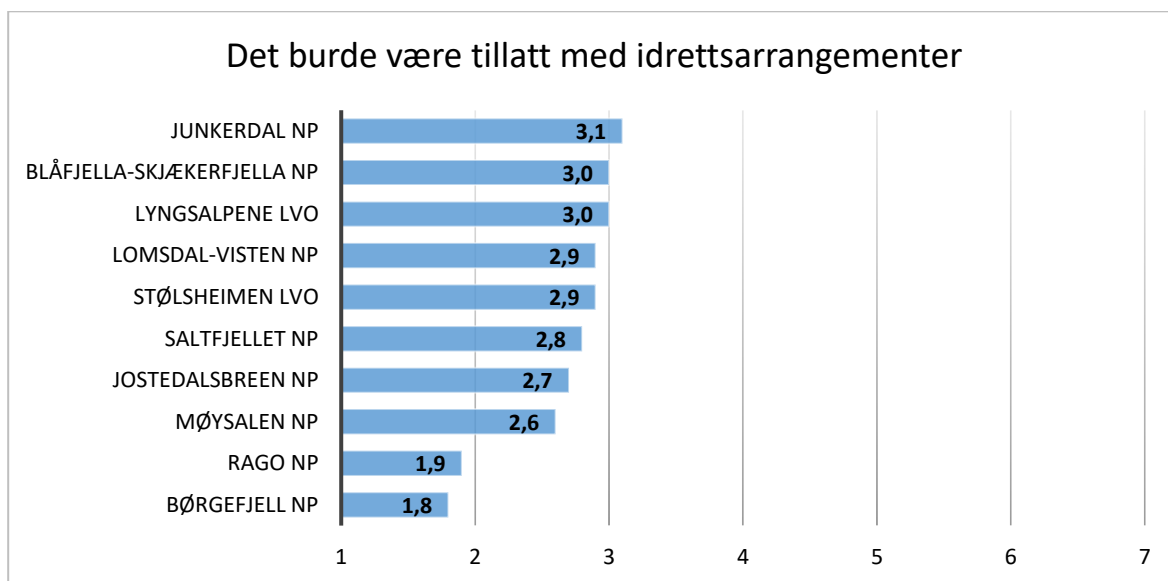

Greit at noen stier kan brukes til ridning

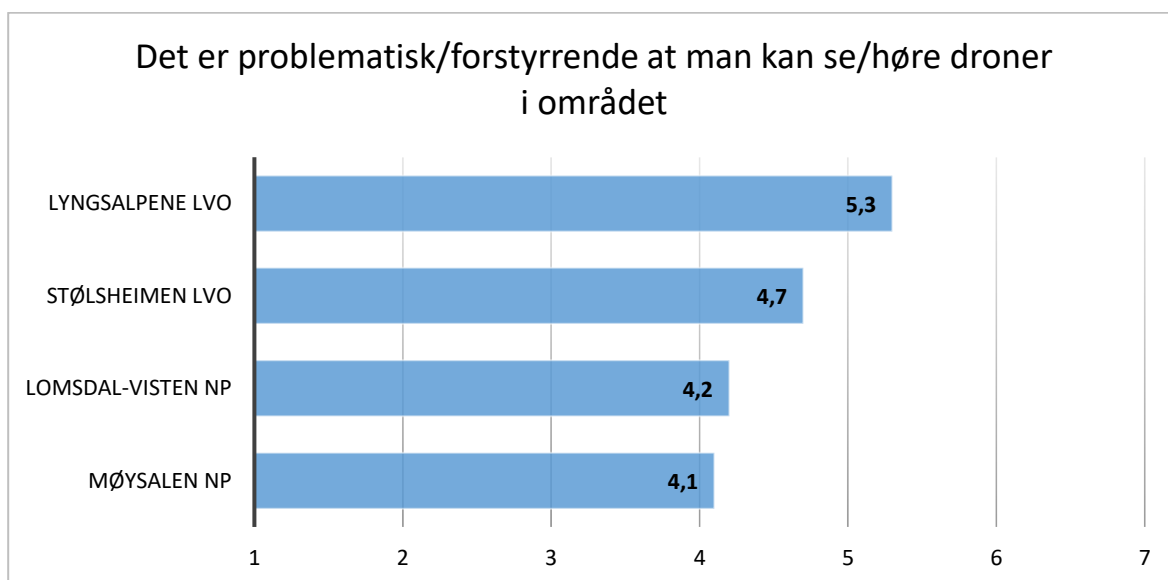

Det burde være tillatt å bruke helikopter/fly for folk som vil til vanskelig tilgjengelige fjelltopper/områder

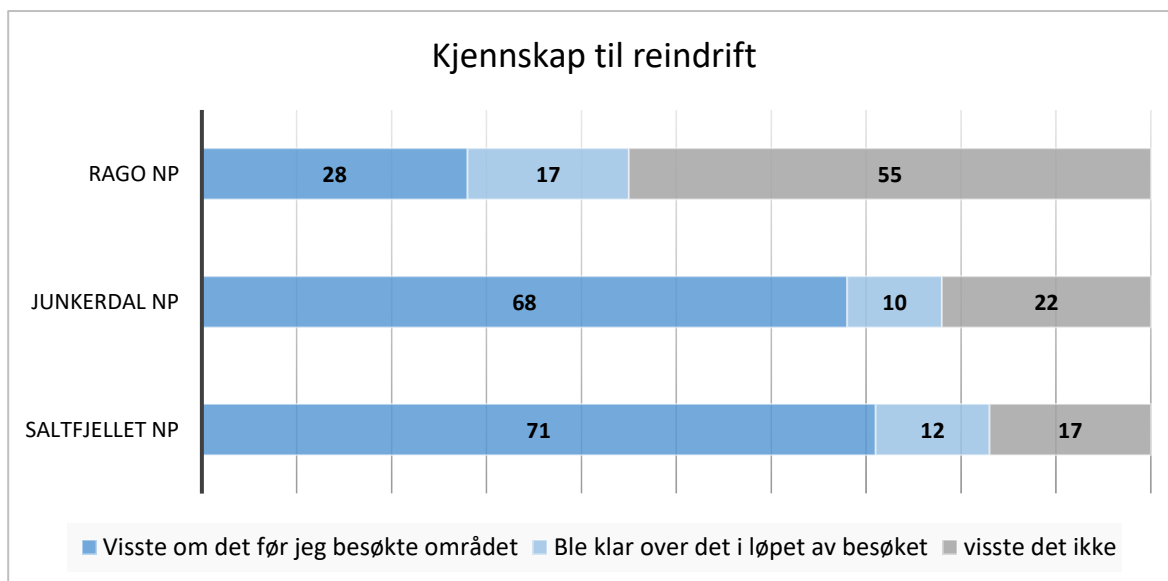
Figur 39: gjennomsnittsverdier som viser brukernes preferanser for bruk i verneområder knyttet til fem spørsmål om det burde være tillatt med sykkel, riding, hovedstiene burde være forbeholdt fotturister, idrettsarrangementer og helikopter til vanskelig tilgjengelige områder. Svarene skulle angis som en tallverdi fra 1 «helt uenig» til 7 «helt enig» (kilder: Vistad mfl. 2018, Selvaag & Wold 2018, a, b, c, d, Oslo Economics 2018 a, b, c, d, e).

Figur 40: prosentfordelinger som viser om brukerne i ulike verneområder synes det er problematisk/forstyrrende at man kan se/høre droner i områdene. Spørsmålet er stilt med noe ulik formulering og svarene skulle angis som en tallverdi fra 1 «helt uenig» til 7 «helt enig» (kilder: Economics 2018 a, b, d, e).

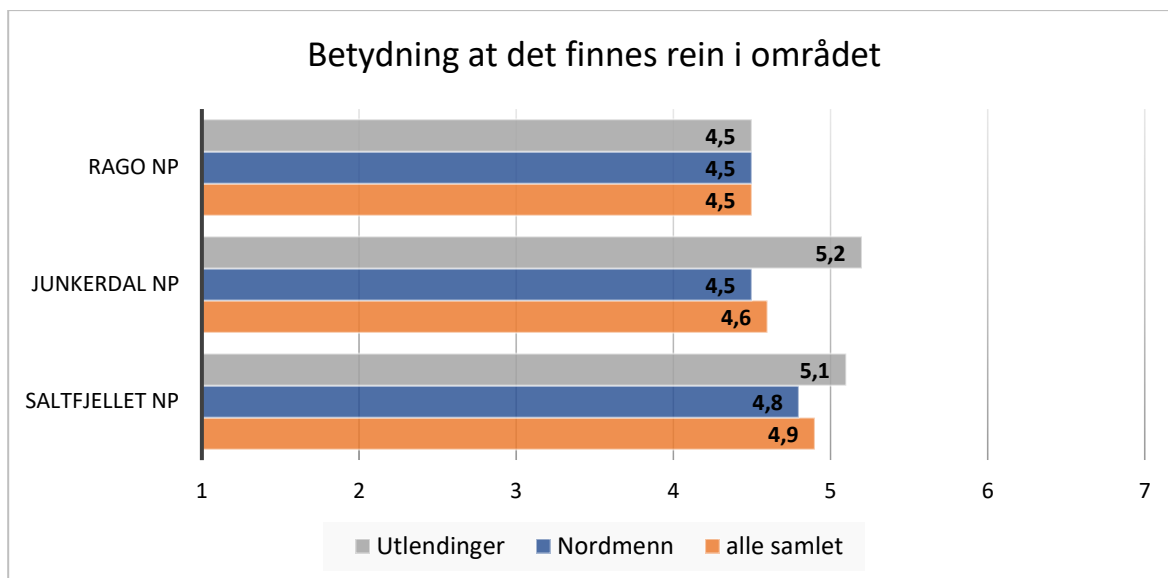
Kjennskap og synspunkt på reindrift i verneområder

I noen av verneområdene hvor det ble gjennomført brukerundersøkelse i 2017 er det reindrift. Derfor ble det i verneområdene i midtre Nordland spurt om de besøkende visste at det drives aktiv reindrift i disse områdene. I Junkerdal nasjonalpark og Saltfjellet-Svartisen nasjonalpark er en stor andel klar over at det er reindrift, mens i Rago er det langt færre som vet om det, noe som igjen kan henge sammen med en høy andel tilreisende og utenlandske besøkende. I undersøkelsen fra Rondane i 2009 ble det samme spørsmålet stilt om villrein. Blant nordmenn var det 88 % som var klar over at det er villrein i området, mens 76 % av utlendingene var det samme. Av de som ikke hadde vært i Rondane tidligere var det 28 % som ikke visste at det er villrein i området, mot 13 % i gruppa som hadde vært i området tidligere.

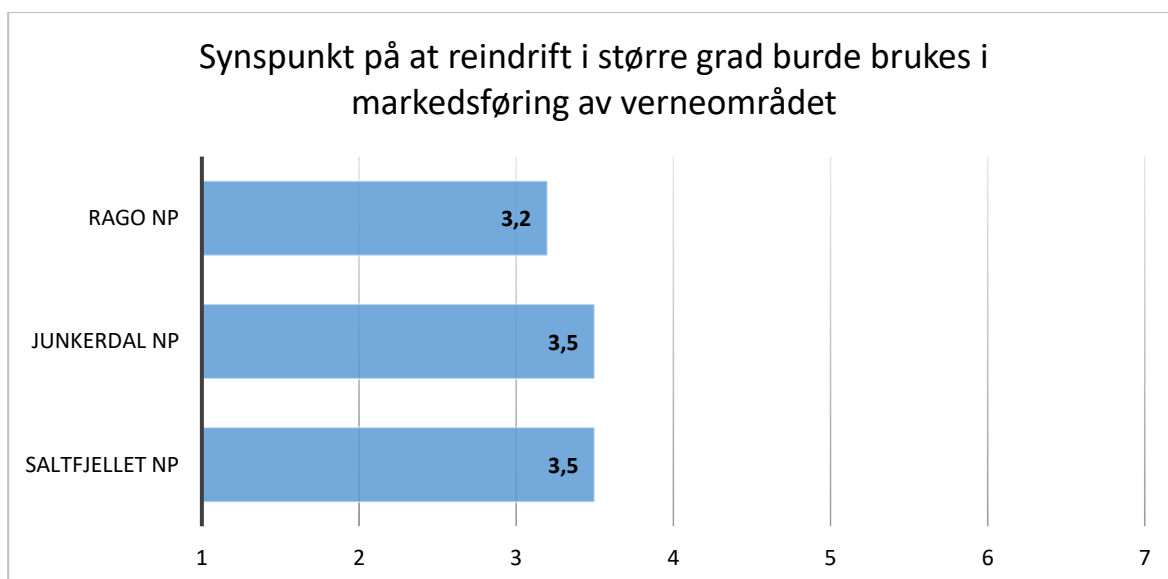
Figur 41: prosentfordeling som viser om de besøkende hadde kjennskap til at det er aktiv reindrift i de respektive verneområdene (kilder: Selvaag & Wold 2018 a, b, c).

De som fra før var klar over reindriften og de som ble klar over det i løpet av sitt besøk til områdene ble spurt om det var negativt eller positivt for dem å vite at det finnes tamrein i de respektive verneområdene. Svarskalaen gikk fra 1 «svært negativ betydning» til 7 «svært positiv betydning». De aller fleste mente reindriften i området hadde en positiv betydning for besøket deres. For alle områdene var gjennomsnittsverdien over middels. Det var ikke store forskjeller i gjennomsnittsverdi for henholdsvis lokale/hytteiere og tilreisende eller utlendinger og nordmenn.

Figur 42: gjennomsnittsverdi som viser hva de besøkende mener betydningen er av at det finnes rein i respektive verneområder. Svarskalaen gikk fra 1 «svært negativ betydning» til 7 «svært positiv betydning» (kilder: Selvaag & Wold 2018 a, b, c).

Alle respondentene i disse undersøkelsene ble spurt om de synes at reinen/reindriften i større grad burde brukes mer aktivt i markedsføringen av de respektive verneområdene. Spørsmålet ble presentert med en svarskala fra 1 «ikke i det hele tatt» til 7 «ja, i mye større grad». En svært lav andel mente at reindriften i større grad burde benyttes mer aktivt i markedsføringen.

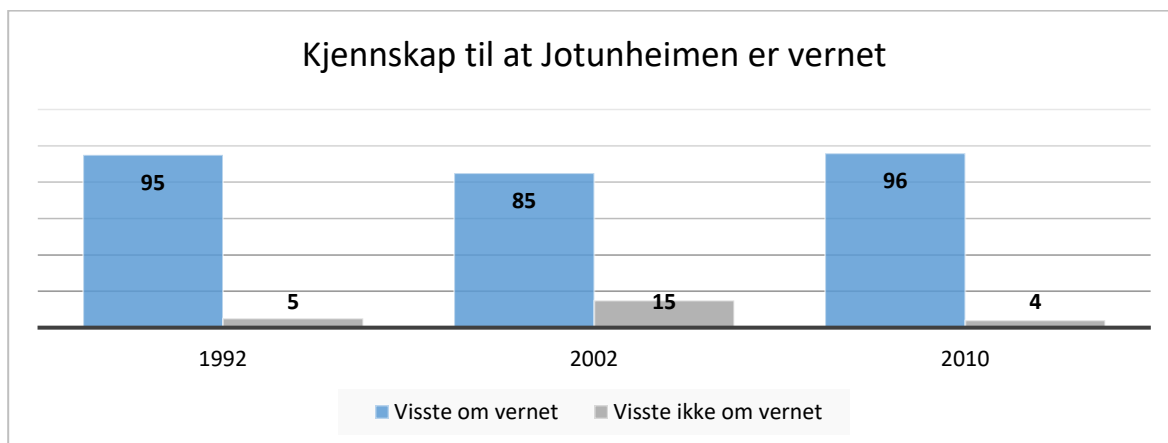

Figur 43: gjennomsnittsverdier som viser om de besøkende mener reindrift i større grad burde brukes i markedsføring av respektive verneområder. Svarskala fra 1 «ikke i det hele tatt» til 7 «ja, i mye større grad» (kilder: Selvaag & Wold 2018 a, b, c).

Utvikling av kunnskap og holdninger til verneområder

Fra brukerundersøkelsene som er gjennomført i større verneområder er det et fåtall som har repeterende undersøkelser. I Rondane og Femundsmarka er det i hvert område gjennomført to større brukerundersøkelser, men i disse undersøkelsene går det mest på brukerkarakteristikk og

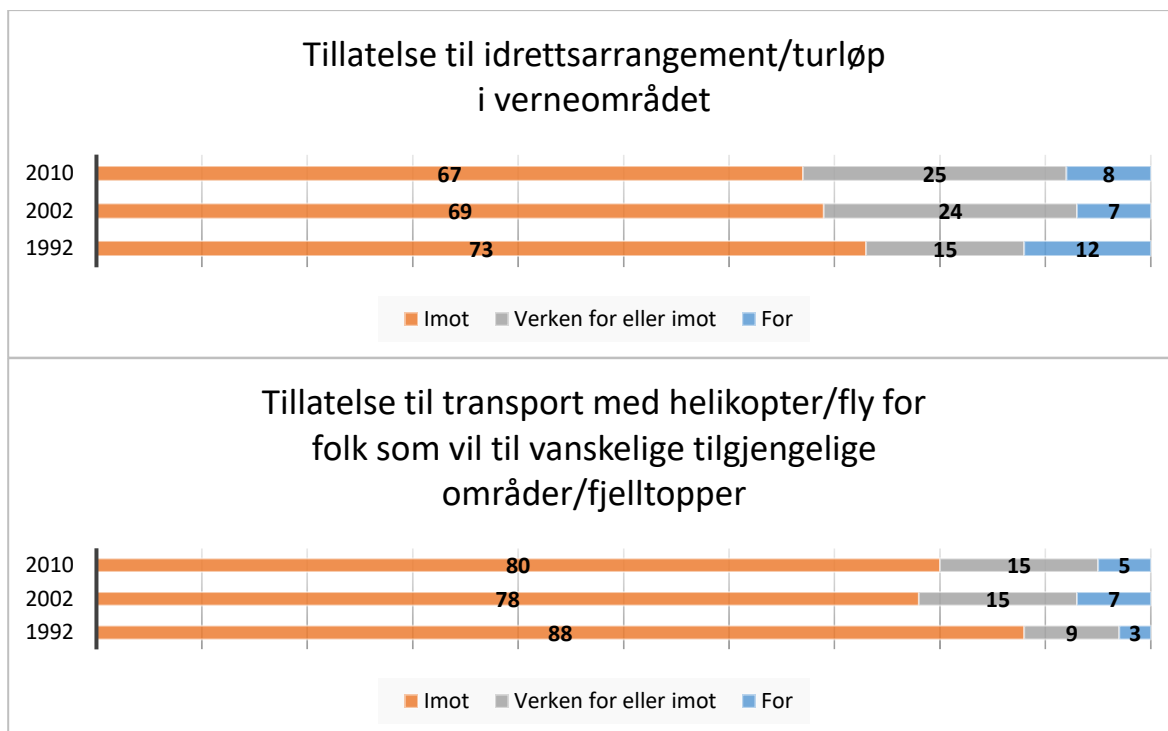
bruksendringer. I Jotunheimen ble det gjennomført brukerundersøkelse i 1992, 2002 og 2010 og er det området hvor man i større grad kan si noe om endringer om kunnskap og holdninger til vern blant brukere. Rapporten «Bruk og brukere i Jotunheimen 1992, 2002, 2010» viser blant annet at like høye andeler av besøkende visste at Jotunheimen er verneområde i 1992 og 2010. Dette tyder på at kjennskapen til verneområdet har holdt seg stabil. Det var i midlertid en lavere andel i 2002 enn i 1992/2010 som var klar over at Jotunheimen er verneområde. Rundt 95 % var klar over dette i 1992 og i 2010, mens i 2002 var det 85% av de besøkende som visste at Jotunheimen er en nasjonalpark. Vorkinn (2011) peker på at avviket i 2002 kan være et tilfeldig utslag som følge av begrenset størrelse på utvalget og/eller at 2002 var "Det Internasjonale Fjellenes År" med en rekke markeringer i Norge som kan ha ført til at nye grupper som hadde mindre kjennskap til fjellområdene besøkte fjellet.

Figur 44: prosentfordeling som viser om de besøkende hadde kjennskap til at Jotunheimen er vernet som nasjonalpark for årene 1992, 2002 og 2010 (Vorkinn 2011).

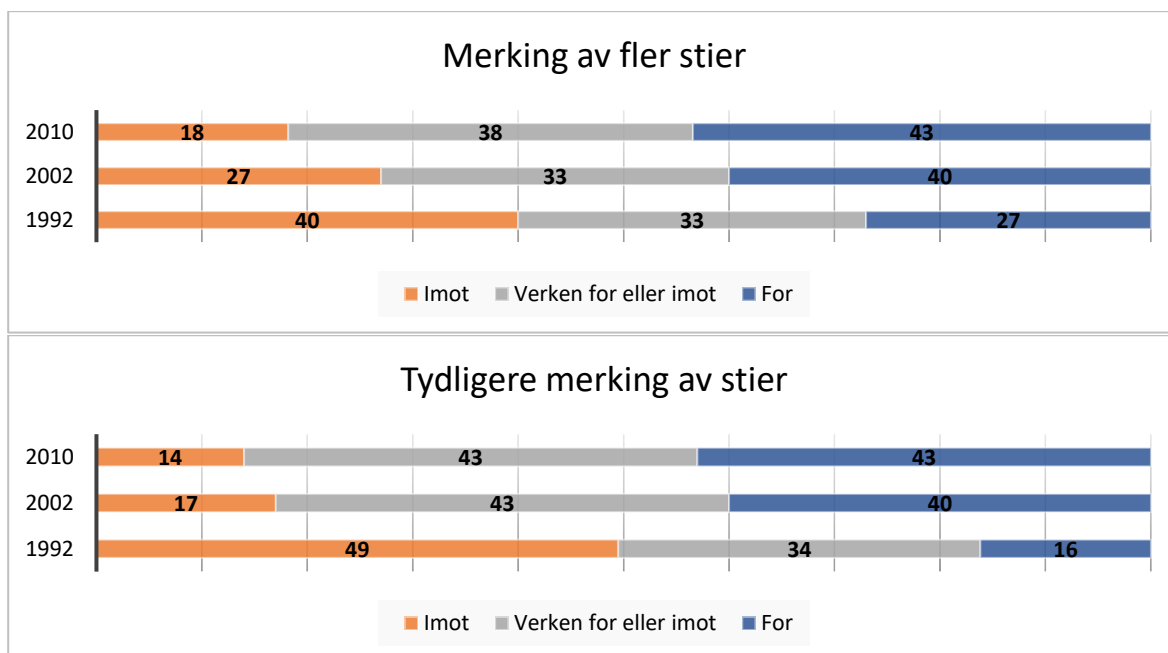
I undersøkelsene i 2002 og 2010 ble de som var klar over vernestatusen spurt om de ville ha besøkt Jotunheimen, dersom området ikke hadde vært vernet. De aller fleste av disse besøkende oppga at de ville ha brukt området på samme måte om det ikke var nasjonalpark og for begge årene mente kun 3-4 % at vernestatusen var direkte utslagsgivende i valget av turmål.

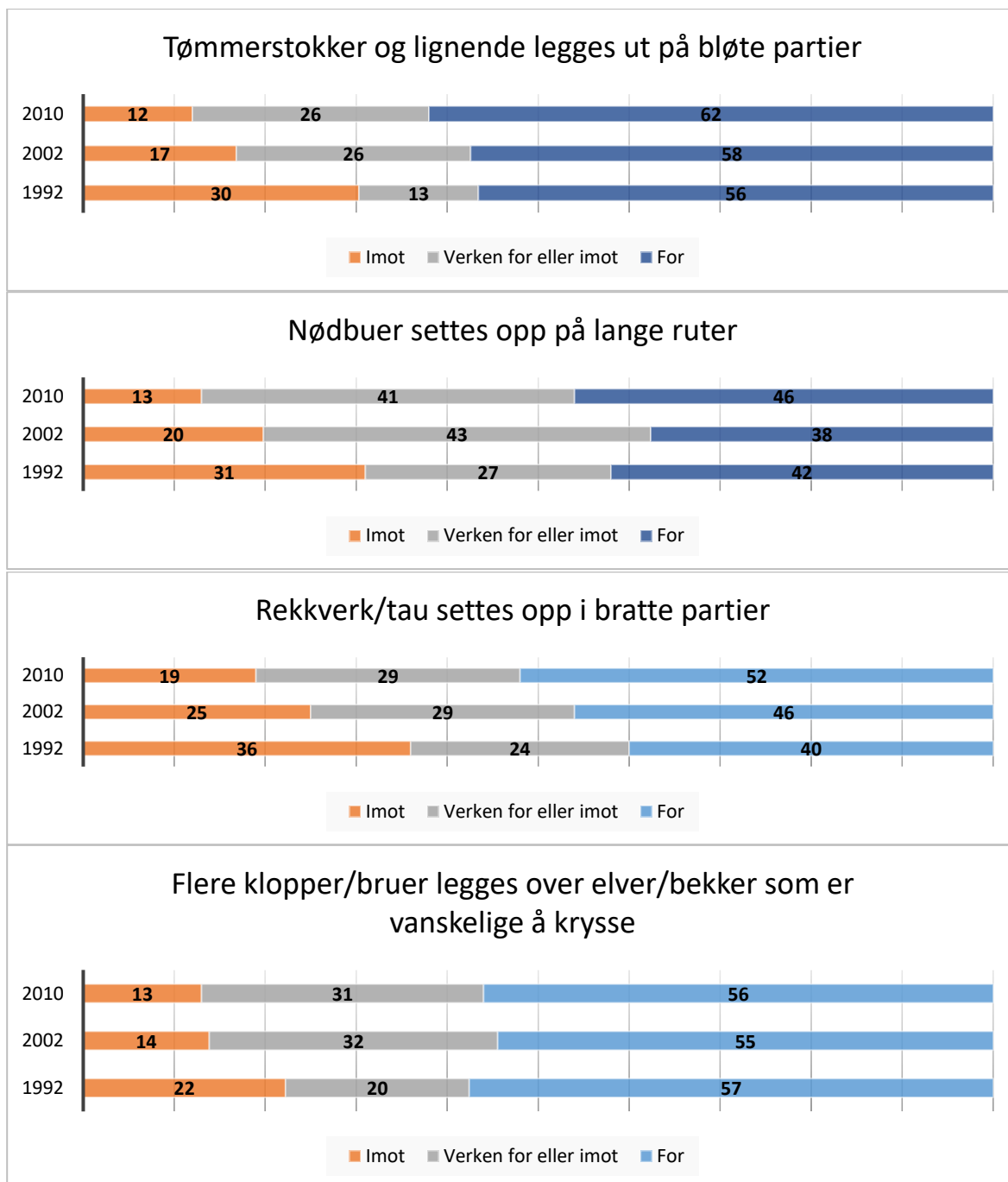
Undersøkelsene fra Jotunheimen viste også at motstanden mot "utradisjonell bruk" har holdt seg stabilt høy fra 1992 og frem til 2010. Svært få var også i disse undersøkelsene positive til tillatelse til transport med helikopter/fly for folk som vil til vanskelig tilgjengelige områder/fjelltopper eller til idrettsarrangementer i verneområdet (henholdsvis ca. 5 % og ca. 10% var positive til dette i alle de tre undersøkelsene. I 1992, 2002 og 2010 var det også svært få som er interessert i motoriserte utendørsaktiviteter, som også undersøkelser fra andre områder viser.

Figur 45: prosentfordelinger som viser om de besøkende mente at idrettsarrangement og transport med helikopter/fly burde være tillatt i Jotunheimen nasjonalpark for årene 1992, 2002 og 2010 (Vorkinn 2011).

Undersøkelsene i Jotunheimen viser at motstanden mot fysisk tilrettelegging inne i parken som merking, skilting, klossing og oppsetting av rekkverk/tau i bratte partier minsker. For noen tiltak er det en økende oppslutning fra 1992 og frem til 2010, som flere og bedre merkete stier. Det er en tendens at de besøkende i større grad ønsker fysisk tilrettelegging, spesielt tiltak for å lette fremkommeligheten.

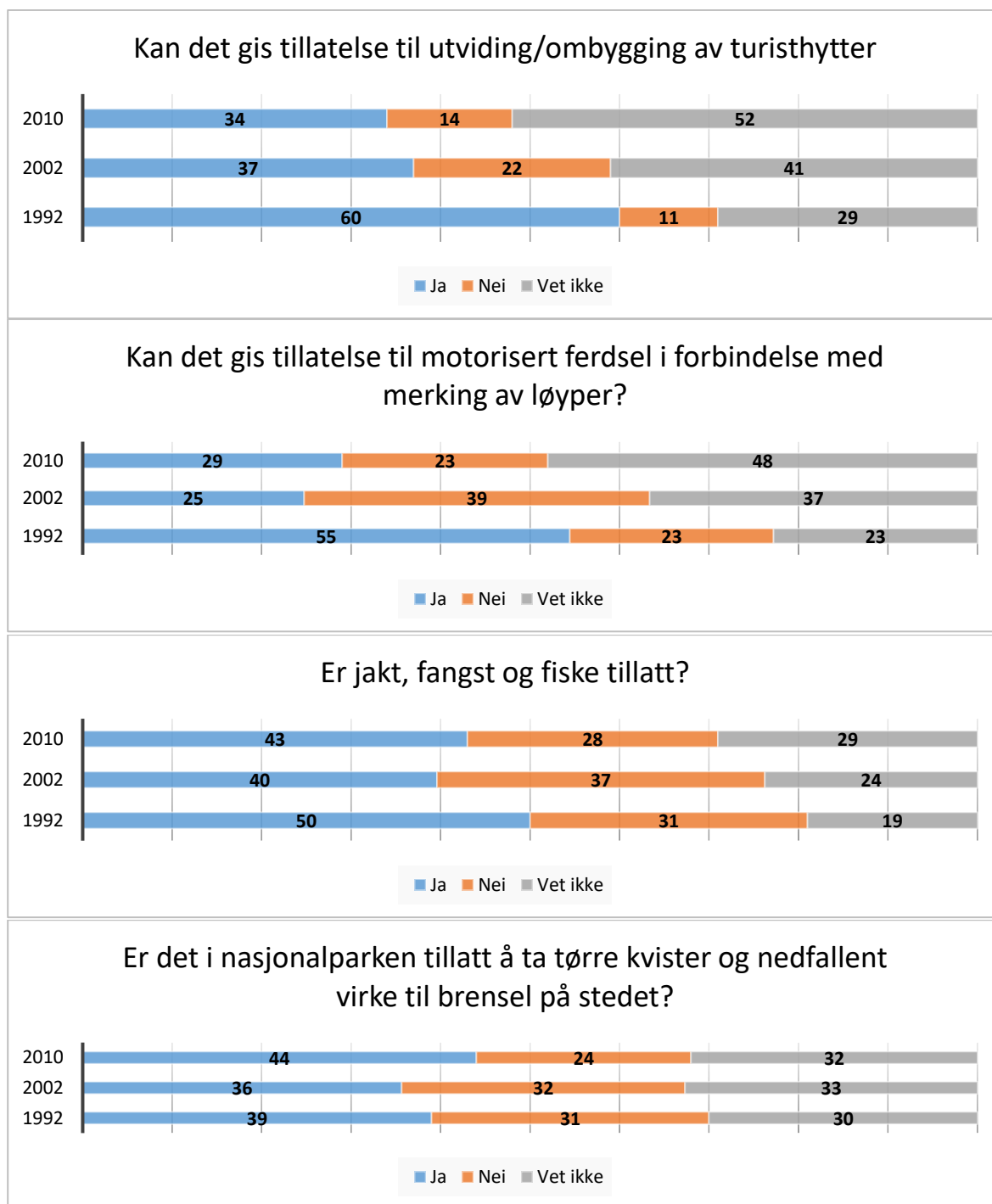

Figur 46: prosentfordelinger som viser om de besøkende er for eller imot ulike fysiske tiltak i Jotunheimen nasjonalpark for årene 1992, 2002 og 2010 (Vorkinn 2011).

Undersøkelsene viser også at det er en stadig høyere andel som ikke har kjennskap til regelverket i nasjonalparken. Dette vises ved at en mye høyere andel svarer «vet ikke» i 2010 enn hva som var tilfellet i 1992 om regler ved utvidelse/ombygging av turisthytter, motorisert ferdsel i forbindelse med merking av løyper og tillatelse til jakt, fangst og fiske. For de fire tiltakene som ble ramset opp var det under halvparten som visste hva som faktisk er tillatt. Det er ikke nødvendigvis slik at de besøkende må/bør ha kunnskap om alle sider ved regelverket i et verneområde, som at det kan gis tillatelse til utvidelser av turisthyttene. Men som Vorkinn (2011) også poengterer er det grunn til å tro at svarangivningen på disse spørsmålene reflekterer generell kjennskap til regelverket for verneområdene. Undersøkelsene fra Jotunheimen viser dermed at det er et betydelig og økende behov for informasjon om regelverket i verneområdene. Dette

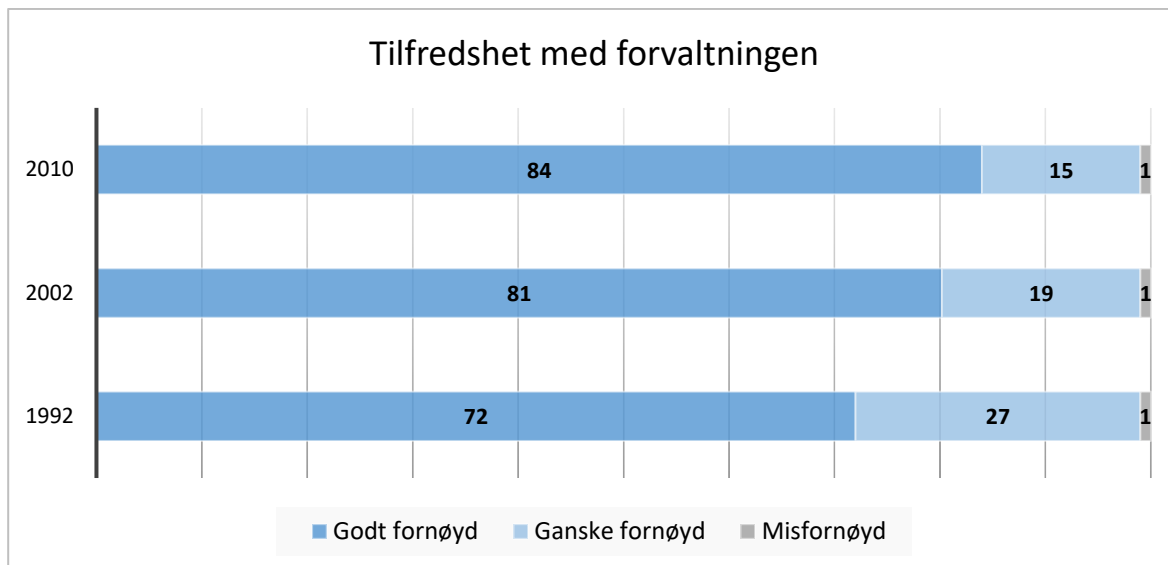
gjelder spesielt for de utenlandske besøkende, som undersøkelser fra andre områder illustrerer at generelt har enda mindre kjennskap til regelverket (Blåfjella-Skjækerfjella, Rago, Junkerdal, Saltfjellet, Jostedalsbreen, Stølsheimen, Møysalen, Børgefjell og Lyngsalpene).

Figur 47: prosentfordelinger som viser de besøkende sin kunnskap tilknyttet regelverket i Jotunheimen nasjonalpark vist ved fire spørsmål for årene 1992, 2002 og 2010 (Vorkinn 2011).

Tilfredsheten med forvaltningen økte blant de besøkende til Jotunheimen fra 1992 og frem til 2010. Andelen som var godt fornøyd med forvaltningen gikk fra 72 % i 1992, til 81 % i 2002 og 84 % i 2010. Som Vorkinn (2010) påpeker kan man ikke forvente at de besøkende skiller mellom tiltakene forvaltningen/SNO/Statskog-Fjelltjenesten gjør og den tilretteleggingen i verneområdet

som Den Norske Turistforening, fjellstyrer og private aktører gjennomfører. Den økende tilfredsheten med forvaltningen blant de besøkende kan være et resultat av arbeidet som alle de ulike aktørene i parken har lagt ned og ikke kun forvaltningen.

Figur 48: prosentfordelinger som viser de besøkende tilfredshet med forvaltningen i Jotunheimen nasjonalpark for årene 1992, 2002 og 2010 (Vorkinn 2011).

Masteroppgaver

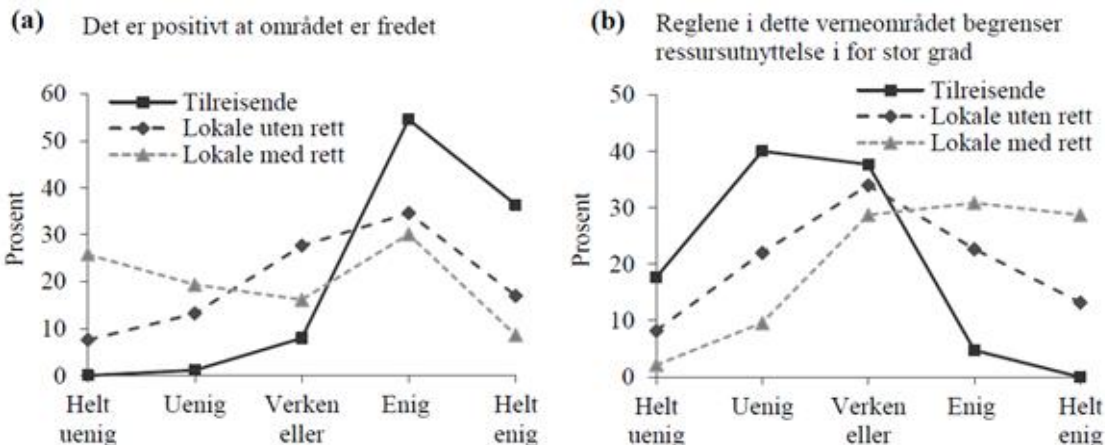
Det finnes også noen få masteroppgaver som gir noen svar på kunnskap og holdninger til verneområder i Norge. Dette inkluderer undersøkelser som er gjennomført blant norske brukere og lokale innbyggere i Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene landskapsvernområde, Stølsheimen landskapsvernområde, Vormedalsheia landskapsvernområde og Forollhogna nasjonalpark, blant brukere i Bondhusdalen og forvaltning i villreinområdene i tilknytning til Setesdalheiene.

Holdninger til verneområder

«Å råde eller ei? - Holdninger til allemannsretten, vern og forvaltningsnivå blant tilreisende og lokale i fire norske verneområder» er skrevet av Eivind Høstmark Borge. I 2009 og 2010 ble det gjennomført to spørreundersøkelser i de fire norske verneområdene Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene landskapsvernområde, Stølsheimen landskapsvernområde, Vormedalsheia landskapsvernområde og Forollhogna nasjonalpark. Hensikten var å undersøke tilknytning til området samt holdninger til allemannsretten, vern og forvaltningsnivå blant tilreisende nordmenn, lokale uten rettigheter og lokale med rettigheter. Den første undersøkelsen samlet informasjon fra de tilreisende gjennom ulike metoder i verneområdene, mens den andre rettet seg mot lokale gjennom en postal spørreundersøkelse.

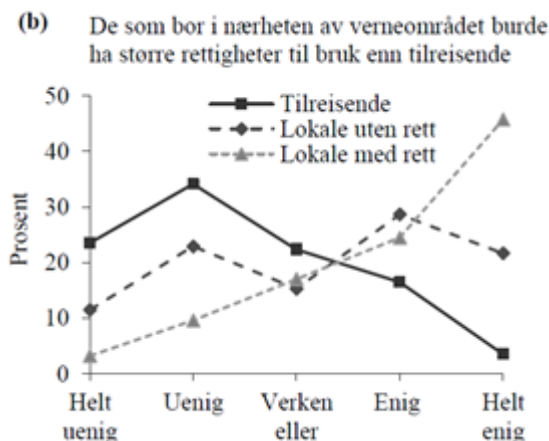
Figur 49 viser at 90 % av de tilreisende stilte seg positive til at området er vernet. Lokale hadde større variasjon i holdningene, særlig gjaldt det de med rettigheter. 45 % av rettighetshaverne var negative til vernet, mens knappe 40 % var positive til at området er fredet. Av lokale uten rettigheter var 20 % negative til vernet, men flertallet var positive (52 %). Faktorene som forklarte holdningene til vern best var om de var lokale og om de hadde rettigheter (Borge 2011). Om respondenten var lokal var viktigere enn om den hadde rettigheter og økende grad av tilknytning så ut til å redusere støtten for vernet og slo signifikant ut for de som i aller høyeste grad følte seg tilknyttet ($p=0,05$) (Borge 2011). Generelt økte oppslutningen om vernet med utdanning og de med høyest utdanning skilte seg signifikant ut ($p<0,05$) (Borge 2011).

Figur 49 viser også at holdningene til om reglene i verneområdet begrenser ressursutnyttelse i for stor grad skiller seg markant mellom de tre gruppene. Omtrent alle de norske tilreisende var uenig med påstanden, kun 5 % var enige. De lokale med rettigheter var derimot stort sett enige i påstanden (60 %). De lokale uten rettigheter delte seg i to omtrent like store grupper om de var enige eller uenige med påstanden, hvor 30 % var uenige og 35 % var enige. En stor andel av respondentene svarte "verken eller" (fra 29-38 %, for alle tre gruppene). Om man var lokal hadde mest å si for holdningene til regler og ressursutnyttelse, videre var rettigheter viktig ($p < 0,05$) (Borge 2011). Oppslutningen om at reglene begrenser ressursutnyttelse i for stor grad sank med utdanningsnivå, særlig for de med høgskole/universitet utdanning ($p < 0,05$) Borge 2011).

Figur 49: Prosentvis fordeling mellom tilreisende, lokale uten rettigheter og lokale med rettigheter i forhold til påstandene (a) det er positivt at området er fredet, og (b) reglene i dette verneområdet begrenser ressursutnyttelse i for stor grad. Figurene er hentet fra Borge (2011).

Figur 50 viser at holdningene til at de lokale burde ha større rettigheter til bruk i verneområder skiller seg markant mellom de tre gruppene. Over 70 % av de lokale med rettigheter var positiv til utsagnet og nærmere 50 % var helt enig. De lokale uten rettigheter delte seg i hovedsak i to grupper, en for og en imot utsagnet, men den største andelen (50 %) var positiv. Hos de tilreisende var over halvparten (57 %) negativ til utsagnet, mens en andel på 20 % mente at de som bor i nærheten burde ha større rettigheter.

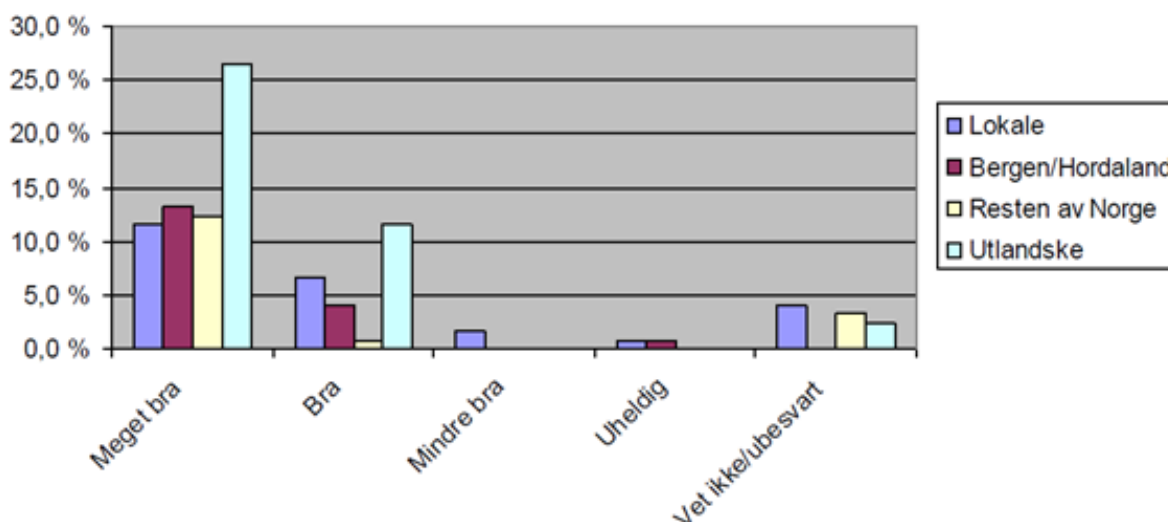

Figur 50: Prosentvis fordeling mellom tilreisende, lokale uten rettigheter og lokale med rettigheter i forhold til påstanden de som bor i nærheten av verneområdet burde ha større rettigheter til bruk enn tilreisende. Figuren er hentet fra Borge (2011).

De lokale med rettigheter hadde langt større tilknytning til området enn både de lokale uten rettigheter og de tilreisende. Majoriteten av de lokale med rettigheter uttrykte den sterkeste mulige

tilknytningen. Det var derimot ikke forskjeller i følt tilknytning mellom gruppene tilreisende og lokale uten rettigheter (Borge 2011).

En masteroppgave som er basert på en brukerundersøkelse i Bondhusdalen skrevet av Aina Christine Matre undersøkte synet på opprettelse av Folgefonna nasjonalpark. Denne undersøkelsen viser også som Borge (2011) at brukerne er overveiende positive til vernet. Figur 51 viser at hele 87 % syntes det er "meget bra" eller "bra" at nasjonalparken ble opprettet. Kun 3 % mente dette var "mindre bra" eller "uheldig". 10 % svarte vet ikke eller ubesvart på spørsmålet. Det var ikke signifikant forskjell mellom nordmenn og de utenlandske ved signifikansnivå 0,05 (Matre 2009). Derimot var det signifikant forskjell mellom de lokale og resten av turistene ($p < 0,05$) (Matre 2009). Turistene fra andre deler av Norge og utlandet var mer positiv til opprettelsen av nasjonalparken enn de lokale. På skalaen fra 1 til 5 hvor 1 står for "uheldig" og 5 står for "meget bra" hadde de ulike gruppene følgende gjennomsnittsverdi: lokale 3,4, Bergen/Hordaland 3,6, resten av Norge 3,9 og de utenlandske 3,7.

Figur 51: Prosentvis fordeling mellom lokale, regionale (Bergen/Hordaland), resten av de som er bosatt i Norge og utenlandske i forhold til synet på opprettelsen av Folgefonna nasjonalpark. Figurene er hentet fra Matre (2009).

Holdninger til bruk og vern i forvaltning av villreinområder

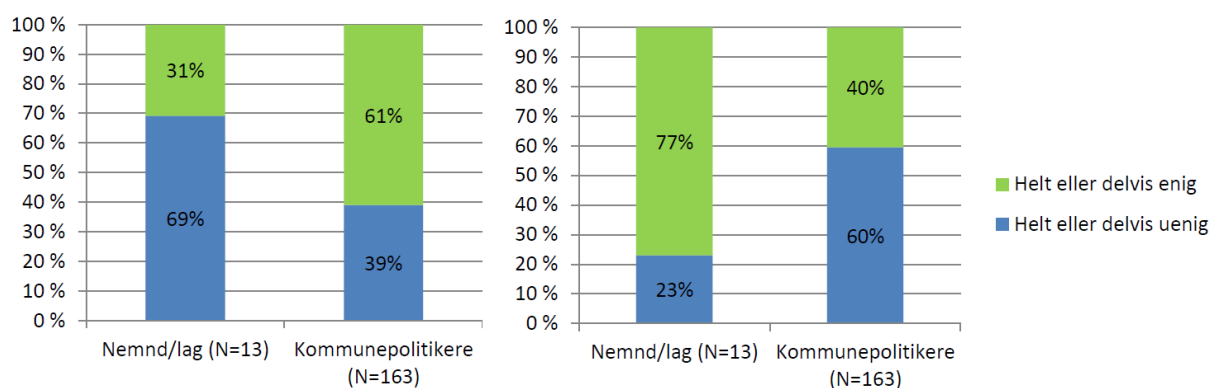
I første del av spørreundersøkelsen i masteroppgaven til Nils-Ener Lundsbakken ble representanter i kommunestyre, villreinlag og villreinnemnd bedt om å vurdere i hvor stor grad de var enige eller uenige i en rekke generelle påstander om bruk og vern av natur. Oppgaven heter «Holdninger til bruk og vern i forvaltning av villreinområdet - et case-studie fra villreinområdene Setesdal.- Vesthei- Ryfylkeheiane, Setesdal, Austhei og Våmur-Roan» og omhandler hva forvaltning med tilknytning til villreinområdene i Setesdalsheiene mener om bruk og vern. Som vist i Figur 52 svarte 58 % av respondentene at de enten var helt eller delvis uenig påstanden om at det bør vernes mer natur i Norge (Lundsbakken 2011). Resultatene viser videre at kommunepolitikere i stor grad var enig i en påstand om at vern er en begrensning for lokal utvikling. Tre av fire (74 %) i utvalget svarte at de enten helt eller delvis var enig i påstanden (Lundsbakken 2011).

	Helt uenig	Delvis uenig	Delvis enig	Helt enig	Antall
Det bør vernes mer natur i Norge	26	32	26	14	163
Natur- og miljøvern er en begrensning for lokal utvikling	7	18	39	35	165
Fjell og utmark bør i større grad utnyttes til kommersiell virksomhet	13	35	38	13	166
Muligheter for lokal utvikling bør oftere enn i dag gå foran naturverninteresser	9	24	38	28	165
Naturen har en egenverdi utover den verdien mennesket legger til	2	4	32	61	165
Fjell og utmark bør i større grad utnyttes til tradisjonelle landbruksformål som skogbruk, beite, setring og lignende	2	13	41	43	165
Fjell og utmark bør i større grad utnyttes til nye næringer som opplevelsesturisme og lignende	5	18	53	23	166

Figur 52: Prosentvis fordeling som viser kommunepolitikere som er tilknyttet villreinområdene i Setesdalheiene svar på i hvor stor grad de var enige eller uenige i en rekke generelle påstander om bruk og vern av natur. Figuren er hentet fra Lundsbakken (2011).

Hele villreinområdet i Setesdalheiene er ikke verneområder og respondenter som tilhører kommuner med areal i landskapsvernområdet i SVR var i mindre grad enn de øvrige respondentene enige i påstanden om at muligheter for lokal utvikling bør gå foran naturverninteresser (Lundsbakken 2011). Av politikerne som hadde landskapsvernområde innenfor kommunegrensen var 58 % helt eller delvis enig i at muligheter for lokal utvikling bør oftere enn i dag gå foran naturverninteresser, mens for de andre politikerne var den samme andelen på 74 % (Lundsbakken 2011). I undersøkelsen ble det ellers ikke påvist andre signifikante forskjeller mellom respondenter fra "landskapsvernkommuner" og øvrige respondenter for andre variabler i undersøkelsen (Lundsbakken 2011).

Resultatene fra spørreundersøkelsen rettet mot medlemmer av villreinlag og villreinnemnd viser at disse generelt var mer positive til vern enn kommunepolitikere (Lundsbakken 2011). Et flertall av medlemmene av villreinnemnd/-lag svarte også at de var helt eller delvis uenig i en påstand om at vern ikke er nødvendig for å sikre en bærekraftig villreinformvaltning. Blant kommunepolitikere som svarte på undersøkelsen var det et flertall som var helt eller delvis enig i denne påstanden (Lundsbakken 2011).

Figur 53: Prosentvis fordeling som viser kommunepolitikere og villreinlag/-nemnd som er tilknyttet villreinområdene i Setesdalheiene svar på i hvor stor grad de var enige eller uenige i at vern av arealer ikke er nødvendig for å drive en bærekraftig villreinformvaltning (til venstre) og om det bør vernes mer natur i Norge (til høyre). Figuren er hentet fra Lundsbakken (2011).

Rapporter

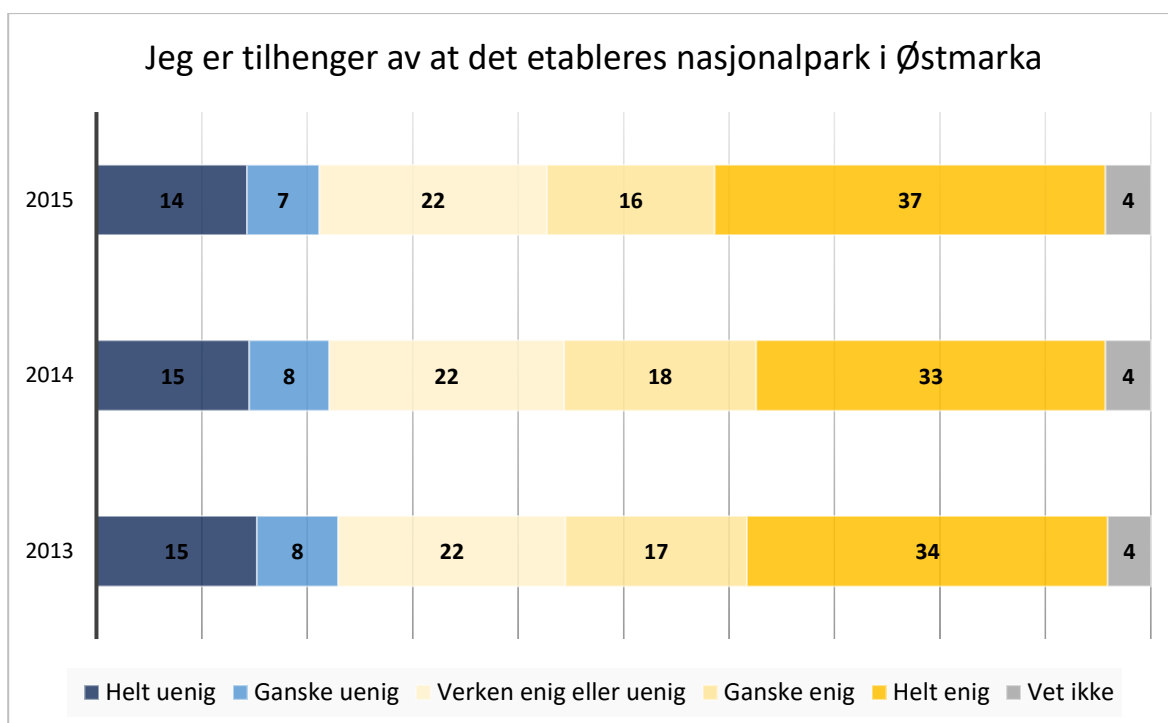
Andre rapporter som tar for seg kunnskap og holdninger til norske verneområder er mer spesifikke. Det er en landsdekkende undersøkelse som omhandler kunnskap om verneområder blant kommunalt ansatte som jobber med naturmangfoldloven. Det er også arbeidet en del stedspecifikt rundt Østmarka og i Dovrefjell og Sunndalsfjella nasjonalpark. Hovedhensikten med Østmarka-undersøkelsene har vært å se om folk sine meninger om ulven endrer seg over tid, men det er også stilt spørsmål om Østmarka burde bli en nasjonalpark. Fra arbeidet i Dovrefjell og Sunndalsfjella finnes det en rapport som omhandler reiselivet som bruker verneområdet og om de er tilfredshet med statusen som nasjonalpark og opplever vernerestriksjonene som passe strenge. Det er også produsert en rapport om lokalbefolkningens forhold til Dovrefjell og Sunndalsfjella.

Kunnskap hos kommunalt ansatte

Rapporten som tar for seg kunnskapsnivået til kommunalt ansatte heter «Naturmangfoldlovens virkninger i kommunene. En gjennomgang av kommunale erfaringer med loven». I denne undersøkelsen var det en stor andel av kommunene som oppga at de hadde verneområder, hele 96 % oppgir å ha slike (Andersen mfl. 2013). Dette stemmer godt med den faktiske situasjonen, siden 97 % av alle landets kommuner i 2011 hadde vernede arealer ifølge statistikkbanken til Statistisk sentralbyrå (Andersen mfl. 2013). I rapporten kommer det også frem at både politikere og administrativt ansatte var usikre på om lokal forvaltning av naturvernområder er en egnet styreform. Samlet sett svarte hele 52 % av respondentene «vet ikke» på dette, mens 25 % mente «ja» og 23 % mente «nei» (Andersen mfl. 2013). Andelen politikere som besvarte undersøkelsen var meget lav. Nesten det samme mønsteret ses for påstanden om at forvaltningsreformen er med på å gjøre vernet og forvaltningen av verneområdet mer forståelig og akseptert lokalt (Andersen mfl. 2013). Majoriteten av kommunene virker, i hvert fall i 2013, altså relativt usikre på hvordan forvaltningsreformen har slått ut med tanke på aksept for og forståelse av vernet.

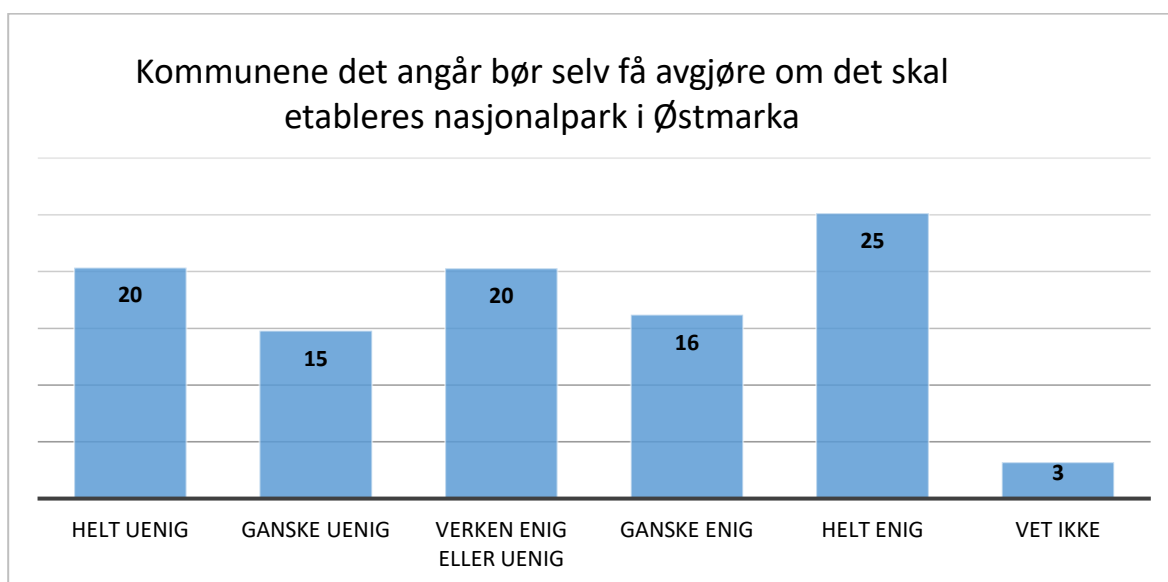
Undersøkelser knyttet til Østmarka

NINA har gjennomført undersøkelser blant befolkningen på begge sider av Østmarka i 2013, 2014 og 2015 (Skogen & Krange 2013, Skogen & Krange 2015, Skogen & Krange 2018). Hovedhensikten med undersøkelsene har vært å se om folk sine meninger om ulven endrer seg over tid. Utvalg bestod i hver undersøkelse på 900 personer i bydelene Alna og Østensjø, som ligger inntil marka, og 500 personer fra Enebakk og søndre del av Rælingen. Det er to naturreservater i Østmarka og det har i flere år vært snakk om å etablere nasjonalpark i området. Derfor ble det i disse undersøkelsene også spurt om respondentene er tilhenger av at det etableres nasjonalpark i Østmarka. Respondentene er ganske delt i dette spørsmålet, men et flertall av respondentene var positive. Den høyeste andelen for alle år var «helt enig» i at det bør etableres nasjonalpark i Østmarka (rundt en tredjedel), men i overkant av 20 % var også helt uenig eller ganske uenig i denne påstanden. Det er få forskjeller mellom de tre årene og det er heller ikke store forskjeller mellom menn og kvinner eller ulike aldersgrupper (tall hentet fra datamaterialet til Østmarka-undersøkelsene gjennomført av NINA). Det var derimot en tendens at de som Østmarka betydde mye for i større grad ønsket at området skulle bli nasjonalpark. De som var bosatt i Enebakk/Rælingen var mer uenig i at nasjonalparken skulle etableres enn respondentene fra Alna/Østensjø som i gjennomsnitt var mer positive til vernet for alle årene (Skogen & Krange 2018).

Figur 54: prosentfordeling for om respondentene er tilhenger av at det etableres nasjonalpark i Østmarka for årene 2013 til 2015. Utvalg bestod i hver undersøkelse av 900 personer i bydelene Alna og Østensjø og 500 personer fra Enebakk og søndre del av Rælingen (egne analyser).

I undersøkelsen fra 2013 var det også et spørsmål som ble stilt om kommunene det angår selv burde få avgjøre om det skal etableres nasjonalpark i Østmarka. Respondentene var også ganske delt i dette spørsmålet og de fordeler seg relativt jevnt på alle de fem svarkategoriene fra helt uenig til helt enig.

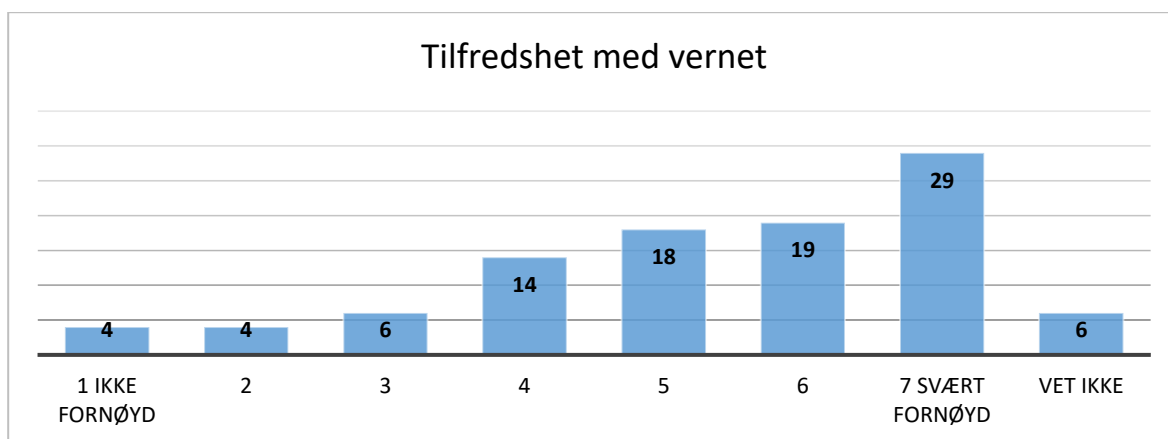

Figur 55: prosentfordeling for om respondentene er enig i at kommunene det angår selv bør få avgjøre om det skal etableres nasjonalpark i Østmarka. Undersøkelsen ble utført i 2013 og utvalget bestod av 900 personer i bydelene Alna og Østensjø og 500 personer fra Enebakk og søndre del av Rælingen (egne analyser).

Undersøkelser knyttet til Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark

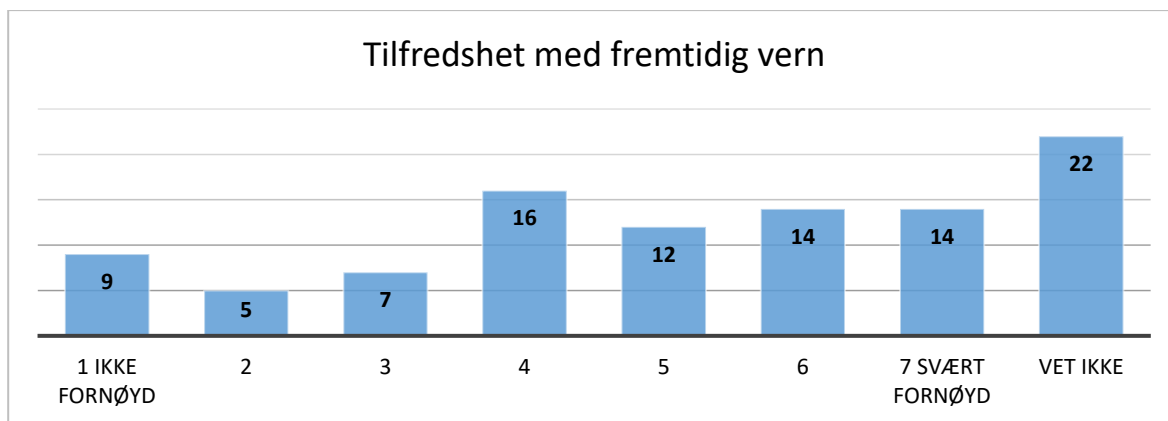
Det har vært utprøvd ulike modeller for lokal verneområdeforvaltning. I etterkant av utvidelsen av verneområdet til Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark i 2002 var dette verneområdet ett av forsøksområdene som har vært gjenstand for utstrakt forskning og evaluering (Daugstad mfl., 2006b; Falleth & Hovik, 2008; Fauchald & Gulbrandsen, 2012; Svarstad mfl., 2003; Vistad mfl., 2006). Undersøkelsene knyttet til Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark viser at statusen som nasjonalpark betraktes som positiv for markedsføringen av reiselivsbedriftene som opererer i verneområdet, så vel som for hele reiselivsnæringen i området (Aas mfl. 2003). I dybdeintervju ga flere av bedriftslederne uttrykk for at de synes at de møter for strenge restriksjoner i saker som stengning av veien inn mot Snøheim og muligheten for organiserte naturopplevelser i Fokstumyra naturreservat (Aas mfl. 2003). Flere av dem synes miljømyndighetene generelt stod for en restriktiv linje. Lederne i reiselivsbedriftene hadde relativt liten tillit til at restriksjonene de møter var basert på solid kunnskap om og forståelse for lokale forhold (Aas mfl. 2003). Studien antyder at lokal forvaltning av vernearealer i dette området kan være hensiktsmessig, noe som nå er tilfellet i dag. Det er ikke dokumentert hvordan endringen til lokal forvaltning har påvirket synet til reiselivsnæringen i området.

Ruralis har skrevet en rapport om lokalbefolkningen rundt Dovrefjell og Sunndalsfjella basert på en spørreundersøkelse. En relativt stor andel oppga også her at de var fornøyd med at deler av kommunen de bor i er vernet og de aller fleste var fornøyd med at det er nasjonalpark i Dovrefjell og Sunndalsfjella (Zahl-Thanem & Flemsæter 2018).

Figur 56: prosentfordeling på spørsmålet «på en skala fra 1 til 7, hvor fornøyd er du med følgende forhold: At deler av Dovrefjell/Sunndalsfjella er vernet». Lokalbefolkning i kommunene i området har svart på spørsmålet. Figuren er hentet fra Zahl-Thanem & Flemsæter (2018).

De fleste oppga altså at de er fornøyd med at det er nasjonalpark i Dovrefjell-Sunndalsfjella, mens det er litt mer blandet hvordan lokalbefolkningen stiller seg til et eventuelt fremtidig vern. Som vi kan lese av **Figur 57** er det også en stor andel som har svart «vet ikke», hvor en relativt stor andel kommer fra kommunene som ligger lengst unna (Zahl-Thanem & Flemsæter 2018).

Figur 57: prosentfordeling på spørsmålet «på en skala fra 1 til 7, hvor fornøyd er du med følgende forhold: Et eventuelt fremtidig vern av området gamle Hjerkinns skytefelt». Lokalbefolkning i kommunene i området har svart på spørsmålet. Figuren er hentet fra Zahl-Thanem & Flemsæter (2018).

Rapporten som heter «Dovrefjells moralske landskap» er basert på data fra kvalitative metoder gjennom i første rekke dybdeintervju og dokumentanalyser, men også noe deltagende observasjon. I rapporten fremkommer det at «lokale næringsaktører synes å ha ...til dels varierende forståelse for naturvernet fordi de opplever stort sprik og manglende logikk mellom enkeltavgjørelser» (Flemsæter mfl. 2013). Flemsæter mfl. (2013) mener funn fra rapporten kan tolkes slik at det klassiske naturvernengasjementet er gått tilbake, også hos naturvernmyndighetene og miljøside generelt. Et eksempel som underbygger dette er at i nærområdet til Regionfelt Østlandet er fokuset flyttet fra at det dreide seg om «Norges historiens største naturinngrep» til fokus på forurensning og støy (Flemsæter mfl. 2013). I rapporten fremkommer det at lokale aktører i stor grad ser positivt på at Dovrefjell er nasjonalpark, både fra et næringssynspunkt og fra et vernesynspunkt. Men datamaterialet viser likevel et relativt stort sprik i oppfattelsen både av hva en nasjonalpark er og hva den skal være (Flemsæter mfl. 2013). I rapporten fremkommer det at «den generelle oppfattelsen av nasjonalparkbegrepet ser ut til gradvis å ha endret seg i retning næringsutvikling og merkevarebygging» (Flemsæter mfl. 2013).

Artikler

Det er få artikler som tar for seg kunnskap og holdninger til norske verneområder. Det er tre arbeider som omhandler holdninger til verneområder i form av økosystemverdier og forvaltningspreferanser. Dataene fra disse undersøkelsene er basert på markeringer i en PPGIS nettside hvor respondentene skulle plassere aktiviteter som lokalbefolkningen ønsket mer eller mindre av på kart over områdene. Områdene som er undersøkt er sørvest i Norge og i Nordland (Salten). Jotunheimen nasjonalpark og Saltfjellet-Svartisen nasjonalpark ligger innenfor hvert av disse områdene. Undersøkelsene inneholdt også en tekst-basert spørreundersøkelse om sosio-demografi og preferanser i områdeforvaltning.

Resultater fra artikkelen «Effects of land tenure and protected areas on ecosystem services and land use preferences in Norway» tyder på at type grunneier er en betydelig sterkere prediktor for fordelingen av økosystemverdier i Sør-Norge enn om området er vernet eller ei (Hausner mfl. 2015). Med type grunneier menes privat, statsallmenning og bygdeallmenning. Resultater fra denne undersøkelsen kan indikere at i vernede områder som er opprettet på arealer hvor det i lang tid har vært en viss type grunneier har vernet i seg selv relativt lite innflytelse på hvordan nordmenn oppfatter økosystemverdier og preferanser for bruk (Hausner mfl. 2015). Hausner mfl. (2015) peker på at unntaket er noen få ikoniske nasjonalparker som er opprettet på statsallmenninger hvor respondentene plasserte et høyere antall markeringer av biologisk mangfold og uforstyrrede naturkvaliteter. De kulturelle økosystemverdiene som omhandlet rekreasjon og land-

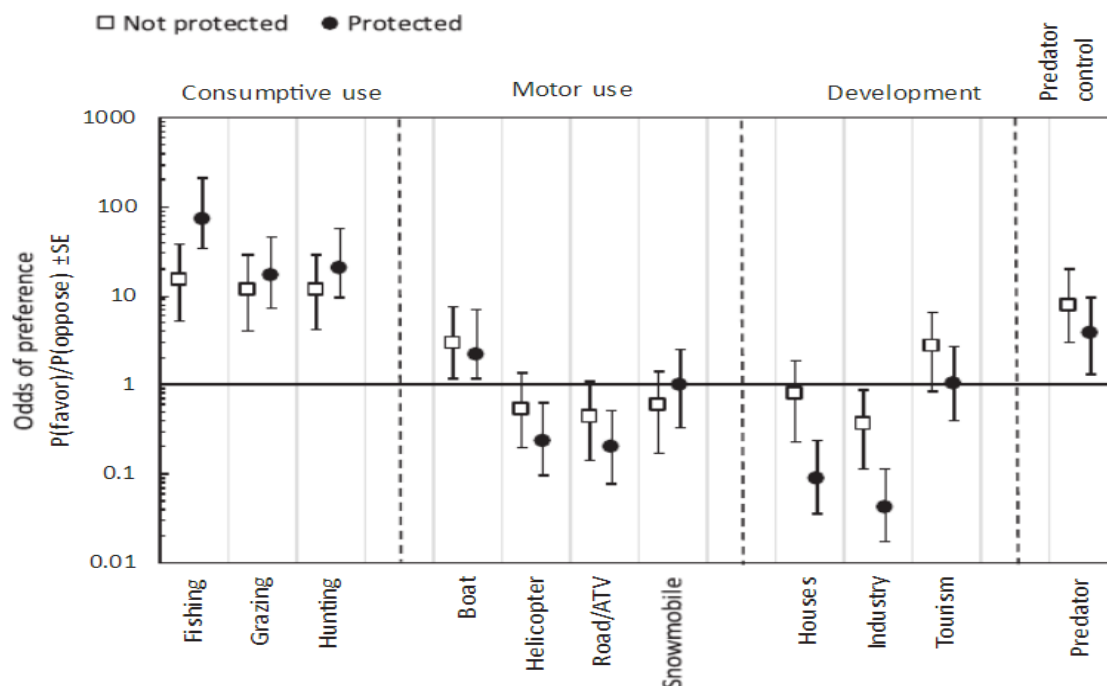
skap ble oftest identifisert i undersøkelsen, men plasseringen av disse var ikke relatert til eienomsforhold eller vernede områder (Hausner mfl. 2015). Hytter, turismeutvikling og snøskuterkjøring var viktig forhold i arealbruk for regionale innbyggere og mest kontroversielt i statsallmenningene og vernede områder, men potensialet for arealbrukskonflikter syntes å være høyest på privateide områder (Hausner mfl. 2015). Artikkelen viser at overlappende grunneierformer som fantes før opprettelse av verneområder kan være viktige å ta med seg for å forstå potensialet for arealbrukskonflikter i området.

De to andre artiklene som omhandler holdninger i norske verneområder bruker samme datamateriale fra Norge. Dataene ble hentet fra en web-basert undersøkelse som også bestod av markeringer i PPGIS hvor man skulle plassere aktiviteter som man ønsket mer eller mindre av eller aksepterte/ikke aksepterte på kart som viste Jotunheimen og Saltfjellet-Svartisen. For Jotunheimen ble samme lokalbefolkning bruk som i undersøkelsen til Hausner m.fl (2015). Artikkelen "Cross-cultural values and management preferences in protected areas of Norway and Poland" sammenligner en nasjonalpark i Polen med de to norske verneområdene (Brown mfl. 2015). I Jotunheimen nasjonalpark var det høyere preferanse for økende turisme, industri/energi-utvikling, skogbruk, fiske og jakt-aktiviteter. I Saltfjellet-Svartisen nasjonalpark var det høyere preferanse for økende bruk av motorkjøretøy, predator-kontroll, fiske og jakt og et generelt høyere ønske om å ha mindre utvikling av industri/energi enn hva tilfellet er i dag (Brown mfl. 2015). I Saltfjellet-Svartisen var respondentenes preferanser for predatorkontroll sprikende, med en relativt høy andel som ønsket å få mindre predator-kontroll (Brown mfl. 2015). Samlet var det mer støtte fra lokalbefolkningen ved verneområdene i Norge å øke bruk og utvikling av ressursene i parkene enn hva tilfellet var i Polen (Brown mfl. 2015). Undersøkelsen viser også at en større andel av de polske respondentene (39%) var misfornøyd med forvaltning av verneområder sammenlignet med de norske respondentene (15–16%) (Brown mfl. 2015). Samme prosentfordeling fant man for tilfredshet med lokal deltakelse i forvaltningen av verneområder. Norske respondenter var mer enige i at det burde inkluderes mer lokalkunnskap i forvaltningen (79–84%) sammenlignet med polske respondenter (36%) (Brown mfl. 2015).

De norske respondentene virket generelt å være fornøyd med de lokale nasjonalparkstyrene og andelen var noe høyere i Jotunheimen (55%) enn i Saltfjellet-Svartisen (42%), men mange mente at vellykketheten til forvaltningen kunne bli forbedret med mer inkludering av lokalkunnskap og erfaring og mer naturfaglig kunnskap (Brown mfl. 2015). I Norge var mer bruk av verneområdene relater til sterke verdier for jakt/fiske, rekreasjon, landskap og naturverdier (Brown mfl. 2015). Sterkere preferanse for mindre utvikling av hytter og turismefasiliteter var relatert til mer predatorkontroll og mindre snøskuterkjøring (Brown mfl. 2015). Generelt var de norske respondentene i undersøkelsen fornøyd med verneområdeforvaltningen, men de som var mindre fornøyd markerte flere preferanser for økt skogbruk, motorkjøretøy, båter og predator-kontroll og mindre turismeutvikling (Brown mfl. 2015). Av alder, kjønn utdanning og inntekt hadde alder og kjønn mest å si for preferanser for bruk i verneområdene. I undersøkelsen til Brown mfl. (2015) hadde eldre sterkere tilknytning til tradisjonelt beitebruk og mindre interesse for turismeutvikling. Menn markerte generelt flere jakt/-og fiskeverdier, og preferanser som favoriserer disse aktivitetene som predator-kontroll og økt tilgang (Brown mfl. 2015). Kvinner markerte derimot mer landskap og terapeutiske verdier enn menn (Brown mfl. 2015).

Artikkelen "Assessing local acceptance of protected area management using public participation GIS (PPGIS)" bruker samme datamateriale fra lokalbefolkningen ved Jotunheimen og Saltfjellet som Brown mfl. (2015). Funn fra denne studien tyder på at lokalbefolkningen har en høy aksept for høsting og beitebruk og en relativt lav aksept for aktiviteter som kan gjøre større inngrep i områdene som industri- og energiutvikling og hus/hytter innenfor verneområdene (Engen mfl. 2017). Artikkelen peker på at dette er på tross av potensiell stor økonomisk fortjeneste (Heiberg mfl. 2006) som kan være viktig for lokalsamfunnene (Skjeggedal mfl. 2016). I undersøkelsen er det også høy aksept for predator-kontroll. Respondenter markerte 279 favoriserte markører mot 50 markører som var negative for predatorkontroll, uavhengig om det var i et verneområde eller ikke (Engen mfl. 2017). Gjennomsnittlig antall av markører som favoriserer jakt, predator-kontroll og snøskuterkjøring var mye høyere for menn enn kvinner i undersøkelsen (Engen mfl. 2017).

Bruk av motorisert kjøretøy var omstridt og omtrent like mange var for som imot både i verneområder og utenfor. Snøskuterkjøring var faktisk noe mer akseptert inni enn utenfor verneområdene (Engen mfl. 2017). Engen mfl. (2017) fant ut at preferansene til lokalbefolkningen i stor grad er i overensstemmelse med dagens forvaltningspraksis av de store verneområdene i Norge, med restriktiv utvikling av arealene og mer aksept for små-skala bruk.

Figur 58: De lokales preferanser for å øke/minske hytter og hus, tilrettelegging for turisme, industri/energi, skogbruk, helikopter-transport, veier og motorkjøretøy, beitebruk, predatorkontroll, fiske og jakt i vernede (sirkler) og ikke vernede (firkanter) områder. Tall lavere enn 1 indikerer at de lokale innbyggerne var mer imot aktiviteten og tall høyere enn 1 indikerer at de var mer for aktiviteten. Prediksjonen er lagd for kvinner i alderen 45 år, med høyere utdanning, når det ikke er vann tilstede innen 500 m og LAND1 og LAND2 er lik null. Figuren er hentet fra Engen mfl. (2017).

*Norsk institutt for naturforskning, NINA,
er en uavhengig stiftelse som forsker på natur og
samspillet natur–samfunn.*

*NINA ble etablert i 1988. Hovedkontoret er i
Trondheim, med avdelingskontorer i Tromsø,
Lillehammer, Bergen og Oslo. I tillegg driver NINA
Sæterfjellet avlsstasjon for fjellrev på Oppdal,
og forskningsstasjonen for vill laksefisk på lms i
Rogaland.*

*NINAs virksomhet omfatter både fors–kning
og utredning, miljøovervåking, rådgivning og
evaluering. NINA har stor bredde i kompetanse og
erfaring med både naturvitere og sam–funnsvitere
i staben. Vi har kunnskap om artene, naturtypene,
samfunnets bruk av naturen og sammenhenger
med de store drivkreftene i naturen.*

ISSN:1504-3312
ISBN: 978-82-426-3255-5

Norsk institutt for naturforskning

NINA Hovedkontor

Postadresse: Postboks 5685 Torgarden, 7485 Trondheim

Besøks-/leveringsadresse: Høgskoleringen 9, 7034 Trondheim

Telefon: 73 80 14 00, Telefaks: 73 80 14 01

E-post: firmapost@nina.no

Organisasjonsnummer 9500 37 687

<http://www.nina.no>

Samarbeid og kunnskap for framtidens miljøløsninger